

AZ ÉRDEKES UJSÁG KÖNYVTÁRA

EGY DARAB ÉLET

ELBESZÉLÉSEK

IRTA: BÁRSONY ISTVÁN

TARTALOM

**A „megrendítő eset”.
A Sas-familia.
A ledőlt bálvány.
Kornéliusz.
Lavina.
Marzsolén.
A rejtelmes levél.
Arany-hajért arany-sörény.
A kis néni.
Évforduló.
Lovagias ügy.
Az emlékkönyv.
Egy vidám kis hadnagyról.
Az örültek doktora.**

A „megrendítő eset”.

Dr. Vadai ügyvéd ur, a neves kriminalista, kivételesen nem ment haza ebédelni, hanem amint tárgyalásait elvégezte, hamarosan evett valamit a vendéglőben, aztán visszasétált irodájába, ahol valami fölöttébb sürgős munka várt rá. A lakás meg az iroda nem volt egy épületben. Az irodának nagy hasznára válhatott, ha a törvényszéki palota közelében van; de minthogy Vadainak csinos kertes háza volt a Józsefvárosban, családját inkább ott helyezte el. Hadd legyen jó helyök gyermekeinek; hadd játszhassanak, hencsereghessenek szabadon a füben.

Körülbelül egy óra hosszat dolgozhatott már, amikor csöngetés háborgatta meg. Abban a hitben, hogy a cselédje jön, akit délutánra oda rendelt, ajtót nyitott. Egy nagyon jó külsejű öreges ur állt előtte, aki udvariasan kérdezősködött az ügyvéd ur után, minthogy nagyon fontos és rendkívül sürgős ügyben volt szüksége a tanácsára.

Vadai kissé kelletlenül ugyan, de bevezette. Magában olyasmit dörmögött, hogy egy pár órával később se lett volna talán késő; de hát kliens csak kliens és elereszteni esztelenség lenne, ha már itt van.

- Az én esetem megrendítő, - kezdte a kliens, - de hirtelen megakadt. - Igaz, iszen még be sem mutattam magamat, mondta. - Doktor Király a nevem, orvos vagyok és meglehető praxisom van itt Budapesten.

Vadai meghajlott. Hallotta már ezt a nevet, sőt egy izben majdnem helyettesítette Király a háziorvost, aki elutazott s aki az ügyvédet ehhez a kollégájához utasította baj esetére. Eszerint már nem voltak egymásnak egészen vadidegenek, ami némileg előzékenyebb hangulatra készítette Vadait.

- Nagyon örvendek, uram; - halljuk az esetet, - mondta s üléssel kínálta meg az orvost.

- Előre bocsátom, ügyvéd ur, hogy én a pályámat nemcsak a megélhetés forrásául tekintem, hanem szeretettel csüggök rajta, úgy, hogy minden ágát egyforma érdeklődéssel művelem, még a pszichiátriát is. Betegeim közt nem csak egy volt már, akinek nem a teste, hanem a lelke szorult gondos gyógyításra.

Vadai illőnek találta, hogy úgy tegyen, mintha tudna erről hallomásból. Arckifejezése mindazonáltal elárulta, hogy most már elegendőnek tartja a bemutatást és az „esetet” szeretné hallani, nemcsak kíváncsiságból, hanem bizonyára azért is, mert „time is money” - az idő pénz.

- Esetem ugyszólván most történt, - kezdte az orvos önkénytelen sóhajtással, ami sejtette, hogy az a nyugalom, amelyet mutat, nem egészen felel meg lelki állapotának. - Alig egy órája. És én most a legkinosabb helyzetben vagyok, amelyben csakis gyakorlott ügyvédi elme segíthet rajtam. Egyébiránt tessék megítélni.

Hátradőlt székében s folyékonyan mondta el, ami következik:

- Bejön hozzám déltájban egy ur, akinek mélységesen szomorú arca mindjárt azt a gondolatot keltette bennem, hogy ennek is több szüksége lehet vigasztalóra, lelki orvosra, mint testi gyógyításra. Elém áll s azt mondja: „Uram, olyan bizalommal fordulok önhöz, mintha az édes apám volna. Könyörüljön meg rajtam, adjon nekem valami erős, halálos mérget, vagy mondja meg a módját, hogyan juthatnék hozzá, mert nekem meg kell halnom, én az öngyilkosságot el nem kerülhetem; már pedig mindenféle halálnemtől iszonyodom, csak a gyorsan ölő mérge az, amire úgy tudok gondolni, mint megváltómra.”

Képzelteti ügyvéd ur, hogy orvos létemre is mennyire megdöbbsen. Így nem beszél egészen tisztaeszű ember! Ily kívánsággal nem mehet orvoshoz. Mindjárt megértettem, hogy ezuttal a pszichiaternek akadt tennivalója. Nagyon barátságosan szóltam betegemhez s mindennek előtt ki akartam venni belőle azokat az okokat, amelyek magyarázatát adhatnák állapotának.

Nagyon intelligens embernek látszott különben; külseje s kifejezése egyaránt választékos volt. Nem lehetett tulságosan bolond, mert ő maga is tudta, hogy eljárása szokatlan, és így mentegődni iparkodott. „Ne higye orvos ur, hogy örült vagyok, - mondta - ha a történetemet megtudja, érteni fog; - hallgasson csak ide.”

„Ezelőtt tíz évvel házasodtam és kimondhatatlanul boldog voltam a feleségemmel, mindaddig, amíg az Isten haragja utamba nem hozott egy démont, egy asszonyt, aki mindenféle bűvölettel annyira magához láncolt, hogy elhanyagoltam miatta családomat, minden ügyemet. A feleségem észrevette rajtam a változást, de ámbár sokat sirt s ámbár majd meghasadt érte a szívem, mert nagyon szerettem: még sem volt erőm meghallgatni könyörgését s elszakadni attól a pokol leányától, aki a haja selyemszálaival jobban megkötözött, mintha hajókötelekkel szorították volna le tagjaimat.

Egyszer aztán szegény feleségem, akit a sok lelki harc már félig örültté tett azt mondta nekem: édes fiam, válassz közöttünk, mert én a te kettős életedet ki nem birom. Abba én nekem bele kell halnom, mert még borzasztóbb ez az örökös, állandó szorongás, mint a legkegyetlenebb bizonyosság, ami az én tragédiámat befejezheti. Válassz, vagy meghalok, öngyilkos leszek, meglásd.

Nem birtam választani. Megpróbáltam, de nem volt erőm hozzá. Hanem annak a gondolatától, hogy édes jó feleségemet így szörnyű módon veszthetném el, megrendülve, megesküdttem neki az Isten szent nevére, halott szüleim emlékére, tulvilági üdvösségemre, hogy ha ő öngyilkos lenne valaha: követném őt az önkézzel okozott halálba.

Egy hét múlva a feleségemet halva találtam odahaza. Hajnalban kerültem elő attól a démontól, aki miatt az én angyalomnak meg kellett halnia.”

Az orvos egy kis szünetet tartott s így folytatta:

- Uram, én le nem irhatom önnek, hogy mit szenvedett az a boldogtalan ember, amíg nekem ezeket elmondta. Amikor a felesége öngyilkosságáról kellett megemlékeznie, sirt és a haját tépte. Azután mély meggyőződéssel kezdett beszélni oly dolgokat, amiktől a hátam is borsódzott, pedig tudom, hogy számárság, lehetetlenség minden, amit mondott; hisz orvos vagyok, fizikus vagyok, lélekbuvár vagyok; tudom, mi nincs az anyagi világban, és tudom, hogy micsoda perverzus képzelődései lehetnek a beteg léleknek. De azért mégis hatottak rám azok a dolgok.

Azt mondja nekem az én „betegem”: Uram, azóta, hogy szegény feleségem öngyilkos lett, nincs nap, hogy irtózatoss tartozásomat az egész tulvilág ne kérné tőlem. Mindjárt a temetés után megjelent a feleségem otthon, a magányos szobámban, és úgy nézett rám, mintha azt mondaná: Elmentem, mert bíztam benned, hogy a szavadat megtartod, hogy te is jössz utánam, amint megesküdtél. Csak ez az egy mód volt, hogy elszakítsalak „tőle” és visszakapjalak magamnak. Hát ezt a szörnyű módot is elfogadtam. Mért tétovázol? Mire vársz még? Hisz az életed az enyém!...

„És - folytatta aztán a betegem - azóta minden áldott nap kerülgetem az öngyilkosságot, amihez nincs erőm. A pisztoly úgy remeg a kezemben, hogy ha elsütném is, bizonyosan nem találne vele. A kést egy centiméternyire se bírnám magamba döfni, mert amint a testemhez érne, rögtön elájulnék. Vizbe ugrani is próbáltam, de olyankor fává változnak a lábszáraim és nem bírok mozdulni; neki mennék a mélységnek, de megbénulok a halálfélelemtől; pedig meg

kell halnom, be kell váltanom az eskümet, mert nincsen se nappalom, se éjszakám; az édes apám s az édes anyám mindig ott ül éjjel az ágyam szélén és szemrehányással néz rám, hogy mért hivatkoztam ő rá, ha nem váltom be ígéretemet. A feleségemet meg folyvást érzem; a szeme örökké rajtam. Oh, most is ön mögött van, onnan int nekem és hiv, nézze! nézze!...”

Aminő kifejezés a betegem arcán volt, amikor ezt mondta, az szinte megfagyasztotta bennem a vért. Magam is úgy éreztem, mintha valaki lenne mögöttem. Nem is nyugodtam meg előbb, amíg hátra nem néztem az ürességbe.

„No lássa, - folytatta a beteg, - ezt így nem lehet kibírni. Meg kell hallnom. És nincs más, mint a méreg, ön megválthat a szörnyű kinoktól; tegye meg, orvos ur, ha istent ösmer.”

Már mondtam, ugy-e, ügyvéd ur, hogy pszichiater is vagyok. Nos, ennél érdekesebb eset alig került még elé. Rendkívül lelkesített az a gondolat, hogy hátha valamikép megmenthetem ezt a szerencsétlent, akinek nem hagy nyugtot a rögeszméje. Ezt a rögeszmét talán még ki lehet irtani belőle. Oly ötletem jött, amelyért hajlandó voltam bámulni önmagamat. Ha sikerül, akkor csudát művelek, gondoltam, legrosszabb esetben pedig nem sikerül s akkor ott vagyunk, ahol voltunk, rosszabbá a helyzet nem változik.

Csak röviden mondom el, mit tettem, mert nem én vagyok itt érdekes, hanem a betegem. Hosszu s talán nem minden ügyesség nélkül való dikciót tartottam neki először is arról, hogy a tulvilágiakat is ki lehet békíteni; hogy ő már eleget szenvedett, annyit, amennyivel levezekelhetette mulasztását; hogy épp úgy fel lehet őt a további kötelezettség alól menteni, amint a törvény felmenti azt az adóst minden fizetés alól, aki uzsorakamatokban már rég kifizette a kölcsönvett tőkét. Mikor aztán láttam, hogy nézeteim valami nyomot kezdenek benne hagyni s attól el-elgondolkodik, hirtelen azt mondom neki: és hogy minden kétségünk ki legyen zárva, hát arra is van nekem egy biztos mód. Itéljenek magok a megholtak; ítéljen hát a sors. Én két pohár vizet teszek most ön elé. Az egyikbe a szeme láttára mérget csöpögtetett, a másikba pedig olyas valamit, ami ártatlan. Azután egy kendő alatt összecserélem a poharakat, ön pedig majd választ, anélkül, hogy elfordulna tőlem, s a választott poharat kiissza. Ha azok, akik őnt a tulvilágra várják, még nem találják kifizetettnek tartozását, akkor a méregpohárhoz vezetik a kezét. De ha ön az ártatlan italt issza: akkor nyugodjék bele, hogy a felesége már megbocsátott önnek.

Páciensem arca átszellemült. Végtelen megnyugvás és megkönnyebbülés ült vonásaira. - Remek eszme, - mondta.

Bennem már csak az orvos dolgozott. Elővettem két poharat, vizet töltöttem belé s aztán egy kis hókuszpókuszszal más-más üvegecskéből csepegtettem a két vízbe néhány cseppet. Nem kell talán mondanom, hogy egyik sem volt méreg. Erős szerek voltak, azért, hogy a víz izetlensége gyanut ne keltsen benne, de nem mérgesek. Betegem szinte ihlettel választott s úgy nyult az egyik pohár után, ahogy csak a vértanu tehetné.

Lassan itta ki. Kíváncsisággal, sőt úgy tetszett nekem, hogy majdnem élvezettel. Amikor az utolsó korty is lent volt, leemelte a poharat a szájáról, rám nézett, szólni akart, ajka kinyílt, de hangot nem adott; hirtelen elsápadt, egyet fordult maga körül és hanyatt vágódott, mint egy oszlop.

Doktor Király felugrott a székről, úgy beszélt tovább elfojtott hangon:

- Meghalt! meghalt, mintha a villám ütötte volna le. Szívszélhűdés érte. A poharakban nem volt méreg. Esküszöm!... különben a boncolás mindent kideríthet. De most én mit csináljak? Engem az eset szörnyen kompromittál; a holttest ott van a lakásomon, még senki sem tud róla.

Önhöz siettem, ügyvéd ur, mindenekelőtt. Ön a dolog kriminális élének bizonynyal elejét tudja venni. Tud nekem valamit tanácsolni?...

Vadai hümmögött. Szokatlan eset. Igazán megrendítő. Ön nem tulzott, uram.

- No lássa!... lássa!

- Hát most először is elmegyünk a rendőrséghez, aztán az illetékes hivatalos közeggel együtt sietünk az ön lakására, hogy a tényállást a helyszínén felvegyük. Hol is lakik ön, orvos ur?

- Én? a Galagonya-utca huszonhárom alatt.

Vadai már felvette a kalapját s indulóban volt. Erre a szóra megállott s nagy szemet meresztve kérdezte újra?

- Nem jól hallottam, hol is lakik?

Az orvos ismételte a címet, s aztán hozzá tette: szép kert van a ház mögött és egy faunszobor szökőkuttal. Sajat házam.

Vadai erősen pislogott. Ez a legnagyobb felindulás jele volt nála. Merőn nézett a doktor szeme közé: - Az ön háza?

- Az, az.

- No hát akkor menjünk, - szólt vontatottan az ügyvéd. És elkomolyodva vezette le kliensét a lépcsőn.

A ház előtt zárt kocsi állt, az orvos kocsija.

Abba először belé ült az orvos. Vadai azalatt megadta a kocsisnak a címet.

A kocsi végre befordult egy csöndes, befásított udvarra s egy magányos épület előtt megállott.

- Ez a rendőrség? - kérdezte Király.

- Ez, - felelt az ügyvéd s karonfogva az orvost, úgy vezette fel az emeletre.

Egy ajtó előtt megálltak. Táblácska volt az ajtón, ezzel a felirással: *Dr. Tarkos*.

- Valami jogtudós, - mormogta az orvos.

Vadai kopogtatás nélkül nyitott be s annak az urnak, aki a neszre eléjük sietett, pár szót sugott a fülébe.

Nemsokára egyedül hajtattott vissza a városba.

Doktor Királyt ott tartották abban a szomorú épületben, amely gyógyíthatatlan elmebetegek számára épült.

Mindaz, amit az ügyvédnek mesélt, az ő örült agyának a lázálma volt.

Akkor jött rá Vadai, a mikor az orvos azt erősítette, hogy a Galagonya-utca 23. számú ház az övé.

Biz az pedig a Vadai ügyvéd ur háza volt.

A Sas-familia.

I.

Az egész falu ott volt az öreg Sas Gedeon temetésén.

Nem mintha valami nagyon szerették volna a vén Sast, - nem tett ő azért egész életében semmit, hogy maga felé fordítsa a felebarátai szívét, - hanem mert vasárnap volt s így ráért a pihenő nép bámulni, ácsorogni.

A másfélholdas udvar lombos akácfái alá hozták ki a koporsót, ott letették egy hosszú gyalutlan tölgyfa-asztalra, melyen az öreg ur életében a vadászatokhoz való előkészületeit szokta megtenni; a plébános odaállt jobboldalt a ministráns gyerekekkel meg a kántorral és elkezdte bucsuztatni lassu, vontatott szóval a halottat.

Köröskörül csöndesen mozgó, itt-ott suttogó emberek; egynek az arcán sem látszott gyász vagy meghatottság; a jegyző meg a bíró elhozta a feleségét is, azok fölvettek új fekete ruhájokat, hadd lássa mindenki a nagy diszt, az uri módot, amiben vannak. A palánkon egy tucat gyermek mászkált s a deszkahasadékokon a jöttmentek kukucskáltak be, akik nem mertek a nemesi kuriára betolakodni.

Mindössze ketten voltak, akik szomorú arccal könyezve állottak a koporsó mellett. Egy nő, meg egy férfi. A nő hajlékony, karcsu, kissé sovány; arca finom és jóságos kifejezésű; a talpig fekete gyász bizonyosan idősebbnek mutatta, mint amennyi volt, de még ily formán sem látszott többnek harmincnégy-harmincöt évesnél. Néha ráesett tekintete a koporsóra s ilyenkor ki-kitört belőle a zokogás. Hiába iparkodott elfojtani őszinte fájdalmát, az elérékenyült szívek rendes tulzáásával omlottak könnyei. Ez a nő Róza volt, az özvegy, aki férje halála után valami távoli atyafiság címén került Sas Gedeonhoz s azóta ő vitte a háziasszony tisztjét. A másik, a férfi, oly ember, amilyet a falun ritkán lehet látni. Nagyvárosi dandy; minden elegáns és újdivatu rajta, fekete szalonruhájának a finomsága nagy ellentéte az egyszerű falusi emberek ünneplő ködmönének, kék kabátjának. Keztyűs kezét, melyben finom battisztzsebkendőt tart, gyakran emeli szeméhez, gondosan borotvált arcán inkább fáradtság látszik, mint szenvedés. Gyér haja balról jobbra át van fésülve a fején s ugyszólván szálankint lepomádézva, hogy takarja a kopaszságot. A nagyvárosi társaságok légkörében az ilyenforma embert ez alá a gyűjtőnév alá vonják: roué; - ha a sasfalviakat kérdezi valaki, hogy ki ez a finom ur, azok egyszerűen csak a nevét mondják: Sas Jenő.

- Sas Jenő - az öreg Sas Gedeon fiatalabb fia, aki ma reggel érkezett meg a plébános ur távirati hívására, hogy eltemesse az édes apját.

A pap hamar elkészült a mondókájával. Szelid komoly szavaiban nem igen volt olyan, ami a világi hiuságoknak kedvezett volna. Sas Gedeon, aki ott feküdt örök álomba merülten, aligha lett volna megelégedve érdemei ilyforma magasztalásával, ha életében hallja. Könnyebb volt a bucsuztatóból szelid szemrehányást sejteni, mint dicséreteket: de az engesztelő halál árnyékában nem vezethet máshová semmiféle papi prédikáció, mint a kibékülés szent oltárához. Az utolsó imádság, amivel a falu lelkésze elbocsájtotta az öreg Sas Gedeont, jó utra való volt neki a csillagok közt levő trón felé, ahol majd véglegesen ítélnék fölötte.

Négy markos ember belekapaszkodott a koporsó négy sarkánál az emelő rudakba s a temetés megindult lassan, kifelé a kapun.

Simon, a vörös ispán, a botjával iparkodott utat nyitni a hirtelen összecsozdult nép közt s gyászfátyolos kalapjával integetett jobbra-balra, amerre gondolta, hogy ki kell térniök az embereknek.

Mikor éppen a kapunál volt már a koporsó, nagy vágatva érkezik egy lovas és megáll a kuria előtt. Nem volt kantár a lovon, sem nyereg, csak kötőfék; tájékozva és reszketve a fáradtságtól fújt a szegény pára! Lovasa egy félkaru, dereshaju ember, leugrott róla s rábizta egy parasztfiura, aki legközelebb volt hozzá. Csak most látszott, hogy milyen nagy, erős férfi. Levette a kalapját s némán, szinte komor arccal közeledett a koporsóhoz, melylyel önkénytelenül is megállottak egy kicsit a halottvivők. A félkaru ember kinyújtotta egy kezét a koporsó felé, melynek oldalára fehér betűkkel volt ráírva: S a s G e d e o n. Kemény vonásai egy pillanatra ellágyultak, de csak egy pillanatra. Azután mélyen meghajtotta magát a pap előtt s szilárd lépésekkel közeledett a koporsót kísérő elegáns urhoz, aki tágra nyílt szemekkel bámult rá, mint a kísértetre.

- Ákos! - hebegte majdnem magánkiül.

A falubeliek összesugtak. Ez az idősebb Sas fiu, Sas Ákos, a kapitány, akinek Königsgrätznél ellőtték a kezét.

A két Sas az édes apja koporsója mögött megölelte egymást. A félkaru nagy ember szinte agyonnyomta ezzel az öleléssel elegáns öcscsét, aki ellágyultan kezdett zokogni.

Most már elindulhatott újra a temetés, itt volt mind a két fiu az apja koporsója mellett; akik tíz év óta nem látták egymást, az elszakadt testvérek, most itt találkoztak a halál birodalmának a küszöbén. Sas Jenő, az előkelő körök tipikus gavallérja, akit a mai napig puha párnák között ringatott a sors, hogy akárhogy hányódott-vetődött, valami nagyon meg nem üthette magát: megszoríthatta most a bátyja kezét, ezt a durva katonakezet, melynek a párja ott porlad valahol az ágyugolyó-szántotta, véráztatta harctéren. A kapitány fölemelt fejjel, nyugodtan lépdelt a gyászmenet közt: amit ő érzett, az jól el volt rejtve a szíve fenekén, ahhoz semmi köze másnak.

A harangozó egyhangú szomorú dallammal kísérte végig a menetet, ki a temetőbe. A dombtetőn, a keskeny ösvényen, lassan haladt a gyászos gyülekezet a kápolna felé, melyben a Sasok kriptája volt. A falusi templom harangjának bus kongásába csengő sirassal vegyült bele a kápolna lélekharangja s amint a szent hangok egymásba olvadtak a nyári alkonyat levegőjében: az égi karok zsolozsmáinak egy-egy akkordját hallotta az ember.

Ez a nagy térség, ami a domb körül tág messzeségben elterült, szántóföldjeivel, rétjeivel, mezősegeivel, mind a Sasok birtoka volt valaha s a két Sas-fiu, aki sok-sok év után most először látta viszont a tarlókat, melyeken gyermekkorában hamvas szedret, piros pipacsvirágot szedett, idegenül érezte magát ebben a csöndes világban, ahol a végtelen sorokba rakott buza-keresztek kincse nem az övék többé s ahol a legigazibb otthonuk majd nekik is ez a kriptá lesz itt a kápolna alatt.

Mikor az utolsó imádságot elmondta a pap, befalazták a fekete koporsót a soros üregbe. A többiben még mindenütt érckoporsó volt a csendes lakónak. Sas Gedeonnak már nem telt ilyen fényezésre; beírta így is, szegényesen; utolsó szava az volt, hogy valami drága temetéssel meg ne rövidítsék a fiait, akiknek úgy is szükecskén marad, ami marad.

A pap szeliden köszönt és elment, az emberek elkezdtek oszlani, ki haza, ki le a mezőre, a sötétzöld tengeriföldek felé, ahol mint valami bambusz-erdő nőtt ki a televényből a kukoricaszár, melyet csillogó, ragyogó sárga napraforgó virág fogott körül aranyos koszorújával. Simon, a vörös ispán, a folyvást siró özvegyhez szegődött, akit nagy nehezen, sok könnyöggel rávett,

hogy ne eméssze magát most már itt, ugyis csak kegyetlenül visszakivánczik a halott attól a könyvtől, amit a temetőben sirnak utána.

Egyszer csak nem volt egy lélek sem a kápolna körül, csak a két testvér, akik mint két fekete oszlop álltak egymás mellett szótlanul.

A nyár aranyos színe, a verőfény reszkető pirossága elöntött volt körülöttük mindent; egy kicsit meg volt pörzsölődve a fű a dombtetőn, az oda tűző nap kiszitta a színét és megfonnyasztotta; ettől a bágyadt, halavány zöldtől nem nagyon juthatott eszébe az embernek a remény. De az ég csudálatos kékje, mely a nyugati égről visszatűző sugaraktól szinte forni látszott: még is rendkívül derűs hangulattal töltötte meg az egész környéket; lent, a völgy hajlásában, tarka csoportok futkostak a rét szőnyegén; a távolság festőivé tette a plain-airben fürdő tájképet. Oly környezet volt ez, melyben a gyász ép úgy megtalálhatta az enyhülést, mint a féktelen életkedv a lecsillapodást.

A két testvér csaknem egyszerre fordult egymáshoz.

- Öcsém, kezdte Ákos, tiz éve már, hogy nem láttalak, de azért nem feledtelek el. Mostantól fogva még kevésbbé lesz rám panaszod; elhatároztam, hogy itt maradok, szántó-vető leszek; követem apánk példáját s kényszeritem a földet, hogy kenyeret adjon. Neked talán jut egy kis kalács is belőle.

Elfojtott keserűség volt e szavakban, talán a sors ellen, talán egy titkos gondolat vagy fájó emlék következményekép.

- Értelek bátyám, felelt Jenő lehangoltan, nem feledtél el, mert örökké sajgott szivedben az a megkülönböztetés, a mely szegény apánkat néha én irántam hangolta nagyobb engedékenységre. De hidd el Ákos, sohasem akartalak megrövidíteni s a legtöbbször tudtomon kívül voltam a kitüntetett. Ákos! a Sasok nem tudnak hazudni, Bocsáss meg, kérlek!...

Bátyja felé nyujtotta a kezét s hangja a becsület bátorságával csengett. Itt, a kiengesztelődés és béke otthonában, meg kellett a testvéreknek érteniök egymást. - Ákos különben sem sokat törődött az egészszel, katona lévén, egy csöpp érzelgősség sem volt benne s ha nem ő lett volna az idősebb, eszébe sem jut, hogy számon tartsa a szülői gyöngédségeket s azt a néhány ezer forintot, a mivel öcscsének évente többet juttatott a vagyomból ez a gyöngédség. Mint elsőszülött, katonás észjárással rangsorban öcscse előtt levőnek tartotta magát s boszantotta, hogy édes apja mégis öcscse után teszi. De most, hogy Jenő a bocsánatkérésével neki adott igazat, elmúlt szívéből minden keserűség.

- Ne is beszéljünk róla többet, - mondá, megszorítva öcscse kezét. - A szegény jó öreg minisztert akart csinálni belőled s azt gondolta, hogy addig is, a mig odáig jutsz, előlegezi leendő fizetésedet. Oly boldog volt, valahányszor rólad és a pályádról beszélt.

Jenő zavartan vágott közbe:

- Esteledik, Ákos, menjünk innen, nem tudok a multra gondolni e kriptá közelében, honnan mintha felhallanánk apánk dorgálását, hogy alig kihült porai fölött bíráljuk tetteit.

Mind a ketten egyet gondolva fordultak a kápolna felé s levették kalapjukat. Az őszbeborult katona félhangon mormolt egy Miatyánkot. Azután megindultak a falu felé a Sasok kastélyába, mely mint egy szürke bagolyvár emelkedett ki a fák közül az esti homályban.

II.

Az özvegy várta őket. Már nem sirt, de nagyon szomorú volt. Föltaláltatta a vacsorát, azután engedelmet kért, hogy visszavonulhasson; a vendégszobákban - mondta - készen van minden, ha le akarnak feküdni az urak.

- Ki ez a nő? - kérdezte Ákos, mikor magukra maradtak.

- Apánk egyszerűen Rózának szólitotta s a cselédség csak azt teszi hozzá, hogy ténsasszony. Sejttem, hogy azok közül a rokonok közül való, a kik míg dúsgazdagok voltunk, tucatszámra nőttek ki a földből. Özvegy, de a férje nevét sohasem kérdeztem.

A nagy ebédlőben volt számukra terítve. Ódon butorok, faragott székek, egy nagy ciradás pohárszék, a két ablak közt széles bőrdíván, a falakon homályos képek, minden kopott és dohos. Az öreg Sas sohasem ebédelt itt. Egy évben egyszer, mikor a nagy körvadászat volt, összegyűjtötte a környék urait, birtokosait s hogy elférjenek, kinyitatta ezt a teremszerű szobát, de ő maga ha egyedül volt, csak a dolgozószobájában terített s meghívta magához az özvegyet is. Nyáron jó hűvösen tartotta a levegőt ez a kis szoba, a kertre nyíló ablakokon át virágillat ömlött be folyvást; télen meg a kályhában pattogó tűz s a kellemes meleg tette barátságos hangulattá. A többi tizenegy szobára sohasem volt az öregnek szüksége, még az ágyát is bevitette az utóbbi években a dolgozószoba egy sarkába s azóta, ha rossz idő volt, napokig nem mozdult ki ebből a szobából.

Ugy látszik, kifogyott a háznál az olaj s itt a faluban alkalmasint nem lehetett kapni, mert a függőlámpa nem égett. Helyette két szál tejgyertya pislogott az asztalon, minden kis légáramlattól meglobogva s árnyékot rajzolva a sötétes falakra.

- Azt hiszem, öcsém, épp a legjobbkor kerültünk össze az apai házban; egy évvel később, talán egészen késő lett volna, - szólt Ákos, egy szelet hust véve ki a tából. A mennyire tájékozva vagyok, ez az ócska ház a belsőséggel, meg vagy ötszáz hold szántófölddel, eddig érintetlen, de a nyiresi kétezer hold már egészen eluszott s legközelebb újra került volna, mint a porteleki birtok, a kincsetérő tizenötezer hold.

Szegény apánk elszámította magát mindenben, de leginkább a fiaiban vetett reménykedésében. Én még csak megtettem a magamét valahogy s ha a karomat el nem lövik, ma legalább is ezredes vagyok, de így, bénán, csonkán, koldusnyugdíjra szorulva, nekem se volt más célom, mint hogy kellemesen teljék az időm. Tudtam, hogy neked sok kell, a te magas köreid sokat emésztettek, hát én se nagyon maradtam hátra a könnyelműségben; téged megölt az urhatnáság, az előkelőség, engem meg a kártya.

Sohasem volt szerencsém semmiben, de legkevésbé a játékban. Én csak veszíteni tudok; azok az ezrek, a mik nekem jutottak, mind elusztak a zöld asztalon! Még azt sem igen mondhatom, hogy a pénzemért ur voltam valaha; hisz egyszerűen éltem, mint egy szatócs; az egyenruhám is csak ünnepnap hordom, máskor ilyen civil rongy van rajtam...

Végtelen kicsinyléssel vetett egy pillantást öltözkéjére, azután folytatta: - Hajszálon mult, hogy a temetésről is el nem maradtam, a fekete tagnál kiesett az egyik kerekünk s a pusztán istenért se lehetett volna másik szekeret kapni. Pedig onnan szekérrel is jó egy óra még az ut idáig. Mit tehettem? kifogtuk a nyergest, ráültem csak úgy a szórére s egy szál kötőfékkal idehajsoltam a szegény párát. - De nem a sopánkodásnak van most ideje, hanem a cselekvésnek. Van-e valami terved a jövőre?

Jenő némán bámult maga elé; ő neki csak az adott gondot eddig, hogy a kezébe kapott ezreket elköltse; ezentul nem igen szokta valami mély gondolkodással megerőltetni a fejét. Mindössze

annyit sejtett, hogy az eddigi kényelmes urizálásnak örökre vége, mert nincs többé, aki a föld zsirjából pénzt teremtsen számára s ha a föld nem adja elég bőven a zsirt, akkor is megdézsmálja s teherrel, adóssággal halmozza miatta az ősi birtokot. Különben is hol van már az ősi birtok?! Igaza van Ákosnak, az egész dinnyés-tag nem több ötszáz holdnál, abból is jó 50 hold csak rét. Végre a nagyvárosi dandyskedésnek. A kérdésre kérdéssel felelt.

- Hát neked van-e?

Ákos habozás nélkül felelt.

- Én itt maradok, mondtam. Nekem elég volt a hányattatásból, pihenni vágyom. Ötven esztendő nyomja a vállamat, a világ nekem többet már nem ad, mint eddig adott, nem kísérlem tovább a szerencsét, félkarral úgy sem tudnám elég erősen megragadni.

Jenő csak nézte-nézte a pislogó gyertyalángot, mintha attól a kis tüztől akart volna fölmelegedni ebben a nagy kietlenségben, a mi körülvette. Ez az ember nem volt hozzászokva, hogy a fejét törje; az élet nagyon is könnyű oldalát mutatta neki eddig. De most itt volt a szegénység réme a háta mögött, az bizony nem enged magával tréfálni. Ötszáz hold két olyan embernek, aki eddig csak dobálódzott az ezresekkel, szegénységet jelent. Inkább ösztönből, mintsem valami nagy megfontolással azt mondta hirtelen: - Nohát itt maradok én is, leszek paraszt, ha eddig ur voltam; - s még mosolygott is hozzá, keserű lemondással.

Ákos, úgy látszik, számított erre a feleletre. Egy csöppet sem volt meglepve; bólintott s kezét nyújtott öcsésének.

- Nem lesz az olyan rossz. Persze, egy kicsit hozzá kell szoknod; nekem semmi az egész; én az életem kétharmad részét úgy is a szabad ég alatt töltöttem, nekem könnyű lesz bele-törődnöm a béresekkel való veszekedésbe; te meg majd itthon csinálsz rendet, ügyelsz a háznépre, míg én a pusztát járom; Róza asszony majd ellátja az asszonyi dolgot.

A nagy falí óra rekedt kongással ütötte a tizet, kint csendes volt már minden, faluhelyen korán feküsznek az emberek. Ákos felállott és kinyitotta az egyik ablakot, hadd járja át a nyári éjszaka levegője ezt a dohos szobát.

Az ablak kertre nyílt; a sötét bokrok közül nem lehetett tudni, melyik a cserje, melyik a virág. De egy ablakból, valahonnan az épület hátulsó szárnyából, világosság áradt ki és hosszú fénycsíkot rajzolt a kertre; a fényesség elején egy rózsabokor volt, tele hófehér virággal.

- Holnap átnézzük apánk iratait, azután szépen kiosztjuk a szerepeket. Te, azt hiszem, egy kicsit ügyvéd is vagy, majd kijárod az olyan ügyeket, a melyek elintézéséhez jogtudomány kell; én ahhoz nem értek, én mindjárt neki látok a gazdálkodásnak; sokat kell tanulnom, hogy a jövő aratásnak megvessem ősszel az alapját. El is foglalom mindjárt az öreg ur szobáját, a cselédség már oda szokott, hadd találjon gazdát a régi helyen.

A két testvér újra kezét szorított s Ákos az egyik gyertyával átment a harmadik szobába, az öreg Sas muzeumába, a hol a falakat képek helyett fegyverek, régi kardok, puskák, buzogányok, meg agancsok diszitették s szőnyeg helyett molyette medvebőr volt a földön. Még minden úgy volt ott, a hogy a halott hagyta: lim-lom íráskönyvek, a melyek közt a járatlan ember nagyon nehezen tájékozhatta magát; a sarokban törtlábu pipaállvány, a tajtékpipák gondosan sorba állítva, a legöblösebb az öreg ur „kedvelt élettársa”, - mint mondani szokta, - még félig megtömve szüzdohánnyal. Az ágy nem volt megvetve, csak letakarva; mikor Ákos a terítőt felhajtotta, látta a gyűrődéseket a lepedőn, meg a párnákon, a hogy a beteg lefeküdt volt az ágyneműt. Szétnézett a szobában s szeme a nagy bőrdívánon akadt meg. Levett a fogasról egy ócska utazóbundát, az jó lesz takarónak erre az éjszakára; azután gyorsan ledobta a ruháit s

végig nyult a divánon hevenyészett ágyon, füléig huzva a bundát. Két pere mulva aludt, álmodás nélkül való, mély, katona-álmot.

Jenő magára maradva, az ablakhoz ment, mint előbb a bátyja. Meglátta a fénycsikot a kertben s a messziről szinte csillogó fehér rózsákat. Vajjon honnan jó az a világosság? - tűnődött. Felelt is magának mindjárt; alkalmasint az özvegy szobája az; a szegény asszony még virraszt és imádkozik. A gyász e tanyáján ki is lehetne most ébren más?

A csűröskertből ide hallatszott egy kis törpe bagoly sikoltása; az ifjabb Sasnak eszébe jutott az az idő, mikor az emeletes magtár padlásán bagolyfészket kajtatott a béresgyerekekkel. Az iskolai szünidők alatt, hogy kedvezett nekik édes anyjok! Megkérdezte minden áldott nap, hogy ki mit szeret? azt csináltatott ebédre, vacsorára. Az édes apjok vitte őket ki a mezőre, kocsin, lóháton; ragyogó és meleg volt az élet, tele reménységgel és gondtalansággal.

Hány éve annak?... van vagy harminc. Azóta lassankint elfogyott minden, a fiatalság, a vagyon; a Sas-családból csak két korhadó törzs van még, nem is arra való, hogy új sarjat hajtson.

Ebben a nagy épületben mintha maga a vénülő idő települt volna meg. Az örök nyár elmúlt, kezdődik lassan a jégkorszak.

Sas Jenő valami hidegséget érzett átfutni a testén a nagyvárosi ur nem állta a falusi éjszaka hűvösségét. Betette az ablakot s lábujjhegyen menve, mintha attól tartana, hogy felébreszti a szunnyadó halált, benyitott a vendégszobába. Ott két ágy volt megvetve, jéghideg mind a kettő. Mintha a lakatlanságtól lassankint kriptává vált volna ez a szoba.

Dideregve bujt bele az egyik ágyba, sokáig forgott, míg a kemény matrácra valahogy elhelyezkedett. Folytonos víziók közt, hol lehunyta, hol kinyitotta a szemét, utoljára is úgy szenderült el félig nyitott szemmel, a hogy a nyul szokott.

A fénycsikban még sokáig fürdött azután a fehér rózsza. Az egész házban csak a távoli rokon virrasztott s imádkozott azért, aki meghalt.

III.

Másnap este összesugtak a béresek odakint. „Ejnye bizony ez kemény legény, nem olyan tedd ide, tedd oda, mint az öreg ur volt, Isten nyugosztalja. Ez ráncba szed bennünket, nem hiába hogy huszárcapitány.” És mindegyik hozzálátott serényen, hogy rendet csináljon a maga dolgában; - attól a félkéztől, amelyik rájuk nehezedett, egyszerre fűrgelábu, gyorskezü lett valamennyi. A másíkról nem is beszéltek, azt nem látták egész nap, bent bujt valami írásokat. Csak Róza asszony tartotta érdemesnek megkérdezni, hogy mit főzessen? Azután beszámolt neki a hullott alma árával, amiből egy nagyvárosi ur éppen egy jó szivart vehetett volna magának Budapesten. Jenő keserűen mosolygott és berakta a vörös krajcárokat az asztalfiókba. A pénztár kezelése tudniillik neki jutott a munkafelosztásban.

Egyáltalában a keserű mosoly majdnem állandó lett az ifjabb Sas arculatán. Így mosolygott, mikor reggel fölkel s a finom lakkcipők helyett komisz borjubőr cipőt talált az ágya előtt; így mosolygott, ha ebéd után, mikor fekete kávéért, gyanus szilvalevet kapott; ez a tragikus mosoly vonult végig ajkán, ha estére a plébános ur kalabriászpartira hitta a jegyzőhöz; sőt este a lefekvéskor is így mosolygott, mert mindig eszébe jutott, hogy Budapesten ilyenkor még javában tapsolnak az Operában.

Iszonyuan ölte magát, hogy beleszokják ebbe a számkivetésbe s e közben olyanokat nyögött és sóhajtott, hogy Róza, az özvegy, nem tudott hova lenni aggodalmában. Ez a jó teremtés mindent megtett volna, hogy az urakat megvigasztalja.

Végre Ákos is észrevette, hogy öcscse egészen összeesik.

- Talán nagyon is töröd magadat itthon? Sokat számolsz úgy-e? Megerőlteted a fejedet a pörös iratokkal. Hadd azt egy pár napig, gyere inkább velem a mezőre, szellőztess ki kissé a fejedet; nem csudálom, ha belebolondulsz a sok irkafirkálásba.

A derék katona iszonyodott a tintától meg a pennától s inkább fát vágatott volna a hátán, semhogy egyetlen levelet megírjon. Magáról ítelt meg másokat is.

Jenő ugyan egy cseppet sem ölte magát az ügyvédekésszel, de mint diplomata, fölöslegesnek tartotta volna, hogy ő maga vonjon le érdemeiből. Sóhajtott s foghegyről mondta: Csak leg-alább hirlapjaim lennének s a zongorám itt volna! Megöl az unalom.

Kivánsága hamar beteljesült. Ákos elutazott, azt állította, hogy pár napig dolga van a megye székhelyén, pedig Budapestre indult. Nem merte öcscsét elereszteni, attól tartott, hogy nem lesz majd ereje visszatérni Sasfalvára. Ő maga csomagoltatott össze mindent a Jenő régi lakásán s ami arra való volt, utnak indította. A sok csecsebecsét egymásra hányatta ládába, a butort eladta, csak a zongorát tartotta meg. Hadd kalimpáljon, - mondta magában. Még a hirlapokról sem feledkezett meg; negyednapra úgy állított be, egy sereg ládával, mint egy utazó kereskedő s hangosan kacagva mondta Jenőnek:

- Lefőztelek!

Nagyon keveset látták egymást; Ákos régen kint volt már, mikor Jenő fölkel; az ebéd rövid volt, mert a kapitány mindig sietett vissza a munkásokhoz; este meg rendesen későn ért haza s holtra fáradva ágyba kívánczolt.

Jenő ilyenkor verte legjobban zongoráját, késő éjjelig elábrándozott véget nem érő rögtönzött fantáziáival. A kapitány dühösen forgolódott ágyában, szörnyen bántották az örült futamok. De azért gyöngéd akart lenni és türelmesen viselte sorsát. Hisz' ő az idősebb, neki kell okosabbnak lenni. Még most is, harminc év múlva, ugyanazok a hangok szólaltak meg benne e falak közt, amelyek diák korában; ha egyszer-máskor nagyon is megsokalta az éjjeli zenét s káromkodással könnyített magán, mindjárt úgy rémlett neki, mintha az apja dorgáló szavát hallaná: „Ákos, legyen eszed, 'iszen te vagy az idősebb!...”

Hanem azért nem titkolta, hogy nagyon hiába valónak tartja az egész zongorázást s megdöbbenése tetőpontját érte, mikor egyszer rajta kapta Jenőt, hogy verset ír.

Sohasem tartott sokat az öcscse férfiasságáról, de e pillanattól fogva valóságosan lenézte. Micsoda ember ez, - mondogatta magában, - aki vénségére ilyen gyermekséget művel? Hát nem nőtt még be a feje lágya?

Addig is kevés alkalmuk volt valami behatóbb eszmecserére, hisz Ákos, aki tiz évig nem találkozott dandy-öcscsével, azt sem igen tudta már, hogy milyen annak az eszejárása. Jenő sem nagyon erőszakolta, hogy vitába bonyolódjanak, minthogy édes keveset értett mindahhoz, amiről katonanevelésü bátyjával beszélnie lehetett volna, de ettől fogva a két embert ugyyszólván csak a közös szülők emléke fűzte össze, egyébként egyetlen gondolatuk, egyetlen vágyok nem volt közös. Most már megesett, hogy Ákos gunyosan mosolygott, mikor öcscsét látta s ha jó kedvében volt, rá is kiáltott: hogy vagy poéta? - Jenőnek az a bizonyos keserű mosoly játszott ajka körül s a szép lelkek fölényét érezve magában, ezt gondolta: mit értesz te ahhoz, te haudegen?

Pedig a sors mégis arra kényszerítette őket, hogy egymás mellett éljenek s ez ellen hiába való lett volna minden erőszakoskodás. A Sas-fészek romjait nem lehetett a nélkül szétdarabolni, hogy az osztozó testvérek még arról a kényelemről is le ne mondjanak, amit így a közös vagyonból életük végéig megszerezhettek.

Be kellett érniük egymással, úgy, a hogy voltak. Esténként, mikor mégsem kerülhették el a találkozást, Ákos rágyújtott apja öblös pipájára és nagyokat pöfékelt; ugyanakkor Jenő finom cigarettát sodort s az illatos dohányt két ujjá közt negédesen tartva, kék füstgyűrűket eregetett a levegőbe. Egyik sem szólt egy szót sem, de néha titokban egymásra néztek; az egyik megvetette az utálatos pipát, a másik az asszonyoknak való cigarettát s mind a kettő így szólt magában: bolond!

Ha Róza nem lett volna, talán beszélni is elfelejtettek volna a Sasok.

Ki volt ez a Róza? ez a gondviselészerű lény, aki, úgy látszott, arra volt hivatva, hogy azt a nagy ellentétet, mely a két testvér egymástól elválasztotta, valamiképpen kiegyenlítse?

Ki volt ez az asszony, aki az első naptól fogva, mióta a Sasok apjuk örökében megtelepedtek, úgy őrködött fölöttük, mint egy láthatatlan szent, aki csak akkor jelenik meg, amikor szükség van rá s nyomban eltűnik megint, ha magasztos feladatát teljesítette?

A két testvér sokáig észre sem vette; úgy voltak vele, mint az egészséggel vagyunk, melyről tudomásunk sincs, amíg megvan s csak akkor emlegetjük, amikor elvesztettük. Róza ott járt-kelt közöttük, de ha nem kérdezték, a szavát se lehetett hallani egész nap. Csinos, tiszta, tetszetős alakja, mely az egyszerű házias ruhában sokkal fiatalabbnak látszott, mint temetés napján a mély gyászban, lépten-nyomon föltűnt a ház körül, a kertben vagy a majorság közt; a kis fehér főkötő vidámmá és barátságossá tette szelid arcát s aki a Sasok ősi telepét megfigyelte, csakhamar rá kellett, jönnie, hogy Róza képviseli benne a szívet.

Ákos egyáltalában ritkán látta s eleinte nagy elfoglaltságában kerülte, hogy szóba kelljen vele állnia. Azt se tudta, hogy szólítsa? Ha már rokon, nem mondhatta neki: ténsasszony; végre is megállapodott abban, hogy legyen „Róza hugom.” Jenő úgy tett, mintha udvarias akarna lenni s megnagyságolta, pedig tudajdonképpen a gentry-vér bujtogatta a bizalmasság ellen, ami derogált neki. Róza tudott egy szemernyi sejtetni abból, hogy csakugyan rokonnak tartja magát, a nélkül, hogy viseletéből az tűnt volna ki, mintha tőkét akarna csinálni az atyafiságból; viszont modora, megjelenése s egész lénye bizonyosságot tett bármely percben arról, hogy bátran megilleti a „nagysád” cím.

Csupán a vacsora ideje alatt voltak együtt hosszasan. Mikor Ákos látta, hogy öcscsével egyáltalában nem tud a maga módja szerint okos szót váltani, megkérte Rózát, hogy jöjjön közéjük. A szegény teremtés addig egészen visszavonult volt s külön tálatatott magának kis szobájában.

Egy este, mikor egy kicsit már összeszoktak s Jenő is alább hagyott a gentryskedéssel, Ákos félig tréfásan, félig komolyan mondta:

- Nem is tudom, mi lenne belőlünk, ha ez a Róza egyszer itt hagyna bennünket, pedig a milyen csinos fehérccseléd, könnyen férjhez mehet. Azután gunyosan mosolyogva nézett féloldalt az öcscsére. A nagyságos urfinak nehéz lenne új dajkát találni, aki mindent úgy kézhez ad neki, mint ez a menyecske.

- Az igaz, hogy vigan beszélhetünk, ha a pálinkás butykos, melyből a reggelink kikerül, éjszaka is ott van mellettünk, - vágott vissza Jenő csipősen s elvörösödvé a boszuságtól. Nem szerette, ha a bátyja, aki sohase válogatta a szót, mások hallatára tréfált vele.

Ákos kacagott; őt legkevésbé sem bántotta az igazság s annál őszintébben mulatott öcscsén, mert rendíthetetlen meggyőződése volt, hogy kettőjük közül ő az, aki sokkal helyesebben fogja fel az egész életet. Egy korty jó fajta szilvóriumot, meg egy falat paprikás szalonnát bizony nem adott volna semmiféle cukorsüteményért, ami nélkül Jenőnek egyetlen ebédje sem volt tökéletes.

Róza már megszokta az eféle tréfákat s miközben a félkaru kapitány pecsenyéjét felaprózta, ellágyultan szólott:

- Soha se mennék újra férjhez; nem tudnám elviselni a gondolatot, hogy a fiamnak mostohája legyen, a ki rosszul bánhatna vele.

A Sasok összenéztek s csudálkozva mondták:

- Hát fia van? No ezt nem is tudtuk!

Az özvegynek csillogott a szeme s szinte remegett a hangja a boldogságtól. - Tizenkét éves már a fiam, bent van a városban; az öreg ur, az áldott, előre kifizetett érte egy évi tartáspénzt, - mondta. - A konviktusban nagyon jól ellátják, a tanárok mindnyájan szeretik...

- De hisz ez pompás! - kiáltott Ákos, aki ahhoz volt szokva, hogy mindenben találjon valami örömdetést. - Vakációra haza hozzuk; már nagy legény lehet, no majd faragunk belőle valamit. Ugy-e Jenő?

Róza kimondhatatlan hálával nézett a durva katonára, aki így megelőzte legforróbb kívánságát. A szegény asszony e pillanatban csupán csak anya volt, ki arra gondol, hogy nemsokára látni fogja fiát.

- Nem mertem szólni eddig, de ha nincs ellenökre... nagyon jó kis fiu.

Önkéntelenül összetette a kezét, úgy nézett Jenőre, aki egykedvűen gyurogatott két ujjja közt egy kenyérgolyóbist. Anyai ösztöne megsugta neki, hogy csak ennél kell tartania ellenvetéstől. Szerencsére Jenőnek annyira második természetévé vált már nőkkel szemben az udvariasság, hogy még kellemetlen dolgokat is el tudott tűrni, ha asszonynak tett vele szivességet s így oly mosolylyal bólintott, mely ezt is jelenthette: miattam járjátok a bolondját, ha tetszik.

De a boldog anya szeme sokkal jobban megtelt az öröm könyével, semhogy a közönyt megláthatta volna azon az unott arcon. Reményének ily váratlan teljesülése, - mert hisz a két házigazda beleegyezése azt jelentette, - ragyogóvá tette vonásait, mosolygott s alig tudta visszafojtani nagy boldogsága kitörését. Szép volt ezzel a piros arccal, ezzel a fényes szempárral. Jobbról-balról megragadta a mellette ülő két férfi kezét s szó nélkül szorongatta.

- Nono, hugocskám, hisz olyan erős, mint egy huszárkáplár, - kacagott Ákos tele tüdővel s megcsipte a hálálkodó özvegy állát. Jenő csak hagyta, hadd ömlengjen s azt gondolta magában: Milyen puha, meleg a keze. Mióta Sasfalvára került, először találta érdemesnek, hogy jobban megnézzze apja gondozóját s nagyon meg volt lepve attól, a milyennek látta.

- Csak attól rettegetem, - szólt végre Róza, mikor magához tért, - hogy eltiltják tőlem a fiamat. Azt ki nem álltam volna, akkor itt hagytam volna Sasfalvát, pedig nincs a világon még egy talpalatnyi föld, a hol otthon érezném magamat.

Ákos megcsóválta a fejét. Ej, ej, hát olyan kicsinyhitű? Hogy hívják azt a lurkót?

- Bandi!... Kondor Bandi!... olyan büszkén mondja a nevét, ha kérdezik tőle. A kis haszon-talan, hiu arra, hogy olyan jó betyáros neve van. Az apját is így hívták.

Jenő hirtelen fölkapta a fejét. - Kondor Bandi? - kérdezte oly mohósággal, mely mindenkinek feltűnt volna, csak éppen ez a két ember nem vette észre, kik közül az egyik soha sem foglalkozott rejtélyek megoldásával, a másik meg egészen el volt telve a saját lelke gyönyörűségével.

- Igen, az én szegény uram, a ki tiz évvel ezelőtt agyonlőtte magát, - felelt az özvegy.

Jenő egy percig maga elé bámult, azután csöndesen hátra dőlt székében. Nagyokat szippantott szivarjából s a kékes füst pár másodperc alatt felhőt támasztott körülötte. Egyetlen vonását se lehetett tisztán látni.

- Semmit se tudok erről, - szólt Ákos; - több mint tiz éve nem voltam ezen a vidéken, ha nem fáj nagyon az emlékezés, beszélje el.

- Sokkal többet szenvedtem már, semhogymeg ne erősödött volna a lelkem, kezdte az özvegy s ámbár mindig átélem annak a borzasztó éjszakának a kinját, valahányszor csak rágondolok, mégis szívesen beszélek róla, hisz az emlékezés az egyetlen, a mi itt maradt nekem az én bálványomtól.

Mióta az öreg Sas meghalt, a nagy ebédlőszoba megint a maga rendeltetésének volt szánva. Ott vacsoráltak most is a testvérek, meg gondviselőjük, az özvegy. A forró augusztusi nap még a vastag falakat is átmelegítette, Jenő legalább azt állította, hogy lehetetlen a szörnyű hőséget tűrnie, fölkel az asztaltól s ahhoz az ablakhoz ment, melyből a temetésre következő éjjel olyan sokáig nézte volt a fehér rózsabokrot. Most már egyetlen virág sem volt rajta, elhervadt valamennyi. Jenő azért mégis a bokrot bámulta, úgy hallgatta némán, a mit az özvegy mesélt a háta mögött.

- Tiz évvel ezelőtt nagyon boldog voltam...

Egy pillanatra megakadt, mintha az emlékek mind egyszerre szabadultak volna az agyából, a szívéből s most nem tudna köztök igazságot tenni, hogy melyiket bocsássa előre. Azután vontatott hangon ismételte.

- Tiz évvel ezelőtt nagyon boldog voltam. Alig három év óta asszony; két éves kis fiam, az édes, éppen beszélni kezdett, az uram imádott. Volt szép bérletünk, a miből elég urasan élünk, az uram aratás után mindig maga ment föl a természettel Budapestre, a hol már megvoltak a rendes vevői.

Az esztendő jó előre haladt, félig-meddig őszt volt, egy kicsit elmaradtunk a csépléssel, pedig következett a tengeritörés. Sietnünk kellett a Bandi azzal vált el tőlem, hogy pár nap alatt visszakérül a fővárosból. Négy-öt nap előtt nem is vártam, de már harmadnap idehaza volt. Csak egy napot töltött Budapesten, a másik kettőt kellett az utazásra.

Nem lehet azt leírni, hogy milyen boldog voltam e miatt az egy nap nyereség miatt. A kis fiam, Bandika, mélyen aludt már, mikor este az apja benyitott a szobába, de azért a nagy Bandinak első dolga volt, hogy oda futott hozzá, felkapta apró bölcsőjéből, elkezdte csókolni, szorongatni s kiabálta boldogan, könnyezve: fiam! fiam!

Engem meg se igen látott; még nehezteltem is rá egy kicsit, hát már egészen bolondjává lett a fiának? A kis Bandi fölébredt, kinyitotta nagy mandula-szemét s a helyett, hogy mint máskor nyugősen elpityeredett volna, elkezdte ő is ölelni, csókolni az apját és le nem ment többet a nyakáról egész este, késő éjszakáig, akkor is meg kellett ígérnünk, hogy oda fektetjük az apja ágyába.

Mikor aztán megint elaludt a gyermek, az én édes uram elkezdett engem szeretni, dédelgetni, mintha az nap esküdtünk volna össze; nem volt annál szebb napja az életemnek, egészen

éjfélig. Akkor az uram leszámolta előttem a pénzt, a mit Budapestről hozott, betette a pénztárszekrénybe s a kulcsot ideadta nekem, minthogy mindig is én őriztem. Utoljára még egyszer megcsókolt s magához szoritott, de olyan erősen, hogy feljajdultam belé. Bandi nevetett, hogy a könye csorgott, azután azt mondta, hogy csak feküdjem le szépen, neki még egy kis dolga van az irodájában, azt el kell végeznie.

Szót fogadtam, mert megszoktam, hogy engedelmes legyek, de valami legyőzhetetlen szomorúság kinozott folyvást, valósággal féltem egyedül, először életemben. Egyszer csöpp hűjjá volt, hogy utána nem mentem az uramnak, de mégis meggondoltam, hátha haragszik, ha éj idején végig megyek a hosszú hűvös folyosón, mely az irodához vezetett.

Oh, bár odamentem volna, bár rohantam volna, mint a fergeteg, röpültem volna mint a madár! Talán nem következett volna be az az irtózatosság!

Vagy talán a jó isten nem akarta, hogy ott szakadjon meg az én szívem is, ha hiába küzdök azzal az iszonyu elhatározással, vagy ha elkésve érkezem?!...

Aludtam, mint a tetszhalott, alig tudtak másnap késő este felköltetni. Az orvosok megvizsgálták a poharamat, erős altató szer volt az alján, az uram altatott el.

Ő maga pedig már ki volt terítve a ravatalon, egy kis sebbel a halántékán.

Én nem tudom, hogy miből teremtett engem az Isten, hogy akkor meg nem bolondultam!

Hogy mért ad az Isten annyi örömet egy embernek, mint nekem adott, ha egyszerre kegyetlenül mind elveszi tőle?!... Csak egy kis levél volt minden, a mit bucsuzóul hagyott, csak drága szívének szerelmes ömlengése, de semmi magyarázat.

Azt még tudom, hogy nevető görcsöt kaptam abban az ítélethez hasonló pillanatban, mikor ott álltam, jéghidegen, a ki mindenem volt; a gyermekemet letépték a keblemről s elrohantak vele, hogy meg ne fojtsam kétségbeesésemben; azután sokáig nem tudtam magamról semmit. Ah, ha nem lett volna kötelességem a fiamért élni, bizonyosan belehaltam volna a szörnyű, lelki betegségbe, mely attól fogva éjjel-nappal gyötört. A gazdaságot nem volt ki vezesse, hamar tönkrementünk, koldusokká lettünk; az öreg Gida bácsi, a kinek a felesége révén rokonai voltunk, megszánt, magához vett.

„Most önök az én parancsolóim!”

A szegény asszony akadozva, elfojtott zokogással mondta az utolsó szavakat; könnyei végig peregtek arcán. Ákos oda ment hozzá és félkarjával gyöngéden megölelte mint az igazi jó rokon.

- Ne sirjon, - mondta, - a fiának ezentul én leszek az apja.

- Adja nekem a gyermekét, - szólt egy elfuló hang az ablak mellől, - én akarok az apja lenni!

A huszárkapitány nem tudott sokáig megmaradni ilyen nyomasztó hangulatban, megint felülkerekedett benne a kötekedés vágya; jóságos hangon, de annál gonoszabb arcjátékkal biztatta az öcscsét:

- Légy te inkább a nagyapja, Jenő, akkor legalább a kályha mellett mesélhetsz majd neki kedved szerint.

De a nagyvárosi dandy, a kivel a csaták hőse már megszokta a félvállról beszélést, ez egyszer nem törődött a fulánkkal, úgy tett, mintha nem hallotta volna a gunyos megjegyzést s büszkén és emelt fővel lépett elő az árnyékból. E pillanatban csaknem oly magas volt, mint a bátyja s ép oly bátor és nemes is egyszersmind.

- A gyermek az enyém, nekem van hozzá jogom, - mondta.

Ákos és Róza meglepetve néztek Jenőre. Egyikük sem értette ezt a hirtelen támadt lelkesedést s tekintetük elárulta, hogy várják a magyarázatot. Jenő is érezte, hogy ha nem akar nevetséges lenni, okát kell adni felhevülésének, de sokkal inkább volt világfi, semhogy két ilyen egyszerű és egyenes gondolkodású embernek könnyű szerrel tud ne járhatott volna az eszén. Mosolygott és így szólt:

- Hát nem természetes az, hogy én, aki egész életemet itthon töltöttem s így ráérek a gyermekkel foglalkozni, mikor itt van s törődhetem sorsával akkor is, ha neveltetése elszólítja innen: magamra vállalom őt? Annál inkább, mert úgy hiszem, ha egyszer eljön az idő, hogy mint fiatal ember a társaságokba kerüljön, mégis csak rajtam lenne a sor, hogy gyámolítsam, miután abban a labirintban eléggé otthon érzem magamat.

Az özvegy el volt ragadtatva. Hálás szíve nem talált szót, melylyel megköszönje ezt a messze jövőre szóló érdeklődést; Ákos pedig, - ámbár azt gondolta, hogy az élet labirintjában maga Jenő is annyira eltévedt, hogy alig lehet valami nagy reményeket fűzni az ő vezetéséhez, - nem akarta kedvét szegni öcsésének, a kit ugyis féltett, hogy egyszer megunja a visszavonult életet s megszökik az egyhangúság békés otthonából. Hátha az új cél csakugyan annyira lelkesíti, hogy végkép megváltozik általa?

- Nono, - mondta vállat vonva s azzal a természetes hányi-vetiséggel, ami minden helyzetben jellemezte, - nem fogunk a fiun összeveszni. Csak neveld kedved szerint, verjétek együtt a zongorát s irjatok verseket, én majd gondoskodom szórakozásáról.

Mindhogy a szünidők már megkezdődtek, Ákos másnap maga ment be a székvárosba, hogy haza hozza Bandit.

IV.

Mint mikor az elhagyott erdőben hirtelen megcsendül valami madárdal s a csöndes, borongós tájat a hajnal mosolya vidámitja meg, olyan változást okozott a gyermek a Sasok kastélyában.

Gyönyörűen fejlett tizenkét éves kis legény volt, az élet és az egészség maga, oly izmos és erős, hogy bátran idősebbnek tarthatta volna az ember egy-két évvel. Okos, szelíd arcát egészen az anyjától kapta, de a szemében már is oly tűz égett, mely sejtette, hogy ezen a tükrön át igazi férfilelekbe lehet majd egykor pillantani.

Jenő a szó szoros értelmében bolondult érte. Reggel ha fölkel, első dolga volt tudakozódni: hol van Bandi?

Bandi már akkor régen kint volt a mezőn, hajnalban felkelt, a konviktusban nem nagyon kényeztették - s ha látta, hogy Ákos készülődik, mindjárt ott settenkedett körülötte.

- Ákos bácsi, vigyen el engem is!...

Olyan kérő, édes hangon mondta, hogy a kemény katona, aki pedig nem szerette a nyügöt, ha dolga volt, meg nem állhatta, hogy egy barackot nyomva a fejére, így ne szóljon:

- Hát gyere, te lurkó.

Jenő összeráncolta a homlokát, de nem szólt. Természetes az, hogy az ilyen kis vad madár folyvást a szabadságot keresse; ki vehetné zokon a lepkének, hogy szerte-szét csappong mindenfelé, a merre valami neki való virágot talál?

Hanem azért nem mondott le a fiuról. Alig hogy a könnyű kis homokfutó szekér berobogott a kapun, az érkezők elé ment s lefűlelte Bandit.

- Jőjjön csak, maga kis imposztor, már megint megszökött a zongoralecke elől. - Karon fogta a fiut s vitte a szalonjába.

A zongorázás nagy gyöngéje volt s fűltette magában, hogy a gyermek művészi jövőjének már most megveti az alapját. Ez is egyike volt azoknak a tulzott elveknek, melyek az ő egész életét olyan ferdévé tették. Mikor a fiu jövőjére gondolt, nem az lebegett előtte, hogy minél tökéletesebb férfit neveljen belőle, hanem hogy legyenek benne oly tulajdonságok, melyek miatt a társaságokban kedvelni fogják.

Senki se vonhatta kétségbe a nemes szándékot s a mi Rózát illeti, ő valósággal boldognak érezte magát, látva a nagy érdeklődést, melyet Jenő ur a fia iránt mutat.

Gyöngéd női lénye amugy is sokkal jobban meg tudta érteni azoknak a dolgoknak a szépségét, melyekért Jenő rajongani látszott; másrészt meg egyszerű és tapasztalatlan lelke pillanatig sem kételkedhetett abban, hogy úgy van jól és helyesen minden, a hogy ez a finom, előkelő gavallér mondja.

Ákost becsülte, sőt bizonyos tekintetben csudálta. A félkaru hős multja valami olyannak tetszett előtte, a mit a lovag-regényekben lehet olvasni; tele volt ez az ember az ő szemében dicsőséggel s már magában az, hogy egy szavával féken tudta tartani a pusztá elvadult s az előtt nagyon is szabadjára eresztett népét: a közönséges emberek fölé emelte a kapitányt előtte.

De valami láthatatlan kapocs mégis inkább Jenőhöz fűzte. Mióta a büszke gentry annyira megváltozott s udvariasságába gyöngédséget is vegyített, Róza őszintén huzott hozzá s talán magának sem merte bevallani, hogy sokkal jobban érzi magát Jenő közelében, mint ha az Ákos lármás parancsoló hangját hallja.

Ha fia a zongoránál ült s Jenő egy kis pálcával mutatta neki a kótákat, ő főzőkanállal a kezében, elbujt a szomszéd szoba félig nyílt ajtaja mögé s a hasadékon bekukucskálva, lelkesedéssel hallgatta, mint halad a gyermek a gyönyörű művészetben.

Könyv nélkül tudta a skálákat s a mint a zongora hangja megzendült, utána dudolta: „á, h, e, d, é, f, g, á.” Nagy öröm volt ez anyai szívének.

A leckét sokszor megzavarta Ákos. Poros csizmája nyomát mindenütt otthagya lépdelt végig a szőnyegen s megállott a zongora mellett. Sűrű szemöldöke alól szánakozva nézett a gyermekre, a ki az erős, delejes tekintet hatása alatt nem tudott többé a kótákra ügyelni. Felnézett mogorva bácsijára s látva arcán az erőltetett komolyságot, meg nem állhatta, hogy ne mosolyogjon. Lehetetlen volt a leckét folytatni s Jenő megadással tette félre a „zongorázás elemei” című nevezetes művet.

- Ezt verd ki pajtás, szólt ilyenkor Ákos diadallal s valami könnyű magyar nótát kezdett a fiunak fűtyölni. A kis hálátlant mintha kicserélték volna. Máskor a mint a leckének vége volt, már repült kifelé, egy percig sem lehetett volna tovább is a szobában tartani, de ha Ákos nótára tanította, szívesen ott maradt a zongoránál s megpróbálta kikalapálni a „beci-boci tarkát.”

- Ugyan ne rontsd azt a fiut, - dörögött ilyenkor Jenő, de a bátyja nem adott sokat rá.

- Szabadság kell most ennek, levegő meg mozgás, úgy se lesz ebből tudós soha, hiszen benne is van egy kis Sas-vér, - felelte.

Csak ki, ki! az volt a kis Bandi egyetlen vágya, boldogsága. Simont, a vörös ispánt, a ki mindjárt az első napon elvitte a tarlóra szedret szedni: rögtön kinevezte barátjának, mert a barázdaképű élemedett ember nem átalotta vele együtt kergetni a szöcskét.

Minthogy Ákosnak háti lova volt, sokszor kimélte a „gebéket”, nem fogatott be, hanem a „paripán” ment ki a mezőre. Bandinak ragyogott a szeme, ha látta, hogy a derék erdélyi mént elővezetik. Mit nem adott volna, ha ő is kilovagolhat vala a bácsijával!

Simon látta a kinszenvedést s nagyot gondolt. Annyira imádta a gyermeket, hogy vállalt érte egy nagyobb szerű szidást. Eszméjét nem merte előterjeszteni, mert attól tartott, hogy elutasítják s akkor egyelőre befagy a terve, hanem úgy okoskodott, hogy elvégez mindent a maga szakállára s ha egyszer bevégezett ténynyel áll a kapitány szemközt, akkor hadd jőjjön, a minek jönnie kell.

A szomszédban valahol éppen országos vásár volt. Simon hivatalból elment, hogy gazdaember szokása szerint szétnézzon. Máskor ily esetben délutánra mindig hazakerült, most csak az éjszaka vetette haza. Nem akarta, hogy lássák bevonulását.

Reggel azután úgy intézték a dolgot, hogy a „gebék” el legyenek foglalva valamivel s Ákos a paripára szoruljon. Mikor a kapitány fel akart ülni a lovára, ugyancsak nagy szemet meresztett. Egy gyönyörű kis ponny állott az ő lova mellett teljesen felkantározva. Simon maga tartotta a kantárt.

Nem mert szólni csak a fejét vakargatta s rámutatott Bandira, a ki éppen kifutott s meg látva a lovacskát, mozdulatlan maradt s a sejtés kimondhatatlan nagy gyönyörétől hol elsápadt, hol elpirult.

Ez megmentette Simont.

- Nagy kötnivaló maga Simon, - mondta a kapitány, - de az egyszer elnézem, majd elszámoljuk az árát.

Ettől fogva elülhetett a szegény zongora ott, a hol volt. A gyermeknek egészen elvette az eszét az öröm s este is alig bírták elszakítani a lovától.

Jenő sokat mérgelődött, de nem akarta elriasztani a fiut s nem mutatta, hogy bántja a dolog. De azt kicsínálta, hogy Bandi egy szobában aludjék vele s így legalább esténként egészen a magáénak; hitte. Valóságos vetélytársának tartotta bátyját, a ki elrabolja tőle a gyermeket, pedig a becsületes katona semmi különöset nem tett, hogy magát a fiuval megkedveltesse. A közös hajlamok s a férfias dolgokért való rajongás tette bennök a tulajdonképen való lelki rokonságot. Ez a gyermek már tudott lelkesedni mindenért, a miben a férfitu erélye és akarata nyilvánulhatott.

Legkevésbé sem volt ennél fogva csudálatos, hogy Jenő még este is nehezen tudta magához becsalogatni. Rendesen úgy kellett elhoznia a bátyjától, a ki nyers és keresetlen modorában beszélt el neki harcias történeteket. Bandi szinte nyelte szavait.

S hogy a szegény világfi veresége tökéletes legyen, azt kellett tapasztalnia, hogy még Róza is, a hü és finom Róza, mintha átpártolna tőle lassankint Ákoshoz.

Oly gyönyörűséggel nézte fiát a ponnyn, annyira el volt ragadtatva, ha a kapitány így szólt: „Jól van fiam, derék katona lesz belőled”, - hogy lehetetlen volt ki nem találni gondolatait. Az erős jellemek sajátsága, hogy több-kevesebb küzdés után magokkal rántják a gyöngébbeket. Így volt Ákos is Rózával. Róza nem adta volna a világért, ha a fia olyan nemes, uri modoru és tanult emberré vált volna, mint Jenő; de valahányszor arra gondolt, hogy egykor feszes,

gyönyörű katonatiszti egyenruhában láthatná, szívdobogást kapott a boldogságtól. Olyanná vált, mint az óra-inga, mely jobbra-balra hajlik s nem talál soha megálló pontot.

Pedig Jenő, aki tulajdonképpen sokkal többet vesztett, mint a bátyja, mert az ő természetével és egész lényével majdnem a lehetetlenségek közé tartozott, hogy örökre megválják a nagyvárosi fényes életmódtól; oly átalakuláson ment lassankint keresztül, mint azok a sokat élt és sokat csalódott emberek, a kik végre lemondanak mindenről, a mi őket csalódásaik színteréhez köti és visszavonulnak egy magányos zárdába, a hol az istennel és a sorssal végkép kibékülnek. Az ő visszavonulásának is kellett valami céljának lenni, ha azt nem akarta, hogy megölje a halálos unalom. Most ime itt volt ez a gyermek, a ki iránt csudálatos nagy szeretetet érzett, és semmi áron se egyezett bele, hogy elvegyék tőle.

Hogy kedvében járjon a kis haszontalannak s többet lehessen mellette, lovat vett ő is. Sokkal kitűnőbb nevelése volt, semhogy a lovaglást kifejejtették volna annak idején a programmból s így bátyja gunyolódásától nem kellett tartania. A kapitány maga is megvolt lepve, hogy mily jó lovas az a fehér nyakkendő világfi s szívesen és aggodalom nélkül rá merte bízni a gyermeket.

A vakáció vége felé történt, hogy egyszer a szomszéd faluba rándult át Jenő Bandival. Visszajövet már alkonyodott s hirtelen vihar keletkezett; utközben még egy valamire való fa sem volt, a hol meghuzhatták volna magokat; különben is minél tovább késtek, annál jobban rájuk szakadhatott az este. Nem volt mit tenni, gyorsabban kellett haladniok; a kis ponny vérszemet kapott a széles gyermek sarkantyúja alatt s vágatott; Jenő nyomában volt és aggódva csitította.

Mikor az egyetlen hidon, mely utba esett, átrobogtak, nagyot villámlott, a ponny megijedt, félre ugrott s a nedves deszkán megcsuszva, elbukott.

A gyermek kiröpült a nyeregből s kört írva le a levegőbe, nagyot zuhant a kemény rögön.

Jenő iszonyu kiáltást hallatott s olyat rántott a lova kantárán, hogy a szegény állat vérző szájával kapta hátra fejét s egy-két szökés után megállott.

Jenő leugrott a lováról s nem törődve semmi egyébbel, futott a gyermekhez. Szegény kis Bandi halálsápadtan és mozdulatlanul feküdt a földön, máskor oly eleven szeme le volt hunyva, ajkán egy csöpp piros vér látszott.

Az ifjabb Sas rémülten kapta föl a földről s remegő hangon kiáltotta: Bandika! Bandi! fiam, térj magadhoz!...

Azután, mikor látta, hogy a gyermek legkisebb jelét sem adja az életnek, hörögve a rémülettől, lement vele a hid mellé az árokba, a hol egy mélyedésben víz volt. Az undorító, piszkos víz elriasztotta; nem, ez a langyos pocsolya úgy se használhat; de mit tegyen hát, hisz a gyermek meghal! talán már is csak egy kis holttestet tart a karjai között.

Kétségbeesve nézett az égre. Onnan várta a megváltást s a segítség megjött. A sűrű, fekete felhők egyszerre megnyíltak s zuhogó zápor szakadt belőlük, véget vetve rögtön a szélnek. Jenő szétszakgatta a fiúcska mellén a ruhát, hadd érje szabadon a friss mennyei harmat. A kis bágyadt mell egyszerre összerándult s a gyermek fölnyitotta szemét.

Jenőről a világ sulya szakadt le. Örömében könyezve kérdezte: jobban vagy kis fiam? hol fáj?!...

A gyermek nem felelt. Fájdalmas sóhajtást hallatott, azután lehunyta megint a szemeit. Nagyon megüthette magát.

Mindez alig tartott egy-két percig, de ezek a percek úgy tündek föl Jenőnek, mintha napok teltek volna. Nem volt veszteni való idő; szerencsére lova jól kitanított, fegyelemhez szokott állat volt, mely azon a helyen maradt, a hol megállott, míg a ponny régen eltűnt már az országuton, ott hagyva kis gazdáját a halálvesztélyben.

Jenő egy pillanat alatt lovon termett s ölében a gyermekkel, vágatni kezdett hazafelé. Minél gyorsabban repül a lova, annál jobb, gondolta. A lassu haladás egy örökkévalóság lenne most; az ügetés csak összerázná a beteg gyermeket, holott a sima, repülő vágatás úgy elringatja, mintha párnákon feküdnek. A gőzmozdony gyorsaságával érkezett meg a kastélyhoz, a hol már összefutottak az emberek, minthogy alig valamivel előbb robogott be a kapun a gazdátlan ponny.

Róza iszonyu sikoltással szaladt le a lépcsőn. Vad fájdalom volt arcán s nem is tudott szólni, csak jajgatott.

Ákos, a ki százszor látta már a halált s hozzá volt szokva, hogy válságos pillanatokban a legnyugodtabban gondolkodjék, rászólt Simonra, a ki véletlenül éppen az udvarban ácsorgott: - Üljön erre a lóra s vágasson rögtön az orvosért. - Azután öcscséhez fordult s egy fölösleges szó vagy kérdés nélkül átvette tőle a gyermeket, mielőtt még leszállt volna a lóról.

- Nyugalom, Róza, katonadolog ez, a mi még számtalanszor fog ismétlődni. Most csak hamar vizet - mondta.

Ő maga vitte be a házba a kis fiút s egy-egy vigasztaló szót szolt a kétségbeesésében őrzöngő anyához. De kiérzett azért a modorából, hogy ő is aggódik; nem tréfált, a mi biztos jele volt annak, hogy komolynak tartja a helyzetet.

Jenő olyan volt mint a fal, még a szája is elsápadt. Nem mert Rózára nézni, mintha attól tartott volna, hogy rá fog kiáltani: gyilkos!

Mig az orvos a faluból kijött, ujra föllocsolták a szegény gyermeket. Valamennyire magához tért, de a nézése zavaros volt, úgy feküdt ágyacskájában, mint egy szintelen báb. Az orvos mindjárt megállapította, hogy agyrázkódást szenvedett. Szerencsére nem tartozott az eset a legsúlyosabbak közé, de mégsem lehetett azt mondani, hogy a veszély ki van zárva. Rózát megnyugtatták, azt mondták neki, hogy csupán nyugalom kell a gyermeknek s azzal a föl-tétellel, hogy lecsillapodik, megengedték hogy ott maradjon a fia mellett. A férfiak azután az orvossal visszavonultak.

V.

Mikor az orvos elment, Jenő leborult az öreg Sas Gedeon szobájában a széles bőrpamlagra és sirt. Nem törődött vele, hogy Ákos látja. A kapitány megdöbbenve nézte egy ideig s végre megszólalt:

- Én is sajnálom a gyermeket, de te öcsém, talán tulságosan is ellágyulsz már. Isten bocsásd, ha saját fiad lenne, sem lehetnél miatta jobban kétségbeesve.

Jenő fölemelkedett s oly könyekkel a szemében, melyek minden arcot megneemesitenek, válaszolt a bátyjának:

- Vannak dolgok, Ákos, a melyek még jobban összekötik az embereket, mint a vérrokonság. Néha úgy támadnak a kötelességek, hogy magunk sem tudjuk, egyszer csak azt érezzük, hogy egész életünkre adósai vagyunk valakinek. Meg fog lepni, ha e nehéz órában bevallom neked,

hogy ezzel a gyermekkel szemben ilyen adósnak érzem magamat. Azért voltam oly követelő akkor este, mikor arról volt szó, hogy melyikünké legyen a Róza fia.

A kapitány hallgatott; talán tudta, hogy a megnyilatkozó szíveket semmi sem riasztja el annyira, mint az elhirtelenkedett kérdés vagy közbeszólás, ami megzavarja a hangulatot. A ki az á-t kimondta, magától fogja mondani a b-t, csak nem kell kizökkenteni abból az eszmévilágból, melybe a váratlan indulatroham belesodorta. Visszaemlékezett arra a hévre, melylyel Jenő a fiut magának követelte s mindössze így szólt a lelke mélyén: gondolhattam volna, hogy nem ok nélkül történt.

- Köztünk ne legyen titok bátya, - szólt újra Jenő, - tudj meg mindent.

Tíz évvel ezelőtt férfikorom tetején voltam. Oly névvel, mint az enyém, minden társaság szívesen látja az embert Budapesten s te legjobban tudod, hogy nem hagytam használatlanul az alkalmakat arra, hogy minél jobban töltssem az időt.

Ur és gavallér voltam, de hiába tagadnám, alapjában véve tétlen, léha élet volt az, nincs vele most már mit dicsekednem.

Mind a mellett is tartozom a nevünknek annyival, hogy bátran kimondjam, nem feledkeztem meg magamról soha. Sok csábító, sőt veszedelmes helyzetben álltam meg a sarat s vannak a kik ha rám gondolnak, hálával említik nevemet, mert nem egy fiatal, tapasztalatlan embernek voltam erkölcsi védője.

A sok szeleburdi közt talán egyik sem volt oly eszeveszett, mint báró Wallon, egy fiatal osztrák dragonyos tiszt. Közelebb a husz évhez, mint a harminchoz, jól állott neki minden; a nők imádták, mert szép volt; a férfiak jó pajtásai iparkodtak neki lenni, sok egyéb közt talán azért is, mert első vívója volt a helyőrségnek.

Azok közé az elkényeztetett emberek közé tartozott, a kik azt hiszik, hogy rájuk nézve nincs lehetetlenség s így vakmerőségök néha a beszámíthatatlanság határáig megy.

Volt akkor Budapesten egy gyönyörű szép asszony, egy bankár özvegye, a ki nem játszott ugyan szerepet a társaságokban, de azért minden asszony irigyelte. Neki voltak a legszebb gyémántjai s fogata vetekedett bármelyik főrangú családdal; ezenkívül igazán bájos teremtmény volt, aki a nélkül, hogy ezt észrevenni látszott volna, megbolondította a férfiakat.

Wallon pusztán látásból örülten beleszeretett s minél kevésbé volt reménye, hogy megközelítheti, annál jobban bolondult utána. Pedig az asszony elzárkózott, mint egy apáca, nem volt mód arra, hogy vele megösmérgedjünk.

A dragonyos olyan volt, mint az árnyéka; a merre a szép Helén megfordult, Wallont is mindig azon a tájon lehetett látni. Az asszony cselédsége meg volt vesztegetve s Wallon mindig előre tudta, hogy melyik színházban lesz imádotja. - A színházon kívül nem volt a különös asszonynak semmi nyilvános szórakozása, úgy beszéltek, hogy folytatja férje üzleteit s ez nagyon elfoglalja.

Wallon Félixnek voltak napjai, a melyeken a szó szoros értelmében őrvongott. A reménytelenség a végletekig csigázta indulatait s magunk közt sokszor beszélt arról, hogy hite szerint nem lehet másképp, mint hogy a bankárnénak van valakije, különben lehetetlen volna, hogy ily kevésbé törődjék az egész világgal.

Ezt a valakit kész lett volna leütni, megfojtani. Kereste, de nem találta; a titkos vetélytársnak nem lehetett a nyomára akadni.

Egyszer egy őszi este lélekszakadva rohant hozzám. Ki volt kelve az arca s a szemei villámokat szórtak.

- Megvan! - kiáltotta, - jőjj velem rögtön! Jőjj! szükségem lehet rád.

A szerencsétlen talán maga sem tudta, hogy mennyire igazat mondott. Azt én jobban láttam. Ily állapotban jó, ha az embernek meggondolt kísérője van; elmentem hát vele.

Kocsink az özvegy bankárné háza előtt állott meg. Wallon, mikor kiszálltunk, karomba csimpaszkodott s erővel fel akart vinni a lépcsőn.

- Jőjj! - sziszegte, - most együtt vannak, bizonyosan tudom! meg kell aláznom őket.

Elrémültem; ez az ember eszét vesztette! Minden erőmet összeszedve iparkodtam őt visszatartani épp oly örült, mint nevetséges szándékáról, de nem birtam vele. Az isten tudja mi történik, ha e közben egy urat nem veszünk észre, aki nyugodtan jött le a széles lépcsőn.

Magas, barna, majdnem szép ember volt, kissé elhanyagolt öltözetben, mint a ki utról jött, vagy utra indul. Mikor Félix meglátta, kiszakította magát a karomból s mellé ugrott, mint a párdúc.

- Ez az! - kiáltotta és megütötte.

Csak egyszer, mert egy pillanat múlva elterült a földön. Annak az utazó-ruhás férfinak borzasztó ökle volt; visszaadta az ütest, mint a villám s mikor Wallon elesett, fölemelt karral egyenesedett ki mellette.

Azt hittem, elsülyedek szégyenletemben; a botrány rendkívüli volt, de szerencsére nem látta más mint a kapus, a ki rögtön segélyemre volt abban, hogy az ökölharc folytatását megakadályozzam.

A dragonyos tajtékozva keresett egy névjegyet, az idegen odaadta neki a magáét s így szólt, a körülményhez képest elég nyugodt hangon:

- Még ma este kell elintéznünk ezt a dolgot, mert holnap utazom.

Nem kísérlem meg leírni a következő néhány órát, elég ha azt mondom, hogy életem legkínosabb órái voltak azok. Wallont féltettem a valóságos megőrüléstől, tombolt s azt kívánta, hogy élet-halálra ereszszük össze ellenfelével.

A tetteges sértések után nem lehetett szó békés kiegyenlítésről, pedig nekem azt sugta valami, hogy borzasztó igazságtalanság van készülöben. Éppen ezért egy hirtelen támadt eszme hatása alatt, szinte örömmel fogadtam az ellenfél küldötteinek azt a különös ajánlatát, melyet más körülmények közt soha meg sem hallgattam volna; hogy tudniillik amerikai párbajt vívjanak a halálra sértett felek, minthogy Kondor Endre ur nem jártas a fegyverforgatásban.

Jól van, gondoltam, minthogy minden áron ma kell elintézni az ügyet, így legalább egyelőre nem folyhat vér. Holnap rögtön utána járok mindennek s kideritem a végzetes tévedést. Akkor, lecsillapult lelki állapottal, majd találunk módot, hogy a katasztrófát megakadályozzuk.

A botrány úgy nyolc óra tájban történt s tizenegy órakor éjfél előtt nyult bele az idegen a végzetes golyókat rejtő dobozba. Mikor a golyóját megnézte, elsápadt. A fekete golyót tartotta ujjai között.

Nem szólt egy szót sem, nyugodtan meghajtotta magát és elment a megbizottaival. Wallon lerogyott egy székre s komoran bámult maga elé. Ott hagytam; nekem most fontosabb dolgom volt, semhogy egy félőrélttel törődjem.

Az ellenfelek nyolc napi időt szabtak volt a sors ítéletének végrehajtására s így nem is gondoltam rá, hogy elkéshetem, de azért másnap oly korán, a mint csak az illem megengedte, az özvegy bankárnénál voltam.

Elmondtam neki annyit, a mennyi okvetetlenül szükséges volt arra, hogy őszinte jóakarataról biztosítva legyek s akkor megtudtam, hogy Kondor Endre egyszerű földbirtokos és bérlő; minden évben egyszer jön Budapestre s ilyenkor őt is felkeresi, minthogy annak idején a férjével üzleti összeköttetésben volt. Derék, becsületes ember ez a Kondor, aki soha a légynek sem vétett. Egyetlen boldogsága a felesége, meg a kis fia.

Az özvegytől rohantam Wallonhoz és leszidtam, mint egy kölyköt; a makacs, büszke dragnyos tiszt hallgatott és tűrte a korholást.

- Öltözzél rögtön, - förmedtem rá, - bocsánatot kell tőle kérnünk! Siessünk, mert ma elutazik.

Félix komoran csatolta fel a kardját és engedelmeskedett. Könnyelmű volt, de nem alávaló.

Kondort már nem találtuk a vendéglőben, az első vonattal csakugyan elutazott. Mit tegyünk most? Megállapodtunk abban, hogy Félix pár napi szabadságot kér s holnap reggel mi is indulunk Kondor után. Meg kell találnunk rögtön, így is iszonyu szemrehányás érhetett bennünket azért a lelki kinért, a mit kiállott miattunk.

De a borzasztó végzet másként akarta. Korán reggel Wallon sápadtan rohant be hozzám. Egy távirat volt a kezében, mely így szólt: „Uram! alig pár órája hogy itthon vagyok a családom körében. Érzem, hogy nyolc napig várni ezerszer kinosabb volna, mint egy perc alatt elvégezni, ami úgy is kötelességem. Megállapodásunk szerint értesitem önt, hogy mire ezt a táviratot megkapta, már rendben lesz minden. Kondor.”

Elkéstünk!

Én nem tudtam akkor, hogy ki ez a Kondor Endre, de mondhatom, hogy sok álmatlan éjszám volt ártatlan halála miatt, melynek - bármint magyarázgassam eljárásomat, - érzem, hogy részben én is oka vagyok.

Most már tudod testvér, hogy miért akartam én a kis Kondor Bandinak apja lenni az édes apja helyett.

Ákos némán hallgatta végig öcscsét s csak akkor szólalt meg, mikor látta, hogy Jenő ismét visszaesik fájdalmas levertségébe.

- Ami megtörtént, azon most már nem segíthetünk, - mondta; - igaz, hogy annak az ember-telen párbajnak gentlemanek közt nem lett volna helye, de téged ment a jó szándékod, hogy vér nélkül akartad lebonyolítani ezt a lehetetlen ügyet. Ne beszéljünk róla soha többé!

- Soha! visszhangozta Jenő álmodozva.

- Tudod-e, hogy mi lett Wallonból?

- Nem hallottam azóta felőle. Pár hónappal később áthelyezték.

- Hát én majd megmondom. A szerencsétlen ember lassankint iszákos és így megbizhatatlan lett. Később adósságokba merült s végkép elzüllött. Több éve már, hogy valami nagyobb botlás miatt elvesztette rangját. Azóta végkép eltűnt a szemem elől.

- A nemezis. - suttozta Jenő magában.

- De bennünket nem az ő sorsa érdekel most, hanem a gyermeké; az orvos aggasztóan nyilatkozott, Róza nem is tudja, - szólt Ákos.

- Óh, a gyermek! az isten nem akarhatja, hogy ez a csapás is sujtson. Öregszem bátya s elvesztettem testi és lelki ruganyosságomat, érzem, hogy van szívem.

Köny gyült a szemébe s megtörve nézett a bátyjára, aki máskor bizonynyal vállat vont volna az eféle érzélgősségre, de most nem jutott eszébe, hogy férfiatlannak tartsa öcsce fájdalmát. Vigasztalta:

- Menj, nézd meg a kis fiut és maradj mellette; osztozzál az ápolásban édes anyjával; az ilyen nyomorék, mint én, ugy sem sokat lendithetne ott.

Jenő szót fogadott s lehorgasztott fejjel indult kifelé. Az ajtóban megállott s tétovázva így szólt:

- Bátya, meggyóntam neked legnagyobb bűnömet, érdemesnek tartasz-e arra, hogy feloldozzál?

Ákos nem volt már a szigorú katona, fülében mintha megint az a hang csendült volna meg a rég elmúlt időkől, mikor az öreg Sas néha rászólt: „vigyázz! te vagy az idősebb!...” s úgy tűnt föl neki, hogy soha sem volt ez a figyelmeztetés jogosultabb, mint most, amikor öcscsét, a meglett férfit, ezzel a lelki vergődéssel látta maga előtt. Ha érzett volna is magában kedvet, hogy megbüntesse, ebben a gyászos órában meg kellett neki bocsátania.

- Gyermek! mondta, menj a fiadhoz.

VI.

Régen, nagyon régen nem beszélt a két testvér ezen a hangon egymással. A szokatlanul meleg hurok megpendülése még a kapitányt is meg birta lágyítani; szinte örült, mikor egyedül maradt, nem szerette volna, ha az öcsce észreveszi átváltozását.

Azután elkezdett járkálni le s fel a szobában, a hogy az apja szokta, mikor izgatottságán könnyíteni akart. A folytonos mozgás olyan volt rá nézve, mint a gőzgép szellentyűje, mely szabályozza a fészerőt.

Mindenféle zavaros gondolatok támadtak agyában, melyeknek nem volt határozott alakjuk; elkalandozott a messze múltba, a nagy reménységek időszakait mind végig élte rohanó képzeletével s elérkezett végül a mai naphoz, amikor be kellett vallania, hogy a remények közül eddig egyetlen egy sem teljesült s életök mind mostanig nem volt egyéb, mint mérsékelt fokozata az elzúllásnak. Hisz nem lebegett nemes cél előttök, megállottak az élet bizonytalan tengerén, mint a hajó, melynek kormányja tönkre ment. A mozdulatlanság, a napról-napra való tengődés korszaka volt ez és semmi sem mutatott arra, hogy még másképen is lehet valamikor. Bizonyosnak kellett tartania, hogy a Sas-nemzetség elszegényedve elfeledve, ki fog most halni, mint a korhadó fa, mely új hajtásokat nem hoz többé s a meglevőkből is folyvást letép egyet a vihar, vagy elszárazt az árnyéktalan hőség.

Még soha sem érezte ezt a különös szomorúságot, ami most a szívébe lopódzott. Könnyelmű katonaéletében nem törődött a holnappal s csupán a pillanat önzése volt az, ami uralkodott rajta. Mit bánta ő, hogyha egyszer nem lesz az élők közt, mit mondanak róla az emberek?

De az ősi fészek levegője leette lassankint lelkéről ezt a kegyetlen rozsdát; mióta folyvást polgári foglalkozásban volt, sokszor rajta kapta magát, hogy türelmetlen és izgatott, anélkül, hogy különös okát tudta volna adni; akárhányszor tanácstalanul nézett körül, keresve valamit a levegőben, aminek nem tudott nevet adni, de a mi szakadatlanul ott volt körülötte, fölötte,

benne, és eltöltötte vágyakkal, akaraterővel, munkára való hajlandósággal. Most valami világozottság kezdett derengeni az agyában, rájött, hogy a fantom, melyet eddig csak érzett, de nem látott, egy oly cél, a melyért élni és dolgozni érdemes; a míg a célt magát nem ismerte, addig csak az ösztönszerű energia izgatta, mely soha sem vesztet ki egészen az igazi férfiuból, aki végre is kell, hogy megtalálja, megösmérje az irányt, ami törekvéseinek alakot biztosít; most egyszerre megnyílt előtte a szent titok, az öcsse vezette rá, hogy hol kell keresnie jövőre az eszményt; most egy sugár világított be a homályba, s ez melegséget terjesztett és megelégedést teremtett.

Igen, a gyermek volt az az eszmény, amely megváltást ígért. A gyermek, aki most élet-halál közt lebegett, egész sereg kötelességet rótt rájuk, melyek betöltése megannyi cél lehetett.

Ime, ő, akinek soha egy gondolata sem fordult a családi élet felé, most mintha végtelen édesnek találta azt, hogy egy gyámoltalan kis teremtnének a védője és vezetője legyen s jóvá tegye benne és általa mindazt a mit az öcsse meg ő együttesen rontottak a Sas néven.

Másnap, harmadnap és ezután mindig úgy közeledett a szegény kis beteg ágyához, mintha valami ellenállhatatlan erő vonzotta volna. Elnézte, hogy mennyi gyöngédséggel iparkodik megkönnyíteni egymás dolgát a két ápoló; többnyire ott találta a kis fiú mellett mind a kettőt s akárhányszor hallotta, hogy egymást bátorítják, vigasztalják.

Róza napok óta annyi időre sem hagyta el fiát, a mennyi alatt kissé rendbe hozhatta külsejét, de az anyai szeretet végtelensége még így is széppé tette; az álmatlanság nem ártott neki, vonásai szenvedők voltak ugyan, de semmit sem veszítettek abból a természetes bájból, mely majd mindig megvan azokon a nőkön, akik még nem lépték át a fiatal kor határát, de azért eszökben sincs többé, hogy hiuk legyenek.

A nagyvárosi dandyre nem is lehetett ráösmerni. Igazi tisztelet és nagyrabecsülés volt az özvegygyel szemben való viselkedésében s boldognak látszott, ha szivességet tehetett neki.

Kimondhatatlan öröm volt az, mikor az orvos végre kimondta a megváltó szót, hogy a gyermek túl van a veszélyen. A kis Bandi eszméletének fölvilágítása olyan hatással volt rájuk, mintha már a földön magkapták volna a paradicsomhoz való jogos részöket. A gyermek megfogta a kezöket s amint szívére vonta, úgy történt, hogy a Róza kezének a Jenőéhez kellett simulni.

- Ti szerettek engem ugy-e? - kérdezte Bandi, kedves, követelő hangon. - Ha meghaltam volna, bizonyosan sirtatok volna ti ketten.

Róza még a gondolatra is elkezdett remegni s görcsösen szorította meg a Jenő kezét.

- Hallja? - sugta, - érzi az édes, hogy mennyire ragaszkodunk hozzá. A gyermeknek pedig ezt mondta: - Kis apa nagyon jó hozzád, köszönd meg neki aranyom.

Kis apa!... a világ gyönyörűsége volt ebben a két szóban. Jenő szívdobogást kapott tőle.

Ákos így találta őket s megelégedetten pödörte a bajuszát. Megcsókolta a gyermeket, aki váltig követelte, hogy a ponnyt valahogy meg ne büntessék. Hisz a jó állat nem oka semminek sem, bizonyosan ő is jól megütötte magát, amikor felbukott. Simont erővel beidéztette maga elé s meghagyta neki hogy gondja legyen a lovacskára.

Gyermek volt s hozzá még ugyszólván halottaiból föltámadott, így hát mindenki engedelmeskedett neki. Zsarnoka volt az egész háznak.

Néhány nap múlva, mikor Bandi már csaknem egészen jól érezte magát, azzal állított be Simon Jenőhöz, hogy a kapitány valami fontos dologban kéreti.

Az egykori gavallér már egészen megszokta, hogy szót fogadjon a bátyjának, akinek fölényét minden irányban el kellett ösmernie, letette hát a könyvet, melylyel éppen az estét iparkodott megrövidíteni s átment a pipatóriumba, ahogy Ákos a szobáját elkeresztelte.

A kapitány sokkal kevésbé volt megáldva színészi képességgel, semhogy rögtön észre ne lehetett volna rajta venni, hogy nem közönséges hangulatban van.

Bizonyos ünnepiesség volt egész lényében, annyira, hogy Jenő, aki már visszakapta nyugal-
mát, katonás állásba vágta magát előtte s tréfásan mondta: - Jelentem alássan kapitány ur,
parancsára vagyok.

Ákos nagy lélegzetet vett, összeráncolta a homlokát és egy pillanatig azon tűnődött, hogy
hogyan kezdje. Mielőtt elhatározta magát, hogy elmondja, ami a szívében volt, jól meghányta-
vetette a dolgot s csinosan összeállította a dikciót, de bizony megint meg kellett győződnie
arról, hogy egy csöppet sem született szónoknak. Átvillant az agyán, hogy milyen furcsa
lenne, ha bele találna sülni a frázisokba s hirtelen egyet fordítva az egész terven, úgy tett, mint
mikor a harci tűzben az ellenség által szorongatva, nem maradt más hátra, mint hogy egy
merész rohammal kivágja magát a nagyobb bajból.

- Fiu, megházásitalak! - pattant föl oly hangon, mely arra mutatott, hogy egy fikarcnyit sem
enged abból, amit mondott.

Jenőt annyira meglepte ez a képtelen terv, hogy szólni sem tudott.

Az öreg ágyu eldőrdült s a tört résen immár neki vágthatott a világnak a derék katona. Fel-
szabadult az eszme meg a nyelve s rárivalt hűledező öcscsére:

- Benned van minden reménységem; nemcsak úgy beszélek veled most mint bátyád, hanem
ugy is, mint a család feje. A Sasok mindig olyanok voltak, mint egy uralkodó ház, melyben a
legidősebb férfi valóságos király. Tudod a regét Sas Sámuelről, aki hetven éves korában meg-
verte negyven éves fiát, mert a „gyerek” nem akart neki szót fogadni? Ellenben a szépanyánk.
Sas Balázsné, matróna létére is kezet csókolt tizenöt éves unokájának, aki akkor az egyetlen
férfisarjadék volt a családban.

- De az istenért, - szólt közbe Jenő, akit egészen megzavart bátyja e különös fellépése, - csak
nem akarsz velem is Sámuel ösünk módjára elbánni? Hogy jut eszedbe ez a terv, a melyre én
soha, egy pillanatig se gondoltam komolyan?

Ákos a fejét csóválta.

- A multról hiába beszélünk, elhibáztuk az életet mind a ketten. Az én kockám el is van már
vetve végképen, de te még számíthatsz olyan boldogságra, a milyennek a saját létedet köszön-
heted. Asszony kell ide Jenő, akinek lénye igazi verőfényvel sugározza majd be ezeket a
falakat; minél tovább gondolkodom s minél erősebben nézek a jövőbe, annál bizonyosabb
vagyok benne, hogy ez egyszer az igazi uton vagyok. S nem engedek meggyőződésemből;
óhajtom, akarom, hogy szabadítsd ki magadat multad minden előítéletének a nyüge alól,
feledd el végkép azt a világot, amelyben csak addig érezhetted jól magadat, míg fiatalon és
gazdagon lepkeként csapongtál a szalónokban. Bizonyítsd be, hogy nem fáj a válás azoktól a
kompániáktól, amelyek a Wallon Félixeket nevelik; ha egyszer úgy leszesz itt mellettem, mint
férje egy nőnek, akit szeretsz és becsülsz: akkor megnyugszom abban, hogy őszinte az ősi
fészekhez való ragaszkodásod.

- Te még most is attól tartasz, bátya, hogy egyszer csak hült helyemet leled. Hát feledd, hogy
itt van a gyermek?

- A gyermek nem lehet itt mindig s annál rosszabb, ha úgy beleéled magadat az elválhatatlanságba. Ő vele repülni te neked már nincs erőd többé; de ha akarod, könnyen megtalálhatod azt a mágnest, mely azután mind a kettőtöket szünet nélkül magához ragad.

A világfi arcán nagy meglepetés tükröződött, de a lélekbuvár rögtön kitalálta volna, hogy több benne a színlelés, mint az igaz.

- Te Rózát gondolod, - mondta elpirulva, mintha valami csinyen kapták volna.

- S talán nincs igazam? Régen nézlek én már benneteket; néha fél éjszakán is eltűnődöm azokon, amiket apránként tapasztalok s minél gyakrabban látom jelét annak, hogy nem tudsz, nem bírsz úgy bánni ezzel az asszonygyal, ahogy valaha azokkal bántál, akik hizelgésekkel halmoztak el; annál jobban csudálom az igazi nőiesség hatalmát, mely az olyan fenevadakat is megszelidíti, aminők, - mint valaha te is, - folyvást asszonyok körül ólálkodtak. Apja akartál lenni a gyermeknek, miért ne lehetnél hát igazán az?... A Sas-nemzetségnek nem szabad kihalni, Jenő!...

- Nem szabad kihalni! - ismételte Jenő halkán, gépiesen.

- Azok a szép idők, a mikor az élet és a szeretet melege hevitett itt mindent, visszatérhetnek újra; a szürke közöny, mely majdnem olyan, mint maga a halál, elmúlik innen, mi rólunk; megint érezni fogjuk, hogy van szívünk, vannak vágyaink s van egy közös célunk, a melyért öszülő fővel is érdemes fáradni! A te dolgot öcsém, hogy a kaosz eloszolják s legyen világosság körülöttünk, nem oly szemfényvesztő, a melyet valaha reméltünk, de nem is ideig-óráig tartó.

A világfi, aki a nagyvárosi élet ezernyi változatosságában sohasem tévesztette el azt az utat, a mely a kényes helyzetekből legbiztosabban kivezette: most zavartan állott az erőszakos katona előtt; egy belső hang azt sugta neki, hogy a bátyja ajkával a Sasok ősei szólnak hozzá; szeretett volna közbekiáltani, hogy mindez okos és becsületes, hát miért nem jár elől a tanácsadó a jó példával? - De nem mert Ákos előtt farizeuskodni, hisz a lelkiismerete egy csepp sem védte az ellen a gyöngéd gyanúsítás ellen, mely bátyja tervének előzménye volt, már pedig valóságos sértés lett volna, hogy álszenteskedő lemondással engedje át a saját testvérenek azt az asszonyt, aki bátyja hite szerint csat ő iránta érdeklődött.

- De hát igazán érdeklődik-e? - kérdezte elfojtott hangon, mely annyira a saját szívének volt szánya, hogy nem is várt Ákostól feleletet. A kapitány meghallotta s ravaszul mosolygott.

- Azt én jobban tudom, - mondta. - Egyébiránt a te helyedben hamar kitalálnám, hogyan bizonyosodjam meg. Lásd, mi katonák, mégis csak mestereitek maradunk a szívügyekben; nem érünk mi rá sokat töprenkedni, ugys az első gondolat mindig a legjobb. Annak idején a harmadik találkozáskor már így szóltam ahhoz, aki az eszemet megzavarta: „Szívem és kardom az öné...”

Jenő türelmetlenül szakította félbe:

- De mikor oly rövid ideje még, hogy a sors egy fedél alá szoritott bennünket; alig ösmerjük egymást, a gyász még el sem mult, féléve sincs, hogy az apánk meghalt; azután feleded, hogy majdnem gyilkosa vagyok az urának!

- Bolond az, aki időhöz és külsőségekhez köti a gyászt; épp úgy nem feledem soha apámat, a mint örökké sajog bennem az a szomoru emlék, hogy vesztett csatám is volt valaha, de a vereség után csak annál jobban szomjuhoztam a diadalokat. Nekünk nincs többé időnk a várakozásra, a mi korunkban kár a percekért is; e pillanatban úgy rémlik, mintha apánk biztató szavát hallanám: siessetek!... Azt a szomoru történetet pedig nem kell Rózának megtudnia

soha, az a kettőnk titka marad; a multtal való kiengesztelődés csak annál könnyebb lesz, ha egész életedet arra szenteled, hogy kárpótolod azt a szegény asszonyt.

Az ifjabb Sas titkos örömmel engedte magát meggyőztetni. Azok közül való volt, a kiknek jobban esik, ha a nagy elhatározásokban megoszthatják a felelősséget valakivel, akit magoknál erősebbnek látnak. A kapitány ellen e részben alig lehetett kifogása, a derék katona jobban védte az ügyet, mint egy valóságos ügyvéd s Jenőnek, ha teljesen fedezni akarta magát, elég lehetett az a tudat, hogy csupán engedelmeskedik.

De ebben az engedelmisségben rá nézve valami véghetetlenül kíváncsi volt; amint Rózára gondolt, képzeletében egész sereg szépséget látott most rajta, a mi azelőtt alig tűnt föl neki. Nem ilyen egyszerű házas nőkben kereste eddig az eszményt; ahhoz, hogy egy asszony közelébe vágyják, okvetetlenül egy kissé a szírént kellett benne sejtenie; az ingerből kelt ki az a lidérctüz, mely misztikus fényével csábította, a nélkül, hogy a szívét melegíteni bírta volna; a toilette, a fodrász, az illat megvesztegetői s az eszeveszett szavakban meg az érzékiségben való tobzódás - bűntársai.

Hogyan közeledjék most ehhez a zárkózott özvegyhez, a ki tökéletes ellentéte régi ideáljainak, mert az anyaság öröme kivül semmi után sem eseng abból, ami a többi asszonynak boldogsága? Mily szóval ostromolja meg úgy, hogy el ne riaszsza, hogy úgy ne járjon vele, mint a csigabírával, mely ujjának egyetlen érintésére visszahúzódik házacskájába?!

Pedig az a terv, mely a kapitány agyában született, már is betöltötte minden ízét; egyszerre felszabadult benne az ellenállhatatlan vágyakozás, hogy az ősi házat, mely tétovázó pályafutásának utolsó állomása volt, puha meleg fészekké tegye a maga számára s ezzel a névvel nevezhessen egy kedves hű asszonyt: „feleségem”! Róza pedig csakugyan ilyen asszony, hűségök nélkül való, aki arra való, hogy minden gondolatával egyetlen férfié legyen. Még a holt férje emlékéhez való nagy ragaszkodása is csak tiszta erényét bizonyítja; ez az emlék tiz év óta erős bástyával vette körül, mely bevehetetlen volt a léhaság fegyvereinek; s ha most végre megint oda adná a szívét egy férfinak, majdnem ugyanazt a lelket vinné második férje házához, a melyet csak leánykeblekben lehet sejteni.

Jenő máris úgy érezte, mintha a karjai közt tartaná ezt a szemérmes, remegő asszonyt s fölkiáltott:

- Azt hiszem, ez egyszer egész lelkemmel tudnék szeretni.

Ákos felelni akart, de mielőtt szólhatott volna, kinyílt az ajtó s Bandival a karján Simon lépett be. A gyermek halvány volt, de szemében már az elevenség tüze csillámlott; mosolyogva nyújtotta két karját Jenő felé.

- Vártalak kis apa, azt hittem megcsókolsz, mielőtt elalszom, - mondta, - de ma megfelelkeztl rólam, hát én jövök hozzád.

Simon szidástól tartott s elkezdett mentegetődni.

- Nem birtam már vele, az anyja egy kicsit magunkra hagyott s a kis betyár rávett, hogy idehozzam; egyáltalában mindenre rávesz...

A két férfi édes keveset törődött most vele. Mind a ketten a gyermeket nézték, oly gyöngédséggel, melynek láttára bárki is azt gondolta volna: a kettő közül az egyik édes apja. Jenő hirtelen kivette a kis fiut Simon karjai közül s elragadtatva megölelte.

Éppen erre jutott be Róza, egy nagykendő volt a kezében, melyet lelkenedezve borított fiára.

- Az istenért, hova gondolnak? agyonfázik! - szólt aggódó szemrehányással.

- Ne féltse, - kacagott Ákos; Sas-vér, agyon se lehet ütni.

Azután azzal a hirtelen támadó elhatározással, melylyel legfontosabb ügyeit is elintézni szokta, kézen fogta Rózát s magához huzta:

- Komoly szavam van hozzád hugom, - szólt ünnepélyes hangon.

Jenő elsápadt s zavarban hebegte: Ákos!

De Ákost egy ellenséges hadsereg se tartóztathatta volna föl többé azon az uton, a melyen elindult. A szeme közé nézett Rózának s oly hangon, melylyel a csatákban ezt vezényelte: „előre!” - kiáltotta:

- Én, a legidősebb Sas, a család feje, megkérem a kezedet öcsém számára!...

Mikor az ősz az utolsó sárga leveleket hullatta el a kertben: a Sasok szürke fészkében a szívek tavaszának az ünnepét ülték.

Sas Ákos, a félkaru huszárkapitány, nem hiába volt a család feje, tudott akarni, gyorsan cselekedni.

Talán valami titkos előérzet sugta meg neki, hogy sietnie kell.

Egy hónappal öcsese esküvője után halva találták ágyában; a csatákban a halál elkerülte s most szívének egy megpattant ere hirtelen megölte. De utolsó vágya teljesült: a Sasok nemzetsége nem veszett ki.

A ledőlt bálvány.

Délfelé járhatott az idő, a mikor egy pirospozsgás, kissé vidékies fiatal nő, tele tüdővel véve lélekzetet, felsietett a József-körut egyik bérházának a harmadik emeletére. A lépcső mellett megtalálta azt a számot, a mit keresett; egy kicsit kifújta magát, aztán becsöngetett. A míg várnia kellett, az ajtón levő táblácskát nézegette:

Mármárosi Béla író

Nemsokára jött valaki és ajtót nyitott.

Egy meglehetősen borzas, finom alkotású nőcske állt a küszöbön, pongyolában. Az első pillanatban tisztában volt az ember azzal, hogy ez az asszony sokkal szebb is tud lenni, mint amilyennek ily rendetlenül látszik. A két nő egy másodpercig szótlánul nézte egymást, azután egyszerre felsikoltott s összeölelkezett.

Sirt és kacagott mind a kettő s gügyögve csókolózott.

- Mariskám!... Ilusom!... hangzott eközben, gyöngéd hizelgéssel.

A kis borzas bezárta az ajtót s vitte a barátnőjét beljebb a lakásba.

Biz' az egyszerű lakás volt. Az előszoba valami ebédlő félébe nyilott; a mellett volt egy nagyobb alkóvos szoba, a melynek az előrészét „szalon”-nak rendezték be; a szoba mélyét függöny takarta el a szem elől. Ennyiből állt az egész.

Butor annyi, a mennyi okvetetlenül kell, az sem a legfinomabb. A falon itt-ott egy félbenmaradt festmény, vagy egy vázlat, a milyen sok van a műtermekben. Ilyesmikkel szoktak a művész urak barátaiknak kedveskedni, mikor szabadulni akarnak a sok lomtól, a mi csak hiába foglalja el nálok a drága helyet.

A vidéki asszony letette buzavirágos kalapját s otthonosan ereszkedett le egy karosszékbe, a mely nagyot recscsent, mikor az egészséges, hetven kilós menyecske bizalmasan belehelyezkedett.

- Magad vagy drágám? hol az urad? - kérdezte nagy hanggal.

A lakás urnője kedvetlenül bigyesztette a száját.

- Most tette ki a lábát, mindig csak így délfelé tápázkodik fel; nagyon lomha. A cselédet meg a piacra küldtem. Tudod, mi három óra tájban ebédelünk.

A vendéget mindjárt megkapta ez a „három óra.”

- Persze, persze, - mondta, - urak vagytok ti, nagyvárosiak; boldog asszony te, hires nagy ember a férjed, nem is élhettek úgy, mint más közönséges ember, (Nem látta meg a kedvetlen vonást, a mi a barátnője arcán végig huzódott, lelkesedéssel folytatta.) Édes jó Ilonám, ha tudnád, mennyire vágytam már utánad, hogy fáj a szívem, amikor egymástól elszakadtunk. Azután egyszercsak irtad, hogy megkért Mármárosi. Most már megvallhatom: úgy irigyeltelek akkor, de ugy!... Neje leszel egy fenkölt férfiúnak, egy országszerte ismert írónak, a kit meg kéne fejeltetni, hogy még egyszer annyi ideig tartson, mint más ember! Jaj, tán elepedtem volna az irigységtől, ha el nem vesz Dani, az én Danim. Mert annyit mondhatok, hogyha

Mármárosiné nem lehettem, akkor csak Petri Daniné akartam volna lenni mindig. Ha ösmernéd, Ilus!... Cukor; cukor az egész ember, csak az kár, hogy egy kicsikét sokat pipázik.

Szünetet kellett tartani, hogy lélekzetet vegyen. Azalatt, feltűnt neki, hogy úgy elkomolyodott a barátnője. Hozzáhajolt, lehuzta magához az ölébe, mint egy gyermeket s elkezdte simogatni, dédelgetni.

- Beszélj valamit Ilonám; beszélj magadról, az uradról. Ugy-e, boldog vagy? nagyon boldog vagy, lelkem!

A fiatal, vékonypénzü asszonyka leborult az ő Mariskája vállára s ideges zokogásban tört ki.

Rövid ideig nyomasztó, szomorú csend volt a szobában. A vidéki asszony megijedt, zavarba jött; nem tudta, mit mondjon, mit gondoljon, ösztönszerűleg cirógatta a vállára hullott kis borzas fejet, a míg Mármárosiné észre nem tért, fel nem pattant.

Akkor már mosolygott. Mint a hogy az őszi rózsza mosolyog a novemberi verőfény rövid perceiben. Szinte örvendve szólt:

- Nem bírok magammal most, hogy újra látlak. Eszembe jut minden, de minden, a mi volt és a mi soha sem lesz többet. Mennyit ábrándoztunk együtt az intézet kertjében, a virágos bodzafa alatt, a hol a rigók gagyogva bujkáltak fölöttünk a lomb közt s mi azt hittük olyankor, hogy hallgatódznak és halkabban beszélünk, hogy meg nem érthessenek bennünket.

- Lásd, Ilonám, hogy tele vagy te költészettel. Én csak arra emlékszem, hogy sok kellemetlen zöld hernyó mászkált ott s mindig összefentük a ruhánkat, Volt aztán ne mulass, ha megtudta Blitzné, a gondozónk. Nem is történhetett másképp, mint hogy te olyan embernek légy a neje, a milyen Mármárosi. Tudod-e, hogy négy éve már annak? Négy hosszú éve! Hiszed, vagy nem hiszed, én mindjárt kitaláltam, miben sántikál a poéta ur, amikor annyit látogatta a nénjét, a mi szeretve tisztelt igazgatónőnket. S az igazgatónőnek tetszhetett a terv, különben nem adott volna annyi alkalmat a találkozásra. Ah, Ilonám, milyen verseket irt akkoriban a te lánglelkű poétád!... S hogy sárgultunk mi titokban, mikor észrevettük, hogy minden betűje a te lábaidhoz kívánczozik...

A borzas asszonyka türelmetlen mozdulatot tett.

- Mióta asszony vagyok, - mondta, - nem találtam ebben a nagy városban egyetlen egy olyan rokon-lelket sem, a kinek kitárhattam volna a szívemet. Most ide jöttél *te*, fölkerestél *te*, a ki minden emlékem közt a legkedvesebb vagy. Te előttem soha sem volt titkom. Akarok tudni ennek a négy esztendőnek a történetét?

Az a pillanat volt ez, a melyben a babona szerint megnyílik az ég. Csak kívánni kell ilyenkor valamit s teljesedik minden. Petriné a nők finom érzékével kitalálta, hogy most nincs helye a frázisnak. Megszorította a barátnője kezét, mindössze azzal biztatta, hogy beszéljen bátran.

Kivülről valami zörgés hallatszott. Mármárosiné észre vette, hogy Mariska odafigyel. - Ne törődjél vele, a cseléd jött meg; a konyhához külön kulcsa van, - mondta.

Egy kanárimadár volt a szobában. Eddig nagyon csöndesen viselte magát; most halkan pittyeggett. Ezzel éppen kitöltötte azt a kis időt, a mi az alatt telt el, hogy az asszonyka összeszedte a gondolatait.

- Nagyon fiatalon mentem férjhez. Te tudod, édesem. S igazán boldog, nagyon boldog voltam, mikor a mellett a férfit a mellett álltam a templomban, a kiért annyian rajongtak.

Érdekes volt, nagyon érdekes. Halvány, mélabus, szomoru mosolya erősen befészkelődött a lelkembe s akárhányszor rajta kaptam magamat, hogy vágyam támad megcsókolni a kezét és leborulni előtte, mint egy szent szobor előtt, a melyhez bucsura járnak az emberek.

Gondolhatod, mily üdvösséges odaadással indultam el vele a nászutra.

Erről a rövidke időről áhitattal kell megemlékeznem, édes Mariskám. Hat hétig bolyongtunk a világban szanaszét, jóformán megállás nélkül, iránytalanul, mint két idvezült, a ki nem tudja a járását a paradicsomban, de akármerre fordul, mégis csak az ígéret földjén érzi magát. Néha mikor ölembe hajtotta a fejét s elszundított: a glóriát is látni véltem halántéka körül. Az istenek kiválasztottját sejtettem ő benne. Aztán, a mig pihent, én ábrándoztam, egyre nézve őt, az imádottat, aki az enyém és mégis az egész világé.

Elképzeltem őt, visszatérve az emberek közé, a kik elfogják én tőlem; láttam, hogyan ünneplik, bármerre fordult, s mint istenitik kivált a nők, a kiknek a szívét magával ragadja, mihelyt egy sora megjelenik. El kellett készülnöm rá, hogy ezer meg ezer vetélytársam lesz; nálamnál szebbek, elmésebbek, méltóbbak ő hozzá; s keserves könnyeim közt mégis büszke boldogságot tudtam érezni annak a tudatában, hogy enyém ő, egyedül az enyém, isten és emberek előtt, az oltárnál szerzett örök jogom szerint...

- Kedves te! - bohó gyermek te! - szólt közbe Petriné meghatottan.

- Azután megérkeztünk haza: *ide, ebbe* a lakásba, - folytatta Mármárosiné, miközben egy kézmozdulatával kényszerítette barátnőjét, hogy körültekintsen.

Egyszerű itt minden, nagyon is egyszerű, de nekem *akkor* tetszett. Azon a kis asztalon voltak az uram könyvei. A miket *ő* irt. Az volt az oltárunk. Az egész kis lakás meg egy templom.

S az uram mindjárt az első napon elment hazulról este a szerkesztőségbe s éjfél után két óra tájban került haza.

Oh, de borzasztó volt nekem az az éjszaka!... A magány és elhagyatottság e rideg éjszakája! - Sirtam. Egész éjjel keservesen sirtam, s mártírnak néztem szegény uramat, a ki megöli magát, elsorvasztja a testét, elfásítja azt a csudálatos magasztos lelkét, hogy engem eltartson, hogy kettőnk számára kenyérről gondoskodjék.

Másnap Béla déltájban ébredt fel s az ágyban itta meg a kávéját. Másnap és harmadnap. És azután mindig, folytonosan.

Az ünnepeletetésből, a rajongásból nem igen sokat vettünk észre, de azért látogatást kaptunk eleget, - a hitelezőktől.

Petriné lesütötte a szemét. Valami nagyon facsarta a szívét. Ilyesmit nem várt s most nem tudta, mivel vigasztalhatná barátnőjét. Végre megszólalt, csak hogy éppen valamit mondjon.

- Szeretitek egymást! Ugy-e nagyon! Szeretni csak a költők tudnak.

Mármárosiné fitymálva vont vállat.

- Nagyon fiatalon mentem férjhez, ezt ne felejtse el, szivem. Tudod-e, hogy husz év volt a különbség közöttünk? Ah, ez a husz év mintha még jobban kinyulnék, szaporodnék, Béla folyvást álmos és rosszkedvű. Hisz minden istenadta nap reggel jön haza, aztán olyan nehéz, beteges álma van; nem halvány már, hanem sápadt, a szeme hurutos, vöröses, könnyezik, az örökös éjjelezéstől.

- Bizonyosan olyankor írja gyönyörű műveit, - vágott közbe Petriné, hogy enyhítse a keserű hangulatot.

- Gyönyörűek?!... oh édesem, igazán nem tudom, mit mondjak. Áldott jó teremtés vagy, a ki egyetlen napsugárból is egész tavaszt sejtessz. - Elmult az már! Béla kiírta magát. Mondták nekem. Mondták a barátai. A fiatalabbak, lelkesebbek, a kikben még nem aszalta össze az agyvelőt az örökös gond, a folytonos kiszipolyozás. Limonádé minden, a mit ir. Pedig a vért, a szenvedélyt, a lelkesedést sokkal inkább hevíti a pezsgő. - Én látom azt csak, hogyan kinlódik, hogyan szenved, mennyire erőlködik, a mig valamit papírra tesz. Ujra leírja, meg újra leírja. Javit, töröl, tehetetlenül vergődik, hogy néha igazán megsajnálom. S mikor felolvassa nekem, - mert én vagyok első közönsége, - mindig látom arcán s kiérzem hangjából a félelmet, hogy vajjon tud-e valami hatást kelteni? Hogy nem únom-e még én is, a kit valaha annyira elragadtott?

A nap éppen odasütött, a hol a két asszony ült. Mármárosiné fölkel, hogy az egyik ablaktáblát betegye. A mig azzal bajlódott, tekintete elröppent a mélységbe, valahova az utcára. Petriné észrevette, hogy gyöngén bólint s egy kicsit elpirul. Sokkal inkább nő volt, semhogy letudta volna küzdeni kíváncsiságát; ő is az ablakhoz sietett s lenézett. Az utca túlsó oldalán egy szőke katonatiszt ácsorgott s a bajuszát pödörgetve föl-föltekintett ide, a harmadik emeletre.

- Elfog a részvét, - folytatta Mármárosiné, - mikor így látom ezt az istenadta kimerült embert. Maholnap megöregszik, egészen megöregszik, s egyetlen jóra való illúziót sem tud majd kelteni száraz pennájával. E mellett még egy csapás vár reám; nagyobb tán valamennyinél. Féltékeny kezd lenni! Bolond féltékeny. Nem jöhet hozzánk senki, és mi sem megyünk már sehová sem. Ugy élek itt, mint egy apáca. A helyett, hogy nekem kellene folyvást aggódnom, reszketnem, hogy szent isten elhódítja tőlem a hirneves uramat: az ő feje fő szakadatlanul abban, hogy kitől zárjon el; - hogyan rejtsen el a világ elől.

Sok guny és sok elégedetlenség volt ezekben a rideg szavakban.

Petrinének eszébe jutott a faluja; a nagy zöldséges kert, a melynek az elején virágágyak vannak, s a melyben szellőt, illatot, napsugarat oly bőven találni; látta maga előtt az édes urát, a ki egy kicsit nyiltszívű ember s ha haragszik, oda se néz egy-két adtateremtettének, de a ki a felesége első békítő szavára lecsillapodik s szelid lesz, mint a bárány. Elgondolta, hogy mi-csoda nagy öröm lesz az, ha viszontlátják egymást s milyeneket cuppant majd piros-pozsgás arcára Dani, az erős, bátor, egyeneslelkű Dani, a ki kitekerné a nyakát mindenkinek, ha az ő jó felesége hűségét kétségbe merné vonni. De az is igaz, hogy nem teremtett az isten olyan szőke katonatisztet, a ki úgy mászkálhatna baj nélkül a Petri Daniné ablaka környékén, mint ez itt. Az ura se kéne neki ahhoz, hogy eltisztozassa a közelségből.

Csöngettek odakint. Mármárosiné megrezzent.

- Talán megint valami számla, mondta cinikus mosolylyal. Megbocsátasz szívem.

Kifutott. Petriné utána nézett a félig nyitva maradt ajtón. Egy hordár levelet hozott. Mármárosiné megnézte a címzést és sietve dugta zsebébe a papírost.

Mikor bejött így szólt:

- Csakugyan az uramat keresték.

Petrinének nagyon fáj a szive. Nem bírta tovább ezt a levegőt. Hiába tartóztatta a barátnője.

- Megyek. Most megyek, - mondta, - sietnem kell, különben itt hagy a vonatom.

Mikor leért, még ott állt a szőke katonatiszt a sarkon azzal a hordárral.

Kornéliusz.

Ó, milyen csunya volt ez a szegény Kornéliusz!

Nem az a durván, erőszakosan csunya, akinek a láttára szinte hajlandó hinni az ember, hogy a természet dühében halmozott össze mindent, ami visszataszító. Az ilyen rémalakoknak valószínűleg erősségük a csunyaságuk: hatnak vele. Félelmet, sőt aggodalmat tudnak kelteni. Az ember úgy érzi magát közelükben, mintha folyvást veszélyben forogna. Mintha nem is emberlények volnának, csak hasonlók mihozzánk. A vadállat haragját, ingerlékenységét sejtjük bennök; meg azt a soha nem nyugvó, nem szünetelő gyűlölséget, ami mindenki iránt titkon él és ég a szívekben, aki formás, tetszetős; akin kellemes érzéssel akadhat meg a szem.

Kornéliusz éppen ellentéte volt *ennek* a csunyának.

Az ő lényében semmi félelmes sem vala. Sok gyávaság, temérdek élhatalanság ritt le kuszált alakjáról. Az igazi, a hatalmasan csunyak bűsz dacosságának, kihívó durvaságának nyomát sem lehetett benne fölfedezni. Mérhetetlenül szerény volt és minden mozdulatával bocsánatot látszott kérni a világtól, hogy rontja azok izlését, akiknek véletlenül rá talált esni a tekintetök. Sárgán sápadt, fakóba hajló arcszíne azt a véleményt kelthette, hogy beteg. Vékony, nyurga alakját lehetetlen lett volna egy egyenes síkra beállítani, mert Ádámcsutkás nyaka félaraszszerűen hajlott előre teste törzse fölött; háta pedig beleszaladt ferdén álló vállaiba s a puposság gyanúját keltette. Vizenyős kék szeme minden kifejezés nélkül meredt a világba, mint a vakok üres tekintete. Hangja sohasem emelkedett a kérő sóhajlás ereje fölé. Összecsapzott, gondozatlan haja olyanná tette folyvást, mintha nagy-nagy sietés után még most is izzadna. Ezt a csalódást még növelte fuladozásra hajló lélekzetvétele. Keze szikár, sőt száraz volt. Ujjai görcsösek. Érintése a tehetetlenség lágy odaadása. Rendetlen, ritka, savószínű szakáll és bajusz keveredett össze ábrázatán, amely mindig alázatos és mindig szenvedő volt.

És ez a férfit szeretett.

Szeretett kimondhatatlan epedéssel; a teljes reménytelenség kétségbeejtő, sűrű tudatával.

Akit szeretni mert, az a megtestesült édesség maga volt.

Egy asszony, akiből szelíden sugárzott ki az üdvözítés minden képessége. Aki fehér és gyöngéd vala s a tavi nimfáira emlékeztetett, amelynek a környékén hináros mélységek vannak.

Kornéliusz őt szerette, csudálattal és tisztelettel.

Szerelme hű volt és eszményi. Oly tiszta, aminőnek csak az a bizonyosság tarthatja meg az efféle érzelmet, hogy minden más alakjában feltétlenül nevetséges volna. Ellenben *így*, egészen önzetlenül, még valami istenit is fel lehet fedezni benne.

Ha csak néhány percig is elmerülhetett oltárképe nézésébe: boldog volt Kornéliusz.

Ha egy pillanatra megfoghatta a fehér asszony kezét: vérének minden cseppje majdhogya meg nem fagyott a bágyasztó boldogság érzetétől.

Ennyi, mindössze ennyi volt az ő saját külön, csak a maga számára kitalált, féltékenyen és reszketve rejtgetett, még élete árán is örök titoknak szánt érzékisége.

Megörült volna, ha az asszony, az ő szép bálványa, kitalálja, hogy mi forr a lelkében. Neki elég volt, ha titokban, a véletlenség ezerféle fordulatával, csak megérinthette annak a ruhája szegélyét, akiért olyan lemondással lángolt. Ilyenkor egy atomnyit érzett abból a tengernyi

zamatból, illatból, puhaságból, amiből ezt az asszonyt a magamagát fölülmuló isteni hatalom teremtette.

Igy élt volna Kornéliusz, szerelmében majd meghalva, de azért csöndesen és panasz nélkül, végig.

Kinlódott volna a megszokás nyugalmaival, több elernyedéssel, mint erélylél.

Észrevette volna, ha mások, akik boldogságra születnek, elfoglalják a helyet az ő eszményképe mellett; s ilyenkor szenvedett volna és - kitért volna az utból ezután is.

Hisz a megsemmisülés felé haladt lassan; s el volt rá készülve, hogy egyetlen jajszó nélkül lesz vége egyszer, amikor majd megreped a szíve.

Mért választotta éppen őt az az asszony, hogy kísérője legyen, amikor egy nagy útjában senki sem lehetett mellette más a barátai közül?

Talán figyelem volt? Vagy jutalom a sok önmegtagadásért, amit bizonyosan észre vett a nő? Vagy csak mert olyan nagyon csunya volt szegény Kornéliusz; olyan csunya, hogy gyanut nem kelthetett?

Mit kérdezte ő mindezt. Semmit sem firtatott. Csak boldog volt; határtalanul boldog. Magában könyezett és tördelte a kezét. Mily remegéssel, s üdvözülve mondta esténként: „itt leszek a szomszéd szobában; ha szüksége lenne rám, csak kopogjon a falon.”

Soha se kopogtak neki s ő tulajdonképen ezt nem is várta. De azért többet virrasztott, mint amennyit pihent. S ha a folyosón a legkisebb neszt hallotta, már felugrott és fülelt. Arra gondolt, hogy a remek nő feltűnhetett valami kalandornak. Revolverét szorongatva, nyitott szájával hallgatódzott. Ha sokáig csöndes volt minden: kimerülten dőlt vissza fekhelyére.

Oly gyönyörű volt ez *igy* öneki!... kétségbeesve gondolt rá, hogy egyszer vége lesz a tündéri napoknak. Az asszony látta és megértette. És mert nő volt ő is, akit meghat a szerelem: jó akart lenni ahhoz, aki miatta szenved.

A szép fehér asszony gyakran nyugtatta gyöngéd szemét Kornéliuszon s nagy-nagy szánalom járta át a szívét.

A szegény félszeg ember szorongva-lelkendezve kérdezte önmagától: „jó isten! mit néz oly furcsán rajtam?!”

Igazában semmit sem nézett *rajta*. Inkább *bele* nézett és látta a romlást és rombolást, ami ebben a beteg lélekben volt. És szánalma a véghetetlenségig kezdett nőni.

Szerette volna vigasztalni, megszimogatni a csunya embert.

Szerette volna azt mondani neki: „nézze, ne féljen, itt a kezem, fogja, csókolja, hagyom!”...

Valamikor ő is mosolygott, ha többi udvarlója kicsufolta ezt a hűséges, plátói imádót. Most nemesnek, önfeláldozónak látta Kornéliuszt és szívesen, örömmel tudott volna sokkal jobb lenni hozzá, mint eddig bármikor.

Óh, de Kornéliusz mitsem sejtett ebből. Meg sem értette volna talán. Kivált ott, a magas hegyek között, ahova utjukban éppen eljutottak. Ahol a lilaszínű köd s a csöndes árnyas völgyhajlatok felszálló párafátyola úgy hajlott rá a földre, hogy aki kivüle volt, az mintha egy különálló égi testen érezte volna magát, ahonnan a tova gördülő régi világra szinte a magasságból nézett.

Egy kis faház volt ott a hegyen. Egy kis emeletes alkotmány, amelynek a felső részében egyetlen szerény szobácska várta a ritka vendéget.

Fáradt volt az asszony s ide vonult be, ahol fehér volt minden: a fal, a függöny, a tiszta mennyezetes ágy.

Odakint pedig zöldelt a nyár világa s a ragyogás volt az ur. A teljes szélcsöndben olybá, tüntek fel a fák s a bokrok, mintha smaragdkővel lett volna kifaragva az egész néma erdő.

Még madár sem szólott. A magas hegyvidéken csupán csak egy lény mozdult: egy legelésző riska.

Kornéliusz odakint várt, amig királynője a habfehér ágyon szunnyadozott, mert még diván sem volt a szerény kis szobában.

Sokáig várt, amig egyszer úgy rémlett neki, mintha hívnák. A nevét hallotta; tisztán hallotta, mintha valaki sóhajtva mondta volna: Kornéliusz!

S a szegény Kornéliusz, akit a mindent kijózanító és felüditő hegyi levegő megrészesített: aggódó kétségében arra vetemedett, hogy félig öntudatlanul, szívdobogva nyisson be oda, hol egyes-egyedül volt az az asszony.

Fényes nap sütött s a fehér függönyön zöld árny pihent. Egy lomb volt az, amely épp oda hajlott.

Az asszony a fehér ágyon feküdt s nagy merengő szeme találkozott a Kornéliuszéval egy pillanatra, - mert rögtön lezáródott ez a hívó, beszélő, ígérő szempár megint.

Kornéliusz úgy áll egy helyben, mintha megidéztek volna. Rémülten bámult az asszonyra, akiről tudta, hogy nem alszik.

Agya feszült s benne örült kérdések kergették egymást.

Mintha a sátán szállotta volna meg, oly érzései voltak.

Egy másodperc alatt esztendők történetét élte végig.

Látta önmagát annak az első napnak a kétségbeesésével, amikor megtudta, hogy megbolondult a szíve.

Érezte megint azt a nagy gyötrődést, amin azóta átment a szerelme miatt.

Rá emlékezett, hogy ő sohasem kért, sohasem esdekelt, sohasem remélt, amint reméltek mások, akik esdekelték az üdvösség e forrása előtt.

Átkozta önmagát, hogy mostanig hallgatott, hogy véres könyeket sirt, mindig csak titokban.

Most itt volt előtte a mézek méze egy asszony szájára felkenve mind. S az a mézes száju asszony nem alszik, hanem csak kíváncsi. Kíváncsi arra, hogy ki ő, Kornéliusz! - Ezt érzi most. Ezt ki kellett most találnia!

A foga is vacogott, úgy remegett.

Fuladozva kapott eszének utolsó józan paránya után, amely már-már elröppenni készült.

„Te! - szólalt meg benne egy titkos hang, - ha te most merni akarsz, *merhetsz!* Most!... Ebben a magányos vadonban, ahova sohasem jöttök többet vissza!... Ahonnan nem marad emléke semminek sem! Ahol a levegő hasonlít a paradicsombeliekhez, amely megejtette az első emberpárt. Itt, *most*, a tied lehet az Évák Évája!... Mert most behunyta a szemét és nem bánja, akármilyen vagy is, ha férfi vagy. - Ha Adonisz, vagy ha Cézár jönne hozzá, nem lehetne neki több most, mint te. *Most*, - egyetlen egyszer!

De aztán!... Aztán, ha ez elmúlt! ha újra felébred és végignéz rajtad!

Milyen pokol, milyen bűnhődés vár akkor te rád?

Az utálatnak minő borzalmas rémálma fogja üldözni őt szünetlenül?

Amikor szökni vágyik előled mindörökre!

Amikor hiába akarsz te megint a régi rabszolga lenni: nem lehetsz az többet.

Mert benned lesz az a kiolthatatlan, elfogyhatatlan érzés, hogy a *tied* volt ő: és hogy a *tied* után esengnek mindazok, akik eljönnek ezután is, amint eljöttek eddig állandóan.

Eddig túrted őket. Elbirtad a kint, hogy át add nekik a tért, és nem mukkantál, mert semmi jogod sem volt; a remény leghalványabb szikrája nem gyulhatott ki benned.

Igy lenne-é ezentul?!...

Ezentul orditanál és marcangolnád a saját tagjaidat.

Hizelegnél *neki*, de ő csak felsivalkodnék, mint a veszekedő puma s undort jelző tekintetével arcul verdesne mindig.

Még rosszabbat is tenne: eltiltana magától mindenkorra. Megtehetné! Erőszakosan is, jog nélkül is.

Mert joga erre már nem lehetne, ha egyszer megtett téged a férfiává.

Menj, szökjél meg innen!

Tagadd el ezt az órát. Mondd folyvást magadban is, hogy eszelős voltál, tisztára örült voltál.

Mindez nem igaz és nem is lehetett igaz!

Sem a fehér szoba, sem a fehér asszony, sem a nyitott szem, sem a csukott szem.

Csak az az egy igaz, hogy te most halálos nagy veszélyben forogsz! menekülj hát!...

Vissza se nézve, menekülj!

Megszakadó szivedre nem hallgatva: fuss!

Menekülj! Menekülj!"

*

A fehér asszony heves ajtócsattanásra riadt fel fektéből.

Tágra nyitotta szemét. Egyedül volt.

Lavina.

Az utolsó ambulans paciens is elment s a doktor el készült hazulról.

Csak öt óra mult s bőven volt még ideje arra, hogy megnézze egy pár ideges betegét mielőtt a körbe menne, egy parti karambolra.

Harminc és negyven év közt az ember mindent meggondoltabban tesz, mint 20-30 éves koráig. Ezelőtt vagy hét-nyolc évvel még vigan kapta volna fel a kalapját s csakugy röpiült volna ki a világba; - most nem sietett; előbb egy kicsit rendbe hozta ritkuló haját, azután kényelmes lassúsággal cserélte fel „munka-kabátját” az utcaival s e közben unatkozó arccal számítgatta ki, hogy merre lesz legokosabb elkezdenie körutját. Ezt a sablonos körutat, amely finnyásabb lábbadozó betegeihez vezette olyankor is, amikor egyáltalában sehol sem volt nagy baj, s amely egy héten legalább is kétszer Berki Gézáéknál végződött.

Csöngetni akart inasának, hogy megmondja, hol kereshetik szükség esetén. Épp akkor jött be a fiu egy levélkével.

- Berkiné nagyságának a cselédje hozta, - szólt néminemü bizalmaskodással, a mit a szelid vérmérsékletü agglevények cselédsége idővel rendszerint megenged magának.

A doktor érdeklődéssel nyult a levél után.

„Kedves barátom, - írta Berkiné, - szükségem van önre, kérem, látogasson meg minél előbb. *Sürgős!*”

- Mondd a cselédnek, hogy megyek, rögtön megyek. Siess, hozz egy kocsit.

Az inas kiment, a gazdája pedig ujra, meg ujra átfutotta azt a néhány szót: „Sürgős!” - Vajjon kinek lehet baja?

Szórakozottan nézett körül, valami hiányzott még. Végre kitalálta. A tükör elé ment, fehér nyakkendőt kötött fel s a bajuszát beillatozta. Aztán felhuzta a keztyűjét, meg ujra lehuzta. Nem volt itt az esze. Vajjon mi baj lehet Berkiéknél?

Mialatt a kocsi a Virág-utcába robogott, maga elé képzelte a levélke íróját, egy még fiatal, de már hervadó asszonyt, akit kis gyermekkorá óta ösmert, akit látott bimbájában, virágában, s gyakran lát most is, elvirágzása kezdetén.

A bimbóval még sokat játszott, sokat enyelgett, de a virágot elvették tőle. Most lesheti a hulló szirmokat; hátha összelopkodhatná valamennyit.

Zavartan köhintett. Mintha ezzel a közbeszólással akarta volna elterelni figyelmét saját gondolataitól.

A lépcsőn ugy futott fel, mint valaha, orvosnövendék korában. Izgatottan kérdezte a cselédet: - ki beteg?

A leány nagy szemet meresztett. - Senki, instálom.

- Senki! - visszhangozta a doktor csodálkozva. - S a nagysága?...

- Bent van. A gyermekek sétálni mentek.

Berkiné egyedül volt. Intett a doktornak, hogy üljön a szomszédságába, az ablak elibe. Onnan jól lehetett látni, hogyan söpri a szél az akácok sárga leveleit, meg-megforgatja, felkapja, elejti; a levélke azután himbálódzva, libegve, remegve ereszkedik lejjebb, folyvást lejjebb, amíg egy másik szél-kölyök el nem kezd vele lapdázni újra.

Az őszi kép erősen alkonyodott, az utcát nem érte már egy parányi nap sem; hanem fent-fent, nagyon magasan, olyan gyönyörű fényeskék volt az uristen birodalma, mint az oltárok szüz Máriáinak a palástja.

- Nagyon vártam!...

Amint Berkiné lélegzetet vett, a doktor fülét szepegés nesze csapta meg. Ez az asszony sirt, konstataálta a tudomány férfia.

Kezet fogtak. A nő ezzel a mozdulattal egy összegyűrt papiroslapot adott a vendégének.

- Ezért kérettem. Olvassa csak.

Női irás volt. Az ösmeretes hibás ortográfia, de annál lángolóbb szavak. Szerelmi vallomás egy férfihoz.

- Ki írta ezt? kérdezte a doktor elég közönyösen s megfordította a papirlapot. Ráesett a szeme a címre s felkiáltott:

- Ugy-e meglepi? - szólt Berkiné, anélkül, hogy az iménti kérdésre válaszolna.

A doktor hebegett. Géza!... Géza!... sohase hittem volna.

Az asszony felállt s mint lengő árnyék járt-kelt a szobában.

- S ennek az embernek adtam én el a fiatalságomat, a hűségemet, a boldogságomat! S ennek sikerült engem megvásárolnia!

- Irmus, hova beszél?!

- Ne mentegessen; jól tudom én, hogy mit beszélek; persze, csak én tudom, senki más, még ön sem. De azért hívtam, hogy mindent elmondjak; hogy akármi történik, legyen valaki, aki tisztán lát, aki nem ítél el, hanem felém fordul részvételével. Ki lenne más ezen a világon? csak ön, egyedül ön!

Nagyon izgatott volt s az érzékeny nők fékezhetetlen indulatával adta át egész lelkét a belső gyötrődésnek. Nem bírta ki soká, behullott egy karosszékbe, ott csuklott, zokogott.

A doktor megvárta, amíg a vihar első kitörése elzugott a szegény nő szívében. Jól tudta, hogy egy kis igazi sirás többet enyhít minden fájdalomon, mint a nehézkes vigasztalások egész áradata. De amint így kétségbeesve, szinte nyomorultul szerencsétlenné látta gyermekkori barátnőjét: néma düh fogta el. Kezét ökölbe szorította, sápadt ajka remegett. Ha e pillanatban itt lett volna Berki, talán rárohant volna, hogy arcul verje. Ugyis ösztönszerű hidegséggel, majdnem gyűlölettel volt mindig ez iránt az ember iránt, akit soha egy percig se számított a barátjai közé.

Hányszor fojtott el csupán az asszony kedvéért valami erősebb fajtájú gorombaságot, mikor ez a könnyelmű életű, felületes ember léha tréfákkal szellemeskedett az ő rovására. Mikor a jámbor filisztert gunyolta benne, éppen a neje előtt. Mikor a „Berki-féle” izmokat, bicepszeket mutogatta s kidagadó békákat ütött rajtok a tenyere élével. Most is fülébe cseng, amint asztalokat emelgetve, durva hangon rivallt rá: ide nézz doktor; ezt csináld utánam, te borbélyinas!

De mindez semmisem volt ahhoz képest, amikor a „házi butor” előtt (ez ő volt, a doktor) nekiesett a feleségének s brutális szeretkezéssel nyalta-falta, szorongatta, hogy az asszony végre sikoltozott a fizikai fájdalom miatt. Ilyenkor a doktor csak behunyta a szemét, hogy semmit se lásson s véresre harapta a száját. Ezek a pillanatok a pokollal vetekedtek.

Berkiné csendesedett. Zugó agyát a szék támlájára szoritotta s ekkor úgy rémlett neki, mintha nevén szólítaná. Fátyolozottan hallotta a kérdést: „hát annyira szereti?”

Büszkén, haraggal pattant föl.

- *Én?!*

Annyi csodálkozás, annyi megvetés, oly valami hihetetlennek tetsző volt ebben az egyetlen szóban, hogy a doktor megrendült tőle. Nem merte a kérdést ismételni.

- Nem, édes barátom, nem szeretem. Sohasem szerettem, - felelt Berkiné, tartózkodás nélkül. - Csak férjhez mentem hozzá, mert haldokló anyám úgy kívánta. Szegény leány voltam s ő gondtalan jövőt kínált. Az édes mamám sirva esküdött, hogy még a sirjában se lesz csöndes nyugalma, ha eldobom magamtól ezt a nagy szerencsét. Hát mit tehettem volna? Én, a magára hagyott, tanácstalan leány, akit senki se biztatott más sorssal, más jövővel?!... Aki hiába vártam, hogy jöjjön egyetlen szó az égből, amely várásra, kitartásra, reménységre buzdít!...

A doktor agyában egy méhraj kezdett zugni, zsbongani.

Azt hitte, megfullad. Egy pillanat alatt átélte a multat, attól kezdve, hogy a piros bimbóval játszadozott, addig, amikor tanulmányai közben, gyáva vergődéssel, egy hang nélkül türe, hogy más tépje le a gyönyörű bimbót. És nem volt ereje, bátorsága, hogy így szólott volna: „várj kis virágom, várj egy kicsit; lásd, a tenyeremben kell összehordanom apránként azt a földet, amibe aztán elültethetlek; lásd, ajkamból kell, hogy itassam a szomjuhozó port, amely nedvesség nélkül nem adhat életet teneked!...”

Berkiné odaállt mellé s a vállára tette a kezét.

- Ön nem értheti *fiam*, mit szenvedtem, amikor azon a napon, melyen az anyám neki ígért, vadul kapott a karja közé s jogát hangoztatva, összecsókkolt. Megrendülésem, zavarom, ijedtségem mellett is tünnöm kellett, mint simogatja buja kézzel a karomat, a vállamat. Lángoló szemétől féltem, iszonyodtam, pedig megtudhattam később, hogy nem a harag indulatától szikrázott egy a tekintete...

- Ne mondd tovább, ne! - vágott közbe a doktor, esengve.

Az imént a régi-régi hangon szólt hozzá az asszony. Azt mondta neki: *fiam!* Arra azon a hangon kellett most felelni. Valamikor tegezték egymást. Ez a *te* hegyeket dönt le és tengereket szárít ki két találkozni vágyó lélek útjában. Ettől a bűvös szótól egyszerre szárnyok nő a szabadságoknak, a kiváltságoknak. Amit másfél évtized óta soha még meg se mertek volna kísérteni: most egy szempillantás alatt visszavívták egymás iránt régi jogaikat. A doktor megragadta az asszony kezét s hevesen, vakmerően kérdezte: „hát csakugyan megvártál volna? hozzám jöttél volna?” Berkiné bátran nézett a szemébe s könnyein át kicsinylően mosolyogva felelt: „hogya is kérdezhetsz ilyet, te ostoba!”

A szél elállott odakint; félig-meddig besötétedett s az ég már nem volt kék, hanem szürke. Nem lehetett látni a hulló sárga akácleveleket. Talán nem is hullottak már; talán azóta megint kitavaszkodott s újra fehér virágot himbált az akác.

- Hát akkor mért bánt annyira az *ő* hűtlensége? - firtatta a doktor nyugtalanul.

Berkiné megsimogatta a tudós fejét.

- Már nem bánt, látod. De az imént, még mielőtt jöttél, borzasztóan kínzott a gondolat, hogy ime, megvénültem. Ime, az, aki mindent elvett tőlem, most ráadásul meg is aláz, elhagy. Öngyilkos akartam lenni; mérget akartam kérni tőled. Meg akartam vallani kinomat s aztán elpusztulni.

- Te!... te!... - Én megfojtom azt az embert.

- Bolond. Hisz egy ujjával leütne mindkettőnket. Ki ne kezdj vele, nem akarom. Féltelek, te ember!

A doktor elpirult. Fellobbant benne a férfi szégyene, akit egy másik férfitől félt az asszony.

- De hát *így* nem maradhat; el fogsz válni tőle.

Az immár hervadni kezdő, fiatalsága határán levő asszony csak tovább simogatta a doktor fejét.

- Nem édes, nem. Őt te nem ösmered. Az is éppugy halálunk lenne. Határtalan gőgje nem birna el ily sértést; nem törődne akkor a fegyházzal s mi lenne kicsiny babáimból?

- De hát mi lesz? mi lesz hát mivelünk? - kiáltotta a doktor a kezét tördelve.

Kivülről hallatszott, hogy jön valaki. A sarokba dobta a botját s lármázva mondta a szoba-leánynak:

- Meg kell mondani a szakácsnénak, hogy itt van a borbélyinas, egygyel többen leszünk vacsorára.

Berkiné hirtelen átkapta a doktor nyakát s forró ajakkal sugta a fülébe: - „Uralkodjál magadon, édes!”

Mire Berki bejött, két lépésnyire ültek egymástól a két nagy karosszékekben.

Marzsolén.

Rahóty dragonyos kapitány ur lejött Bécsből Budapestre a tizenhármashoz, régi „Kriegskameradjai”-hoz, egyet mulatni. Borzasztó módon megehült már egy kis cigányos dáridóra a „gemütliche Kaiserstadt”-ban, ahol ugyan mindent megkaphatott egyebet, csak ezt nem.

„Családi ügyek” révén három napi szabadságot kapott; ennyi volt a legkevesebb, amivel beérhette. Imádták öreg bajtársai s kézzől-kézre adták, ha közük került; három nap okvetetlenül kellett ahhoz hogy mindenik cimborája kapjon belőle valamit.

A dragonyosok nagy urak, hanem az „urak” mégis csak a huszárok voltak és lesznek a világ végezetéig. Rahóty kapitány előtt nem is igen emlegették a bécsi jockey-klubban azt a bonmot-t, ami ott annyira járja, hogy: *der Dragoner, die Uhlane, das Huszár*; amit a dragonyos tisztek találtak ki, akik eredetileg vérbeli németek s szörnyen irigylik a huszártól, hogy ő a világ első lovas katonája. Tudták a klubban, hogy Rahótynak most is fáj a válás első szerelmétől, s hogy ugyszólván - csak afféle „ész-házasság” volt az, amit új Dulcineájával, a dragonyos uniformissal, kötött.

Mert hát, hiába, az az „elite” az Udvar előtt s a kapitány, akiben mérhetetlen vágy volt arra, hogy emelkedjék: teljesen tisztában volt ezzel.

Tökéletes katona volt; hivatásszerű a legnagyobb mértékben. Így aztán egy pillanatra se jutott eszébe az az örökség, hogy megnősüljön. Az a katona, akinek felesége és síró gyermeke van, nem igazi katona többé; annak fáj a szive, ha egy nagy hadgyakorlat elválasztja epedő párjától néhány hétre; hát még ha arra kerül a sor, hogy töltött ágyu elé álljon igazi ütközetben?!...

A három nap úgy eltelt, hogy a kapitánynak éppen csak a vasuti jegy megváltására maradt még belőle ideje. Reggel nyolc órakor jelentkeznie kellett a parancsnokságnál s lóhalálában hajtattott ki a nyugati pályaudvarba, hogy a kilenc óra után induló éjjeli vonatról el ne kessék.

Kissé fáradtan s egy parányika pezsgőmámmal a fejében, furakodott előre az utasok közt az első csöngetés után, hogy ha csak lehet, egy első osztályu külön kocsiszakaszt foglaljon le, amelyben reggelig nyugodtan alhatik. A vonatvezetőt kereste tekintetével s előre elkészítette a jó borraivalót, a mivel az ipszét lekenyerezze. Éppen amikor meg akarta szólítani a derék embert, érezte, hogy valaki a karjába kapaszkodik.

- Kapitány ur, mondta izgatottan egy suttogó női hang, egyenruhája biztosíték arra, hogy ön becsületes, gavallér-ember s ehhez mértén fogja magát viselni egy szerencsétlen teremtés iránt. Mindent megmondok önnek, amit tudnia kell, de most vezessen a karján; tegyen úgy; mintha neje volnék; szerezzen kettőnk számára külön szakaszt, ahová senki más be ne tegye a lábát. Talán az életemet menti meg vele.

Rahóty két másodpercig néma csodálkozással nézte a gyönyörű teremtest, aki úgy pihegett a karján, mint a galamb, amelyet végső kimerülésig üldözött a héja. Azután szó nélkül emelte kezét a sapkájához s könnyed mozdulattal hajtotta meg magát.

Néhány pillanat mulva együtt és egyedül voltak a külön szakaszban. A kapitány bezárta az ajtót s egyelőre, a harmadik csöngetésig eléje állott és széles, hatalmas mellével elfogta az egész üvegtáblát. Ha valaki jönne, hadd lássa, hogy vannak már ebben a szakaszban, de azt ne láthassa, hogy hányan.

Mikor végre a vonat lassu zakatolással, szuszogással megindult: behuzta a függönyt s visszafordult.

Utítársa félénken, szinte aggódva, szemmel láthatólag nagy zavarral, vagy tán inkább erős lelki felindulással húzta meg magát a kocsi szögletében.

A kapitány újra meghajtotta magát és szalutált:

- Rahóty dragonyos-kapitány.

A fiatal nő megrezzent.

- Kapitány ur, önnek egy pillanatig sem szabad engem félreértenie. Kimondhatatlan kétségbeesés hozott engem arra a gondolatra, hogy önben keressek védelmezőt. Az egész pályaudvarban egyedül ön volt az, akiben bizalmam lehetett. Az ön egyenruhája garancia.

Nagyon szép volt ez a szegény izgatott nőcske, de nagyon szügies és annyira megtelve fájdalommal, mint a Krisztus anyja. Rahótyt vad düh futotta el arra a gondolatra, hogy ezt az anglyalt valaki bántani meri, és sokat mondólag csapott a kardjára.

- Jól tette, jól tette, - mormogta különös, hirtelen támadó lelkesedéssel.

A nő talán nem is hallotta azt. - Üljön le kapitány ur, mondta, meg kell önnek az igazat tudnia. Borzasztó lenne, ha kalandornőnek nézne.

Gyorsan beszélt, mintha alig várná, hogy kész legyen gyónásával; néha megakadt, kereste a szavakat, de nem számításból, hanem hogy minél őszintébb legyen. Ez meglátszott rajta.

- Nászuton voltam; most érkeztem Budapestre Bécsből, a gyorsvonattal. Hét óra ötven perckor, a keleti pályaudvarba.

Rahótynak most tűnt fel, hogy az asszonyon milyen finom, elegáns uti ruha van. Nem lehet valami közönséges. A nő folytatta:

- Apám gazdag bankár Bécsben, Rhone, a híres Rhone, a Rotschildék barátja. (A kapitány harmadszor is meghajolt.) Nagyon szigorú ember az apám. Azt hiszi, hogy erős akarattal mindent ki lehet vinni ezen a világon: ahhoz van szokva az üzleteiben... Engem erővel adott férjhez... Meguntam, nagyon meguntam már a tulzott házi szigort, a mit éppugy alkalmazott velem szemben, mintha nem is leánya, hanem fia lettem volna... Kényszerűségből is, de azért is, hogy a magam asszonya legyek, szót fogadtam, férjhez mentem, apám egy barátjához, egy iskolatársához, aki majdnem olyan idős, mint ő s nagynevű orvos, egyetemi tanár Budapesten.

Erős köhögés fojtotta el szavát. Mikor magához tért, tovább mondta:

„Ma volt az esküvőnk Bécsben s rögtön utána indultunk - haza, Budapestre. Valami kábító, tehetetlen lelki álomban voltam addig a percig, amíg be nem vittek a lakásba, abba a borzasztó lakásba, amely ezentúl az én otthonom kellett volna, hogy legyen. De abban a percben felébredtem s tisztában voltam azzal, hogy mi történt velem.”

„Az egyik ablak nyitva volt, s feltámadó rettegésem első rohamában ki akartam magamat vetni rajta. De valami hátráltatott. Kivülről segélykiáltások hallatszottak.”

„Emlékszem, hogy emberek futottak be s kezöket tördelve hívták a férjemet. Egy nő mérgezte magát a házban s gyors orvosi segély nélkül vége lehetett. Az uram bosszusan kapkodott össze néhány kis üveget, a szolga egy különös edényt, meg gummicsöveket vett elő a sok orvosi eszköz közül...”

„Mintha nagyon messziről hallottam volna az uram hangját;... valamit mondott - nekem... nem tudom mit; - engem elfogott a remegés, az irtózat... Alighogy magamra maradtam, lerohantam a lépcsőn, ki a házból, ösztönszerűleg ültem bele egy bérkocsiba s hajtottam a nyugati pályá-

udvarba;... emlékeztem rá, hogy mikor utoljára Budapesten jártam, ilyentájt indult onnan Bécsbe egy vonat. Akkor azon jöttünk vissza.”

Már rekedt volt a hangja; a kapitány szerette volna elhallgattatni, de a szegény izgatott teremtés észrevette s intett, hogy csak ne szakítsa félbe; kimerülten s a halántékát szorongatva, így fejezte be történetét:

- Haza megyek. Haza akarok menni, akármi lesz is velem azután. De most félek, hogy *Ő* kitalálja; hogy utánam sürgönyöz; valahol még feltartóztatnak;... Nem tudom, milyen jogai vannak itt Magyarországon a férjnek;... ha egyedül vagyok gyanut kelthetek, de így önnel, egy külön szakaszban, az ön feleségének tarthat mindenki. Ugy-e?

Annyi reménykedés, annyi kétségbeesés volt ebben az utolsó szóban, hogy a kapitány szeretett volna leborulni a gyönyörű Marzsolén előtt s megcsókolni a lábát.

Ezt a tiszta szentet, ezt a boldogtalan paradicsomi Évát, aki eddigelé nem evett a tudás fájáról: még gondolatban sem tudta volna megbántani. Igazi gentleman volt.

- Köszönöm a magyarázatot - asszonyom, - mondta, némileg tétovázva ejtvén ki ezt a szót; - ha megnyugtató volt, annál jobb. Most, ha megengedi, valamilyen ágyat vetek itt önnek s betakarom köpönyegemmel, mert hűvös az éjszaka. Ugy alhatik reggelig, mint a tej. Rahóty Gida kapitány szerencséjének tartja, hogy örködhetik álma felett.

Csak a vonat egyhangu kattogása hallatszott ezentul. Az állomásokon unottan fujta ki tüdejéből a szuszt s újra meg újra tovább loholt a rövid pihenők után, bele a fekete éjszakába.

Marzsolén aludt. Mélyen és nekipirulva, ahogy a gyermekek szoktak, amikor tudják, hogy jó őrző virraszt mellettük. Dus szőke haja aranyos fényvel villogott ki a katonaköpeny gallérja fölött; Rahóty sokáig nézte s alig birta leküzdeni a vágyát, hogy meg ne simogassa.

*

Mindössze az érsekújvári állomáson volt kissé erősebb a lárma.

Ott egy első osztályú utas szállt fel, s ugyancsak morgott, hogy nem kaphat külön szakaszt. Mikor a kapitány fülkéje mellett elment, kardcsörgés hallatszott be. Ugy látszik, valami magasrangu katonatiszt volt az illető. A vonat meglehetősen megtelt s mindenütt asszonyok ültek, akik miatt még szivarozni se nagyon lehetett a kocsik belsejében.

A kalauz alázatosan mondta:

- Csak egy szakaszom van még ezredes ur, de ott egy fiatal házaspár van; egy kapitány ur meg a felesége.

- Ördög vigye, mordult fel az ezredes, hagyja békében őket. Itt maradok a folyosón.

Rahóty fülelt.

A manóba is, de nagyon ösmerős ez a hang.

Nagyon szeretett volna kinézni, de alvó védencére esett a szeme.

Nem lehet. Felébredne, megijedne. Aztán ha kimozdul, nem teheti többet, hogy az ezredest kint hagyja, be ne hívja.

Majd segít magán, (már mint az ezredes) gondolta, mikor a vonat újra pőfékelt. Elkezdett gunnyasztani s a kocsirázás lassankint őt is elaltatta.

- Marchegg!... Marchegg! - kiáltotta a kalauz.

Majdnem egyszerre ébredtek fel. Odakint ragyogó szép reggel volt.

A fiatal bécsi nő megijedt, mikor a kapitányt megpillantotta. Eszébe jutott minden.

- Istenem, mindjárt otthon leszünk.

Rahóty tisztelettel fogta meg a kezét s megcsókolta.

- Jó reggelt.

Kis zsebtükrét s teknősbéka páncéljából készült fesűcskét vett elő, oda nyujtotta az asszonynak.

Marzsolén mosolygott.

- Borzas vagyok, ugy-e?

- Isteni vagy! eszményi vagy! tündér vagy! - gondolta magában a kapitány, de csak annyit mondott: igen.

Mikor a vonat füttye Bécset jelezte, teljesen felkészülve léptek ki a folyosóra.

Ott egy marcona alak állott s mérges füstöket fujt maga köré egy virzsiniából.

Rahóty meghökkent, kiegyenesedett, összecsapta a bokáját s keményen szalutált.

A fiatal nő, aki mögötte volt, felsikoltott.

- Raymund bácsi!

Ritter von Brixthal Raymund ezredes, a kettes dragonyosok parancsnoka, villámló szemmel, merően nézte a megrezzent párt.

- Ez az ön felesége, kapitány? kérdezte szigoruan, erősen, hangsulyozva az első szót. Azután gunyosan és dühösen hozzátette: aki miatt nekem egész éjszaka a folyosón kellett ácsorognom?!...

- Ezredes urnak jelentem alássan...

- Egy szót se kapitány! *Itt* nincs helye ilyen dolgok magyarázásának.

A vonat éppen megállott. Ritter von Brixthal dragonyos-ezredes lesujtó hangon szólt rá a „bünösökre”:

- Önök velem jönnek.

Beültek hárman egy bérkocsiba. Az ezredes ráívalt a kocsisra: Kärnthnerring 6.

Ott lakott Rhone Felix, a dús gazdag bankár, a Marzsolén apja, az ezredes unokabátyja anyai ágról.

A két delikvens egy mukkot sem mert szólani.

A kapitány tudta, hogy az ezredes most ugy sem hallgatná meg; a leányasszonyka meg a szemét se merte felvetni szörnyü zavarában.

Rhone bankár urnak libabőrös lett a gerince, mikor ezek így hármasban eléje defilézték.

Az ezredes ellentmondást és közbeszólást nem tűrő hangon mondta:

- A kapitány megszöktette menyecskeleányodat. Magától értetik, hogy ennél fogva ezennel megkéri a kezét, vagy kvietál. Nem tűröm ezredemben a léhaságot.

- De ezredes ur!

- Kapitány, egy szót se; vagy-vagy!

Rahóty látta, hogyan reszket mellette az az angyal, akiről szó volt. Még sokkal imádni valóbbnak találta, mint az éjjel. Kiegyenesedett s katonásan kiáltotta:

- Ha ő nagysága el nem utasít...

- Nem utasítja el, vágott közbe az ezredes. Rhone, még ma megindítjátok a válópört. Értetted?... Azt akarom, hogy egy-kettőre, mielőbb, tul legyünk ezen a bolond eseten.

A kapitány kevélyen, valami különös, eddig sohasem érzett boldogsággal pödörgette a bajuszát s le nem vette szemét a „menyasszonyáról”, aki szendén, éppen nem neheztelve vetett rá egy-egy titkolt tekintetet.

A rejtelmes levél.

Som Dezső egyszerre két levelet kapott. Az egyik Budapestről jött, a másik Parajd-Csalitosról.

Semmiféle összeköttetése se volt a fővárosban s így kissé meglepte a borítékra ütött budapesti bélyeg. Ritkán mozdult ki a pusztájáról s olyankor is megelégedett azzal, hogy behajtasson a megye székhelyére, ahol bevásárolt, kalabriászozott egyet a kaszinóban, kifizette az adóját s meglátogatta egyik-másik jó ismerősét. Ezzel is alig várta, hogy elkészüljön s aztán meheszen megint haza a feleségéhez, ahhoz az édes asszonyhoz, akiért élt-halt, s akivel igazi paradicsomi boldogságban turbékolt már végig vagy féltucat-esztendőt.

Csak ne lett volna oly gyöngye az a szegény drága jószág! - A külsején, az arcán, a formáin, nem igen látszott, hogy baja van; de már vagy három esztendeje egyre kahicsol, meg egyébről is panaszkodik; olyasmiről, ami ellen a derék öreg vidéki doktor nem tud mást rendelni, mint ideiglenes keserves elválást, valamely női fürdővel kapcsolatban.

Most is oda van a menyecske, már egy hónapja, hogy a parajd-csalitosi kénes fürdőben javíthatja az egészségét. Onnan minden áldott nap ír az urának; a jó ember másképp ki sem bírná ezt a nyomoruságos szalmaözvegységet. A Parajd-Csalitosról jövő levelekben van minden vigasztalása.

Persze, most is azt bontja fel előbb. Édes az, mint a méz. Benne van, hogy a levélke írója halálosan betege már annak, hogy nem látja az urát. Egyébiránt türehető az élet, csak unalmas egy kicsit. Olyan apácaság. Férfit alig látni, de nem is kell. Menjen a pokolba valamennyi, csak egyetlen egy jöjjön. Annak az egynek Parajd-Csalitoson is mindjárt megnyílik a menyország.

Som boldogan mosolyog. Ujra végigfutja a levélkét; minden betűt magába szív, külön megtanul. Körülszagolja a borítékot s lopva megcsókolja. Senki se látja, de saját maga előtt is rösteli egy kicsit ezt a diákos érzelmét.

Most már hadd jöjjön a budapesti levél. Ugyan ki is írhat? Keresi benne az aláírást, nincs. Hanem az első szó: „vigyázzon...”

Somnak a hajaszálába is belenyilalik, amint tovább olvassa.

„Vigyázzon! egy jóakarója azt tanácsolja, hogy siessen mindjárt Parajd-Csalitosra. *Senkinek se szóljon, se ne írjon.* A kis vendéglőbe szálljon s aztán nyissa ki a szemét”.

Aláírás helyett ez volt a levél befejezése: „valaki, aki mindent tud.”

Egy ilyen levélben maga a szarvas ördög lakik.

Az ember látja és undorodik tőle; de azért nincs ereje, hogy elfordítsa róla a szemét. Folyvást hallja a sátán suttogását. Azt a gazembert, aki így meg tudta forgatni a kést a szívünkben, elátkozzuk és ha a kezünkbe kerülne, megfojtanók. De azért remegve keressük: ki lehet az a jóbarátunk, aki „mindent tud” és sejteti velünk, hogy mi pedig semmit sem tudunk?!

Som még aznap elindult Parajd-Csalitosra.

Maga sem tudta, mit akar. Csak abban volt bizonyos, hogy látnia kell a feleségét. Nem hitt ennek a gaz levélnek, de megbolondult volna, ha most hamarjában új bizalmat nem merithet asszonya szelid nézéséből, tiszta, szüziességéből.

Hajnalban megérkezett. Dicséretére mondva, eszébe sem jutott, hogy kövesse a névtelen levél csuf tanácsát. Sietett egyenesen a feleségéhez és semmit sem törődve azzal, hogy az az álmos szolga, aki a folyosón éppen a vendégek cipőit tisztogatta, hogyan bámult rá: bekopogtatott.

Minthogy nem kapott választ, újra kopogtatott. Akkor egy csodálkozó női hang kérdezte: ki az?

Som türelmetlenül mondta: én vagyok szivem én!...

Nem magyarázhatta tovább, mert bent éles, ijedt sikoltás hallatszott.

Somban kezdett megaludni a vér. Éppen be akarta rugni az ajtót, de az utolsó pillanat előtt valami történt, ami szándékában megállította.

Az ajtó kinyílt egy kicsit s a féltényérnyi nyíláson egy álmos, borzas, mosolygó női fejecske kandikált ki.

- Jaj drágám, édes drágám, te vagy? nem jöhetsz ám be! jaj édes kedves, te!

Som beljebb nyomta az ajtót. Nem mehetek be? én?!

Bent ismét hallatszott az előbbi ijedt sikoltás. Somné az ajtóban halkan kacagott.

- Látod, hogy nem. Mert nem vagyok egyedül. Egy barátnőm van itt, akivel mindig együtt vagyunk, még éjjel is.

Ha az a Himalaya, amely a Som lelkéről ebben a percben leesett, rázuhant volna a névtelen levél írójára, menten agyonüti, az bizonyos.

Az ajtó becsapódott az orra előtt. Hallotta, hogyan vihog odabent a kis bolondos asszony. Sietve futkoztak, nyilván a ruhájokat kapkodták magokra.

Som kimondhatatlanul megkönnyebbülve, az élet felujult örömeivel a szívében, járkált a szoba előtt, a folyosó szőnyegén. Lábujjhegyen lépdelt, nehogy felköltsön valakit, s a szolgának, aki bárgyun bámulta, egy marék aprópénzt adott.

- Fogja barátom, legyen ma jó napja.

Az egész világot boldogítani szerette volna.

Mikor végre a két asszony elkészült reggeli toilettejével: Som megölelhette a feleségét.

Hosszu, kimondhatatlanul bensőséges ölelés volt az. Az idegen hölgy, akit Som eddig még nem ismert, szinte irigyen nézte. Csinos, fiatal nő volt, de nem olyan szép, mint Somné. Mikor a boldog pár belefáradt a csókolódásba, a vendég-hölgy megszólalt.

- Nem csodálom, hisz' mindig önről beszél.

Som a hetedik égben volt.

- Hát igazán, mindig együtt vannak? kérdezte, azzal a titkolt vágygyal, hogy oly dolgokat halljon, amik minden gyanut tökéletesen agyonütnek.

- Mindig mi, válaszolt Somné. Nemi is kell nekünk más társaság. Imádjuk egymást, ugy-e cicám? De azért neked uracskám, nem szükséges féltékenynek lenned.

Ó, milyen szende, milyen szüzies volt ezzel a kacér kötekedéssel! Hogyan simult az urához, majdnem beolvasztva saját gyöngéd lényét az erős férfiéba! Hamvas arcán a nyugodt, csöndes élet üdesége volt már alig kahicsolt: csak ritkán, ha jóízűt nevetett, vagy ha sietett, lehetett hallani a megerőltetést követő gyöngé köhögést.

Som mindjárt reggeli után körüljárta feleségével az egész fürdőt; megtudakolt közben mindent: kik vannak most itt; vannak-e férfi vendégek is; hogyan viselik magokat; szoktak-e amugy szolidul lumpolni; rendeznek-e kirándulásokat.

Somné kacagott. Igen, kirándulás van itt bőven. Ő is volt már a barátnőjével a szerelmesek barlangjánál. Férfi? hát ha van, hadd legyen; ők ketten nem sokat törődnek azzal, hogy mit csinál a többi.

A közös ebédnél Som megint alaposan körülnézett. Egy pár öreges ur evett velük együtt, meg egy pár göthös, ideges leány, akik alkalmasint a hidegvizkurát használták itt. A kahicsoló szép asszony ura dühösen szurt maga elé villájával a semmibe. Azt a láthatatlan gazembert bökte meg, aki olyan ijedséget okozott neki rejtelmes levelével.

Ebéd után a fiatal házaspár megszökött a jó barátnőtől s a hüs parkon át beosont a nagy vadaskertbe.

Somné egy pohárka bort ivott; attól gyönyörű rózsák termettek az arcán. Rádőlt az ura karjára s nagy és édes lélekzetet véve, vezette.

A pusztai naphoz szokott ember egyre részegebb lett az erdő homályában szálló különös illatoktól, amelyekbe a kigyóbagyba nehéz szaga, meg a korhadó fák dohos párázata is elkeveredett.

Mintha örökösen suttogott volna valaki. Mintha biztatta volna, hogy ebben a mélységes csöndjében a zöldnek, tapasztsa száját az asszonyéra és ne engedje többet lélegzethez jutni; hadd legyen itt elmulásuk, valami örült gyönyörében a mómornak.

Az asszony megállott. Som felemelte a fejét. Egy mohos, sötétzöld szikla előtt voltak. A sziklában egy barlang, abba valami csodálatos játékával a természetnek, besütött a nap. A barlang smaragdzöld halvány fényvel telt meg. Látszott, hogy a sziklafalak lent, fent és oldalvást, vastagon borítvák puha, eleven mohhal. A szikla e nyitott szája fölött egy tábla volt, ezzel a felirással:

A szerelemnek.

Som átkarolta a feleségét és bevitte a puha mohok közé. Mikor a smaragdsugarak tengerében megcsókolta az asszonyt, nem birt magával többé, szerelmesen és büszkén kacagott; kirántott zsebéből az átkozott levelet, millió darabokra tépte s széjjel szórta a barlang sötét háttérébe.

Folyvást ezt mondogatta a bámuló asszonynak: „ez a te elégtételed, lelkem! bizzál csak meg bennem, egyetlenem!”

A beteg fiatal asszony könyezve hajtotta fejét az ura vállára s mintha attól tartott volna, hogy még kérdezősködésével is megsérthetné: szeliden hallgatott.

*

Másnap hajnalban Som haza utazott.

A gazdaságot nem hagyhatta. Sietnie kellett, mert otthon már elkezdtek a cséplést.

Az erdőővezte vasuti állomáshoz a felesége is kikísérte.

Senki se volt ott más, csak ők ketten. A Somné jó barátnője legédesebb álmát alhatta akkor.

A vonat megindult s amíg csak a fák közt látni lehetett belőle valamit, két fehér zsebkendő integetett egymásnak szünetlenül.

Mikor minden elcsöndesült, Somné hazaküldte a kocsit; azt mondta a kocsisnak, hogy gyalog sétál vissza az erdőn át.

A harmatsöpptől fényes lombok alatt sietve indult el. Amint az első uthajláshoz ért, a Mátyás király óriás tölgyfája mögül egy fiatal férfi lépett eléje s megragadta a karját.

- Elment? - kérdezte.

Az asszony a messzeségbe figyelt, mintha az eltűnt vonat zakatolásának a visszhangjától is szabadulni akarna válasza előtt.

Végre intett a fejével s halkán mondta:

- A levelünket előttem tépte össze. Most már senkinek sem fog többet *feliülni*.

Arany-hajért arany-sörény.

I.

Mr. H. Millarnak egyetlen passziója volt a világon: a ló.

Szép passzió; csak az a bibije, hogy aki gavallérosan akarja üzni, annak legyen módja is hozzá.

Mr. Millarnak volt. A sterlingek nem is font, hanem mázsaszámra nyomták Wertheim-kasszáját; őt magát ösmerte mindenki, a ki a társasághoz tartozott; az aranyfiatalság boldog volt, ha vele jó lábon lehetett; a kopaszodók is szívesen és vita nélkül engedték neki magok közt az elsőséget, nemcsak a vezetőszerpben, hanem a kopaszodásban is; az ő tárcája nyitva volt mindig minden cimborá számára; pisztolyai töltvék, kardjai élesek, előre nem látható esetekre számítva; szóval gentleman az egész ember, ahogy a jó és tiszta vérű angolhoz illik.

Hozzá még az is, hogy bolond szerencséje volt a játékban, a mivel együtt jár, hogy belebukott minden szivügyébe. Az asszonyok nem szenvedhették. Lehet, hogy a tömpe orra tette, a mi olyan figurát formált az arcából, a mely leginkább hasonlított egy méléző buldoggéhoz; lehet azonban, hogy savószínű szemében vagy vékonynak látszó öles természetében volt a hiba. Pedig hogy tudott nézni azzal a két szemmel! Az asszonyokat mind az ájulás környékezte, ha rájuk meresztette csörgőkigyóéhoz hasonló tekintetét. Ami pedig vékony természetét illette, az épen nagy tévedésbe ejtette az embert. Mert Mr. Millar nemhogy valami göthös legény lett volna, a kit hátgerincsorvadástól kellett féltetni, de inkább bámulatosan kitűnt sportban. Még versenylovait is többnyire ő maga lovagolta s olyankor bizony nem annyira a lóba, mint a lovasba vetett bizodalom tette, hogy a totalizátornél az ő számát rakták meg legjobban. Elég az hozzá, hogy megnyert életében néhány tucat versenyt; összelődözött, megszurdalt, lekasabolt egy sereg puszipajtást; elköltött egy pár milliót, a minek legalább a felét, az igaz, hogy visszacserezte kártyán; de olyan asszonyra, aki őt magát a pénze nélkül komolyan vette volna, nem akadt, hiába járta be a kornevillei márkival kétszer a világot.

Képzeltetni, hogy mennyire bosszantotta ez a derék Mr. Millart.

Szerencsére volt valaki, aki minél dühösebb volt, annál jobban megvigasztalta.

Loreley, az aransörényü telivér kanca.

Ezt nem is tekintette állatnak, hanem egy négylábu lelkes lénynek. Meg volt győződve róla, hogy ezen a lovon beteljesült a lélekvándorlás misztikus dogmája s hogy Loreley-ben az őskor bűbajos asszonyai valamelyikének a szelleme lakik.

Remek egy kanca is volt az. Nagy okos szeme tudott mosolyogni és könyezni; sörénye hosszú, aransárga, selyemtapintatu, a melyet mikor Mr. Millar elragadtatással megcsókolt, úgy tetszett, hogy a felséges állat valóságos szerelemmel néz hátra kopasz fejére.

Hát még, ha egyszer a hátán ült! Az már nem is futás volt, hanem igazi röpülés. Ahányszor Loreley futott, az aransárga sörény rendesen ott libegett kezdettől fogva az élen. Mr. Millar egy ostor csapás nélkül haladt el a birói pály elött, a többi nemes állat csakugy a nyelvét öltögetve kocogott be utána.

Persze, hogy nem is adta volna a lovát semmiért sem. Az, hogy a nagy vagyonáért irigyelték, semmi. Vagyonért irigyelni lehetett még kivüle nagyon sok embert.

De Loreley-ja csak neki volt az egész világon. És ez oly büszkévé, olyan boldoggá tette a jó Mr. Millart.

II.

Barczikay Péternek is csak egyetlen passziója volt a világon. A szeretője.

Francia ember úgy mondaná ezt, hogy: a barátnőm. A német ráfogná, hogy az az ő kincse; az olasz az édességek legédesebbjét kóstolgatná benne. A magyar ember nem kerülgeti a forró kását, hanem a mi a szíven, az a nyelven: akit szeret, ha nem felesége, akkor szeretője.

Barczikay Péternek pedig nem volt felesége.

Adtak volna neki szívesen. Nemes leány, grófkisasszonyt, ha akarta volna. Nincs olyan mágnás-korona, a melyiknek a fénye ne gyarapodnék egy olyan tehermentes nagyszerű birtok jövedelmétől, a milyen az övé. Csakhogy mihaszna, ha késő? Ha egyszer a mesék aranyszárnyu Katica-bogara körülropködté álmában, megbabonázta s mire felébredt, ott találta maga mellett a tündérbogarat egy aranyhaju asszony alakjában, a kinek a csókja emésztette, ölelése lelki nyomorékká tette? Ott is maradt nála aranyoshaju Katica.

Hogy szidták, hogy elítélték!

A jó barátai, akiket az ördög majd elvitt a titkolt irigységtől, egyre adták neki a tanácsot: „Látod Péter, nem neked való ez. Tönkre teszed a jó híredet ezzel az étellel. A családok elhidegülnek tőled, kikerülnek; szemérmes asszonyok elfut előled, tisztességes leánynyal szóba se állhatsz...” Mig egyszer Péter nyakoncsipte őket és kidobta egymásután valamennyit. Hanem az a tucat párbaja, a mi erre következett, egy cseppet sem vitte közelebb ahhoz, hogy most már tárt karokkal fogadja a szemérmes társadalom. Csak annál jobban rettegetek tőle a Tartuffe-ök.

Hát azután?!

Bánja is azt, aki szerelmes! Kivált aki a szeretőjébe szerelmes.

Mert van abban valami megbolondító, az olyan szerelemben, amit titkolni kell, vagy legalább illik; amihez a világ nem adta beleegyezését, amire pap nem adta áldását.

Az a csók, amit a feleség ad, meggyógyít; az a csók, ami a szerető ajkán terem, beteggé tesz. Az a szerelem, amit a feleség iránt érzünk, csendes, sima tenger, melynek mélyében meglát-szik a vizek csudás világa, a játszó hallal, a tarka-barka korallerdővel, a sziklára boruló tengeri moha bársonyával; az a szerelem, amely a szeretőért kinez, egy elborult, összegomolyodott végtelensége az ős vizeknek, amelyből minden pillanatban kiemelkedhetik a háborgó hullám, amelynek hiába keresi belső képét a vigasztalásért esengő szem, amelybe soha sem tudni, hogy mikor csap le a láthatatlan felhő villáma.

Barczikay Péter szerelmes volt aranyhaju szeretőjébe és tüntetett ezzel a szerelemmel.

A hol ő volt, ott volt mellette aranyoshaju Katica is: a színházban vagy a templomban.

A Tartuffe-ok majd kipukkadtak a méregtől.

III.

Nagy élvezet az, látni, észrevenni a mások csodálatát és úgy tenni, mintha nem látnánk, nem vennénk észre semmit.

Aranyhaju Katica uszhatott ebben az élvezetben, valahányszor nyilvános helyen megjelent. De kivált a lóversenyeken, ahol szabadabb a vásár, ahol nincs korlátja annak, hogy ki ki mellé kerüljön. A kinek szeme volt, mind őt kereste. Ki az a „csoda”, a ki úgy behálózta azt a világot? Az előkelő uri asszonyok a legyező mögül, a napernyő alól, majd felfalták tekintetökkel; a férfiaknak mindnek volt valami köze Péterhez, csak hogy szemtől szembe állhasson egy pillanatilag azzal a remekbe készült élő szoborral, aranyoshaju Katicával.

Csak Barczikayra magára volt a dolog egy kicsit kellemetlen. Mégis egészen más az a színházban. Ott nem akad össze egymással az, aki nem akar. De a turf! Hisz’ az nem is egyéb, mint egy szalon a szabad ég alatt. Olyan furcsa ott elmenni szó nélkül egymás mellett azoknak, a kik jó ösmerősök. Van valami sértő, valami lealázó abban a tudatban, hogy ezek itt körülöttünk most nem akarnak meglátni bennünket. Akármiért is!...

Pedig jól tudta Barczikay, hogy így lesz, csak hogy azt hitte, könnyű lesz azzal nem törődni.

Mr. II. Millarba mintha valami démon bujt volna.

Nem akart egy percre sem tágitani az aranyhaj mellől. Ahogy odavette magát, attól kezdve rögtön elboxolt a közelből mindenkit, még Barczikay is lóditott néhányat, hogy ne lábatlankodjék mindig az útjában.

Péter látta, hogy a hiu asszonynak még az is jól esik, hogy ez a hindu-pagodában másolt bálványalak olyan hirtelen beleőrült s azt gondolta: mi lenne akkor, ha nem volnék folyvást a közelében, ha megtünném mellette az Adoniszokat?!...

Mr. Millar el nem tudta képzelni, hogy mi az ördögért huzott akkorát a barátja az ő lábászárára. Pedig Barczikay nem is látta őt, csak azt a zavaros tengert, melynek hiába kutatja a mélységét, csak kápráztató villogással van az tele, a miben ki nem ismeri magát a tengerész. Valami szörnyeteg ellen védekezett, úgy suhogtat önkénytelenül a vesszejével.

.....

Csöngettek. Jeladás volt az a verseny kezdetéhez.

Mr. Millar elfutott. Következett a turf szinpadán az ő jelenése Loreleyjal.

Barczikay, aki értett a dologhoz, egész lelkéből irigyelte a hosszú angolt. Hogy ül rajta, mintha egy test volna vele! Hogy megérti minden mozdulatát, az az okos állat!... Most kezdődik a verseny. Loreley madárrá változik, patája alig érinti a gyepet, arany sörénye sárga fényvel csillog, leng a légben. Loreley elől, mindig elől; a sikon, a fordulónál, a távoszlopnál, a célnál!... Még ott is feltartja fejét s amint diadallal átsuhan a határvonalon, fölnyerit, mintha csengő kacagással gunyolná ki az epigonokat... Nincs olyan ló több ezen a világon!...

Mr. Millar pedig a verseny után megint csak ott lábatlankodik a szép asszony körül. Hallja, hogy mennyire magánkivül van Barczikay Péter: „Micsoda ló! micsoda kincs!...”

Ugy szétnyulik a meglepődéstől a harapós buldogg-arc, mikor félreszólitja egy kicsit a magyar cimborát.

- Nagyon szép az a Loreley, te Péter?

- Kincs! Kincs! háromszor is kincs!

- De nagyon szép ám ez az asszony is, te Péter.

- No hát; hisz' az is kincs.

- Egy eszme, te Péter!

Ezt már olyan izgatott hangon nyögte az angol, mint a ki nem egészen bizonyos benne, hogy nem a képén csattan-e majd el a felelet.

Nem ott csattant el.

Barczikay meg volt bolondulva. Meg akarta boszulni önmagát, hogy olyan gyengeszívű és még törődik a világgal; meg akarta boszulni az aranyhaju asszonyt, a miért más férfit is észrevesz ő mellette. Feltámadt benne a régi „jóvér”, a mely minden sikerült ötletet megtapsoltatott vele valamikor. Felkacagott.

- Oh te gonosz angol! óh te kujon! *aranyhajért aranysörény*, ugy-e?

És nevettek hozzá mindaketten, hogy a könnyök csurgott.

És mikor már jól kikacagták magokat, akkor Barczikay Péter belecsapott az angol tenyerébe.

- Ugy legyen! Aranyfürtért aranysörény...

IV.

Mikor azután hazakerültek, Mr. Millarnak az volt az első dolga, hogy lement az istállóba, hogy bucsut vegyen Loreleytől.

A gyönyörű kanca majd eltépte a kötőféket, amikor meglátta. Nyihogott, berzenkedett, tombolt, amíg a gazdája oda nem ment hozzá és meg nem csókolta a sörényét. Akkor megnyugodott.

A hideg angolnak úgy rémlett, hogy ő neki most először életében nagyon fáj a szive. Hát lesz még a világon, a ki úgy szeresse, mint ez a szép állat? Hát van még olyan teremtese az istennek, a melyekben úgy megbizhatik, mint ebben a lóban? Hisz ez a legnagyobb kincse, ez a legnagyobb dicsősége, ennek a hátán egy csodált, irigyelt, legyőzhetetlen hős, azonkívül pedig egy dús gazdag majom, a kinek az a szép asszony egyenkint fogja kiszedni minden szál szakállát.

Mr. Millar nagyon szomoruan ment fel a palotájába. Fél éjszakán át hallották a szolgák hogyan dübörög, hogyan futkos le s fel a szobában.

Nyomta az adott szó. Máris megijedt tőle.

Barczikay Péter okosabb volt.

Mikor otthon, ahol senki sem látta, a nyakába ugrott az az aranyos haju boszorkány, és elkezdte csókolni, ölelni, vad gyönyörrel, nagy boldogsággal: Péter csak elnevette magát. Már tudta, mit csinál.

- Még ebben a játszmában is az a bolond ángliusz nyer, de azért én így is imádni foglak. A szavamat pedig meg nem szegem egy arany tengerért sem! mormogta magában.

V.

Másnap reggel ugyanabban az órában, egy-egy csomagot kapott Barczikay is, meg az angol is.

Mr. Millar szórakozottan bontotta ki a gondosan összehajtogatott selyempapirost, amelyből csakugy ömlött az illat. Egyszercsak oda omlott az ölébe egy aranyhullám, egy női fejnek egész, természetes levágott disze: egy sűrű szőke asszonyi konty.

Talán abban a percben futott Barczikay is a drágájához s kacagva lengette a kék selyem szalaggal vastag fonatba erőszakolt aranyszínű sörényt, mely egy nappal előbb még a Loreley nyakáról hullámozott le.

- Nézd, nézd! a bolond ángollal egy gondolatunk volt!...

Aranyhajért aranysörény!...

A kis néni.

Az első szerelem ragyogó és kimondhatatlanul boldog, de azért mégis szomorú emlékével vonult vissza a világtól a szegény kis néni.

Régen volt s arra az egyszerű történetre kevesen emlékeznek. Sokan meghaltak azok közül, akik tudtak róla; akik pedig még élnek, öregek már és meggyöngült az emlékezetük. Elfelejtették azt a bodrosfejű babát, aki úgy bele bolondult az ő katonájába, hogy nem átalította miatta egy kis regénybe keveredni.

Ha a mamájának nincs olyan éles szeme, a baba elment volna a katonájával úgy, ahogy a költöző madár szokott: titkon.

Ez a borzasztó fölfedezés meghatotta a szüleit. Beleegyeztek a házasságba.

S az oltár után következett egy darab boldogság abból, amit mennyeknek hívnak s a minék a leírásához még hozzáfogni is vakmerőség lenne.

Igazok van a babonás embereknek, ha reszketnek a tulságos jótól. Nem tarthat az soká. Az ilyen nagyon is nagy boldogság távolodik a földtől s közeledik az éghez. Pedig az ég, akár milyen gyönyörű, mégis csak másvilág.

Alig néhány heti földi üdvösség után oda kíváncozott a katona. Reggel, amikor lóra ült, mosolyogva ölelte meg kis feleségét s délben már úgy hozták haza halványan, hidegen.

Szerencsétlenség történt. Senki nem tehetett róla. Borzasztó volt a fájdalom s a gyász és mégis elmúlt, megennyhült lassan.

Régen volt, bizony régen.

A bodros baba azóta „néni” lett, örökké gyászoló kis néni. Furcsa, mindig mosolygó, mindig szomorú szép néni, szelid leányos arccal, tünődő, mélázó tekintettel.

Azon a napon, amikor az iszonyú csapás érte, bezárta maga előtt az élet könyvét. Azóta az élők közt senkije sincsen; számára csak az a sirhalom él.

Esztendőről-esztendőre látja nőni maga körül a falubeli apró gyermekeket, azoknak mindnek „nénike” ő. A mai menyecskék mind így hívták pendelyes korukban a bodrosfejű babát.

Isten tudja, hogy maradt itt örökre, mint a virág, amelyik szirthasadékban nő és oda nem megy érte senki.

Fájdalmát és remeteségét tisztelték talán a férfiak?

Dehogy! hisz a férfiak megpróbálják megkeresni az elrejtett tündérvirágokat. Minél nehezebb hozzájutni, annál jobban ingerli őket az eleven virág, akinek a kedvéért a ragyogó csillagot is leesküszik az égről.

Elment a híre hetedhét országra, hogy ebben az elátkozott faluban busul valaki, akiért érdemes volna kiállani a mesék tűzpróbáját. De ha a nagy kíváncsiság ide hozott is egy-egy háztűznézőt, még csak maga elibe sem eresztette az özvegy.

Megunták a férfiak, hogy olyan szekér után fussanak, amelyik nem veszi fel őket. Elhíresztelték láttatlanban csúnyának, mérgesnek, esztendőről-esztendőre mindjobban elfeledték.

Pedig esztendőről-esztendőre szebb és kinyiltabb lett a kis katonáné mindaddig, amig csak a kinyílt virág sorsára nem kezdett jutni, amig csodaszép hervadással el nem jutott odáig, hogy már igazán megérdemelte a néni nevet.

Akkor is olyan volt még, mint az imádságos könyvben őrzött rózsa, amely a szent betűk közt megtartja színét és illatát, csak épen, hogy a mellére nem igen tűzhetné már az ember.

Milyen sok idő telt el ebben a magányban, közel ahhoz a zöld sirdombhoz, amely alatt a katonának pihent!...

S ezalatt a hosszú idő alatt milyen hű, milyen rendithetetlen hű volt a katonához s bodrosfejű baba, akiből később a kis néni lett.

A férfiönzésnek isteni boldogsága még a hantok alatt is az a szakadatlan áradó könny, amit érte a sir szerelmes asszonya. Évtizedről-évtizedre mindig csak ő érte.

A szerelmes férfiak kilencvenkilenc százaléka így gondolkodik: „Meghalni hagyján, ha csak annyi a halál, hogy vége a szerelemnek. De jaj, ha új szerelem támad az itt hagyott szerető szívében, ó az a pokol! Azt meg kell érezni féltékenyen a sir fenekén is.”

S ez a magába maradt asszony megőrizte minden szépségét, minden jóságát annak a számára, aki meghalt, férfitá még csak nem is nézett többet. Visszasírta éjszakáinkint az urát és borzongó reménykedéssel leste: nem nyílik-e az ajtó éjfélkor; nem suhan-e be rajt' egy fehér árny, amely hasonlítana a deli katonához.

Hányszor várt csudát, eszelős vágygyal; hányszor bujt hideg ágyába titkos szemérmes reménységgel, hogy oda álmódja, akit egy órára sem tudott elfeledni! - Amikor a falu már rég elcsöndesedett s az éj némaságában még a kerti tücsök ciripelése is lármának tetszett: előszedegette nap-nap után a sok kedves emléket, ami a katonáról maradt, s vallotta nekik a szerelmet forrón, képzelődve.

Milyen tulvilági kitörései voltak ezek annak a folyvást szentebbé váló érzelemnek, amelytől visszafejlődött megint leánynya ez az aligasszony.

Rég elfelejtett mindent, ami földi volt s ami érzéki lehetett nagy és magasztos vonzalmában. Emlékezni se igen tudott volna már olyasmire, amire fülig pirulva gondolt valaha, ha a katona melegebben, udvarolt neki, amikor férje volt már.

Egyetlen titkos gyöngéje maradt a régiből. Egy különös asszonyos kitalálás, amiről annyira nem volt bizonyos, hogy vajjon nem bűn-e, hogy még meg is gyóna. Egy inget őrzött; azt szorongatta, ölelgette éjszakáinkint és csókolgatta, beletemette arcát és szívta képzelt maradványát a hajdanta meleg párázatnak, amit az összegyűrt vászon megőrizhetett. A katona viselte volt azt.

Ezzel aludt, és olyankor boldog álmai voltak. De hovatovább kevésbé asszonyosak. Szenvedélynek nyoma sem volt bennök. A lilium sem álmodhat tisztábban május holdfényes éjszakáján.

*

A megnyugvás ez évekre terjedő időszaka után esemény történt a néni falujában.

Hadgyakorlat volt a környéken s egy századot ott szállásoltak el. A szép kis néninek tiszt jutott.

Vagy két napig nem is látták egymást. Az ellenség be akart törni a faluba s a tiszt fegyverben volt állandóan. Harmadnap pihenő következett. Akkor az egyenruhás vendég bekopogtatott háziasszonyához és bemutatta magát.

A szegény kis néni úgy megijedt tőle! majd elájult, amikor a tiszt kezét csókolt neki.

Mire magához tért, már elment a katona. Beszéltek-e egymással valamit, vagy tán semmit: nem is tudta a néni. Csak egyre emlékezett. Annak a hatása alatt rémülten futott be magányos szobájába s az ágya mellett levő asztalkáról felkapta a régi katona arcképét és sokáig nézte, kezét tördelve, sóhajtozva.

Ha azt mondta volna valaki, hogy az új katonáé az a kép, nem mert volna ellenkezni vele, olyan borzasztó volt a hasonlatosság.

Szegény kis néni egész éjjel a szemét sem hunyta be. Hajnalban már a kert délignyitóval befuttatott rácskerítése mögül leste az új katonát, aki ugyancsak korán indult a maga dolgára.

A katona nem tudott abból semmit sem. Pedig amikor a kerítés mellett elment, meghallhatta volna, hogyan dobog egy szív a rács mögött.

Vége volt a mennyek üdvösségéhez hasonló békének.

Egyetlen egy éjszaka elég volt arra, hogy megelevenedjék ezer emlék s évtizedek óta beforrott sebek tépődjenek fel.

A leányos arcú szép kis nénire alig lehetett volna ráösmerni. A szüziességnek s a fehér liliomnak a fényes simasága, mintha csak bűbáj okozta volna, zürzavaros borulattá kezdett arculatán átváltozni.

Leste a katonát.

Csak a katonát leste egész nap késő estig.

S ha végre láthatta, le nem vette róla a tekintetét; azt a szép szelid szemét, amelyben enyhe alkonyat derűje volt eddig, s amely most félős, ijedős, rebbenős nézéssel tapadt a katonára.

Káprázva kereste rajta mindazt, ami megvolt a régin is, amitől úgy tudott fájni, dobogni a szíve.

Szegény kis néni, de sok közös vonást talált! Talán még olyat is, ami nem igazán volt meg; amit csak a katonák egyforma külsősége képzelgetett vele.

De mikor az ő ártatlan, tapasztalatlan lelke nehezen tudott volna belenyugodni abba, hogy az új katona nem olyan, mint a régi.

Hisz mindakettő olyan daliásan ülte meg a lovat. Aztán kék volt ennek is a szeme és napbarnította kreolszínű az arca.

Akárhogy volt, a szegény kis néninek nem jó volt az. Harminc esztendő álma kezdett ébredezni a lelkében; egymásra halmozott fájdalmak ujultak ki benne.

A katona volt az oka.

Őt várta a kis néni; - mindig várta. Úgy félt, hogy hiába várja; s úgy aggódott, hogy egyszer észre találja venni a katonát.

Ha látta: telhetetlenül ölelte két szemével. És ha nem győzte kívánni: szemrehányással gondolt rá az egész hosszú éjszakán keresztül.

Ilyenkor jöttek a látományok. Egy bodrosfejű baba neheztelve nézett rá messziről és szomorúan intett: ...látod-látod, hogy elhagytad mulni fiatalságodat gyászban, lemondásban!...

Egy bakarasnyi boldogságért egy kárbavesztett élet!

És nem volt mellette senkisé is ebben a nehéz időben, amikor ábrándok rontották meg.

A furcsa, szép kis néni jobban összement egy hét alatt, mint az utóbbi husz esztendő alatt. Hisz' minden áldott nappal közelebb jutott hozzá, hogy megszakadjon a szive.

Milyen más volt a világ, mint az egyhangu multban, amikor egy sirdomb körül forgott a nap s a hold! S amikor a katona nem volt itt.

És most mégis mennyivel jobb, hogy itt van.

Ártatlanul és kétségbeesve engedte, hogy hadd sodorja el az az örület, ami elfogta a katona láttára. Tehetetlenül, mint a gyermek és szorongva, mint a gyarló bűnös, mondogatta: „istenem, istenem!”

Már egészen kimerült. Már nem is volt olyan leányos, mint eddig. Beesett az arca s szelid fény helyett láz volt a szemében.

Kivált az éjszakák voltak kinosak.

A régi katona arcképét minden este rettegve nézegette. Minden kis neszre összerezzent: nem nyilik-e az ajtó; nem suhan-e be rajt' egy haragos árnyék. De azért csak nézte a régi arcképet, amely úgy hasonlított az új katonához.

Addig, addig, hogy tetszhalálszerű álomba merült hajnal felé.

Az álom is az új katonát hozta eléje folyvást. De milyen élénken! Élt körülötte a semmi, a pusztá levegő és láthatatlan lények beszéltek hozzá szünetlenül.

Egyszer nagy bágyadtságában kiejtette kezéből a katona arcképét. Nem mert ágyából utána nyulni. Az az érzése volt, hogy valaki majd megfogja a kezét s el nem ereszti többet.

Dobpergés és kúrthang riasztgatta akkor egész éjjel, de hiába küzdött a lidércnyomással: reggelig nem bírta kinyitni a szemét.

Öreg cselédje állt ágya előtt s örvendve ujságolta: elmentek az éjjel a katonák!

Szegény kis néni eleinte nem is értette meg.

- Elmentek mindnyájan, - bizonyította a vén cseléd. - Riadót fujtak és itt hagyták a falut. Vissza se jönnek többet.

A kis néni befurta fejét a párnák közé s csukló, szívszakgató belső sirással kezdett jajgatni halkan.

Ugyanazzal a fájdalommal, mint amikor a régi katonát hozták haza, halványan, hidegen.

Évforduló.

A férfi fél éjszakán át baglyoskodott. Valami kis privát munkát végzett, pénzért. Abban kifáradt s egy kicsit tovább aludt, mint rendesen. Bágyadtan kelt fel és sietve öltözködött, nehogy elkéssék a hivatalából.

Irodatiszt volt, ezerötszáz vagy ezerhatszáz forint fizetéssel, beleértve a lakásbért is. Jogász korában dijnoksággal kezdte s aztán, ott ragadt, mert a vizsgálatokat nem tette le. Családi összeköttetései révén sokára eljutott odáig, hogy az iroda vezetését rábízták, mert egyébiránt pontos és megbízható hivatalnok volt. De előbb nehéz esztendőket kellett a másoló asztalnál töltenie, gépies, butító munkával. Ez alatt eltelt a fiatalsága. Közel járt már a negyvenhez, amikor végre megkapta ezt az állást. Ennél többre már aligha vihetné, akármeddig él is. Ha kellett magát szánnia valamire, ha nem akart örökké a kifőzőkhöz járni ebédre, vacsorára. Nem tért ki hát az alkalom elől, hogy megházasodjék. Annak tiz esztendeje már. Kerek ötven év nyomja a vállát. Nem csuda, ha hajlandóságot érez az elfáradásra; ha vágyik időnkint a pihenésre.

Egy kis félórával hevert ma tovább, mint máskor. De nem aludt, csak kábultan szunyókált. A szomszéd szobában sokat lármáztak a gyermekek; többet, mint rendesen. Az is bántotta, idegessé tette. Felkelt s látván, hogy mennyire előre haladt az idő, türelmetlenül kapkodta magára ruháját.

Odaát egyre tartott a zajgás. Az egyik gyerek nagy csörömpölést művelt az evőeszközökkel s folyvást búgta egyhangu, félig siró hangon: mama reggelit, - mama reggeliit!...

Egyszer csak nagyot csattant egy ajtó s éles női hang harsant fel: - Gyuluska megverlek! lesz csend? adta rossz gyereke! (Nyilván a mama jött be a konyhából.)

A nagy hangtól a legkisebb, aki eddig még aludt, felriadt, s torkaszakadtából sivalkodott. Annak még didi kellett. Az asszony felkapta s odaadta neki a mellét.

A szakgatott, zürzavaros hangok lármájába furcsa szelidséggel olvadt bele egy diákgyerek gépies magolása: quousque tandem abutere Catilina patientia nostra?...

Már majdnem egészen felöltözött a férfi, amikor felrántották a szobája ajtaját. Az asszony állt a küszöbön a szopós gyerekekkel. Jóval fiatalabb volt mint a férfi, de ő sem volt bizony a legszebb idejében. Közelebb lehetett valamivel a negyvenhez, mint a harminchoz. Ámbár ki tudja, talán igazában sokkal fiatalabb volt; csak így, borzasan, rendetlenül, elhanyagolt állapotában mutatott többet.

Jó reggelt se kívánt. Izgatottan mondta: Gyula kérlek, megint itt járt ma a fás ember; ugy tolakodik, hogy az szörnyűség; csinálj már vele valami rendet.

A férfi felpattant. Csináljak rendet. *Én* csináljak rendet! Igazán nagyszerű. Hát nem kapod meg a havi pénzedet? Hát nem kéne ki jönnöd abból valahogyan? A szent látott ilyet, hogy minduntalan csak engem nyakgattok. Még az álmot sem dörgölhetem ki a szememből, máris nyuoztok. Hát bankócsináló vagyok én? mi?

- Nana! csak ne tüzelj, felelt az asszony sértődve s fölényes gunynyal. Még meg talál ártani az egészségednek, kérlek szépen. Megettem én a fát?

A férfi összeszedte magát s szelidebben szólott. Gyere beljebb Eszter, zárd be az ajtót. Nem jó, ha mindent hallanak a gyermekek. Becsületemre mondom, nem tehetek többet, mint amennyit teszek. Az éjjel is dolgoztam. (Odakint erősebben bűgött a Gyuluka nevű nebulo: mama regeliit!)

- Erigy, erigy, pattant fel újra a férfi, hallgattasd el azt a komisz kölyköt, mert mindjárt megsákolom!...

- Persze, csak ütni, mindjárt ütni. Ez a te módszered.

- De isz az előbb te is fenyegtetted.

- Az más; én csak ijesztgetni szoktam.

- Hát én megölöm talán? Eszter, vigyázz, mert isten bizony még ki talál sz hozni a sodromból.

- Ugyan?! - szólt a nő pikáns, lassu hanghordozással, mialatt szája körül megvető mosoly játszadozott. Talán lenne szives ezt a hangot megtartani a - fás ember számára. Az majd tud felelni.

Már nem tegezte, ami rendszerint azt jelentette, hogy komolyan neheztel. A férfi iszonyodott a jelenettől s inkább kész volt a derekát beadni, csak hogy ne legyen a feleselésnek folytatása. Mentő gondolata támadt. Remélte, hogy azzal a csöndet és békességet helyreállíthatja.

- Édesem, tedd meg a kedvemért, ne tulloz annyira. Ne légy irántam olyan részvétlen *éppen ma*.

Megnyomta ezt a két szót. Éppen ma volt tudniillik házasságuk évfordulója. A tizedik, amelyiket olyan kis jubileumfélének szokás tekinteni.

Minden évben megünnepelték eddig ezt a napot, ámbár folyvást kevesebb kegyelettel. Az első években amíg kevesebb volt a gond, még készültek is az évfordulóra. Aztán elmaradt a készülődés, de valamivel megkülönböztették ezt a napot, ha mással nem, hát azzal, hogy jobb ebéd volt, mint közönségesen. A férfi most is azért dolgozott külön, hogy megemberelhesse magát s ráadást adhasson az ünnepi ebédre. Az asszonynak eszébe jutott tegnap, hogy be kellene szerezni valamit, amit az ura szeret. De nem lehetett. Rosszkor volt az évforduló, épen a hónap végén. A fás ember már hajnalban ide szemtelenkedett a mult havi pénzéért.

A fás emberre való emlékezés még a kegyeletet is meggyöngítette az asszony szívében. Volt ugyan egy kis hajlandósága, hogy a mai napra beszüntesse a kellemetlenkedést: de a szeszélyes asszonyos eszével nem tudott elég hirtelen megválni attól a gondolatától, hogy az ura nagyon méltatlanul tesz neki szemrehányást azért, hogy sok fa fogy. És még ő beszél részvétlenségről! Nem állhatta meg, hogy erre meg ne mondja a véleményét.

- Ami a részvétlenséget illeti, édesem, azzal kár előhozakodnia. És épen ma kár, amikor feledtetnie kellene velem sok mindent.

Ha a férfi elég okos lett volna, hogy ebben a pillanatban elfojtsa mérgelődését s egy pár megnyugtató szót mondjon; talán ment volna minden a régi megszokott kerékvágásban, rosszul ugyan, de nagyobb baj nélkül. Hanem ez a nyomoruságos ember már esztendő óta hordozta magában azt a nagy lelki betegséget, amelynek elégedetlenség a neve. Láta, hogyan nőnek a gondok a nyakára, anélkül, hogy kilátása lehetne a helyzet komoly javítására. Sokat töpregett, hiába. Utóljára is titkos belső szemrehányásokat tett magának amiatt a könnyelműsége miatt, hogy megnősült, holott nem volt vele muszáj.

Ez volt legkeservesebb gondolata. Valahányszor jobban szorongatta a sors, mindig ezen rágódott magában. És ime, mégis az asszony mondja, hogy mi mindent kellene ő neki feledtetnie.

- No, ami azt illeti, hagyjuk, vágta oda meglehetősen nyers modorral. Rosszul teszed, hogy emlegeted. Kénytelen vagyok arra figyelmeztetni téged, hogy nem egészen a magam jószántából házasodtam.

Az asszony fülig pirult. Megszivta a fogát. - Csak nem akarja azt állítani, hogy én erőltettem rá? kérdezte remegő hangon. Amig nyugodt volt, még meglátszott rajta, hogy valamikor csinos lehetett. Most a furiák egy vonása húzódott szét arcán. Kezdett nem szép lenni.

Az ura pedig úgy érezte, hogy már benne van az öszintéskedésben, mért ne mondja ki egyszer, ami a szívét nyomja? Mély meggyőződéssel felelte: nem is én.

- Nem ön?! Azt mondja, hogy nem ön!... No hallja, ez már igazán sok. Ennek nem lehet nevet adni. (Nagy lélekzetet vett s idegesen öntötte magából a szót.) Hát ki volt maga édes barátom, amikor velem megösmarkedett! Egy nyomorúságos hivatalnok; épen az, aki ma. Kilátás nélkül, jövő nélkül. Egy szegény, magában élő ember, aki ha házasságra mert gondolni, legfeljebb a szatócskisasszonyok közt kereshette jövőjét. Azok közül valamelyik talán még örült volna is a jó pártinak, hogy „hivatalnokné” lesz és beérte volna azzal, hogy felesége és cselédje legyen az urának egy személyben. Belenyugodott volna abba, hogy az edzés ürügye alatt mezitláb járjanak az ön nevét viselő csemeték. És a másodkézből került tegnapi hirlapot egészen átengedte volna önnek, mert neki talán nehezebb esett volna a betű. Hogy lettem én az ön felesége? Vajon csakugyan nem tudná? Elfelelte volna, hogy mennyire sajnáltam? hogy milyen sokkal járult elhatározásomhoz a szájalom egy csudás fajtája? Mert jónak, nemesnek és sorsüldözöttnek tartottam önt, aki tele beszélte a fejemet nagy családjával, holmi reményekkel arra, hogy hatalmas rokonai előbb-utóbb csinálnak önből valamit. Még örökséget is emlegetett. S aztán sokat szavalt, mert sok verset tudott és ábrándosan sóhajtozott, célzatosan emlegette élete hiábavalóságát. Meg kellett, hogy szálljon a könyörület; azt hittem, imádni fog, ha lemondva mindenről, leereszkedem önhöz, én, a művelt nő, aki báró család sarjadéka vagyok!

A férfi szemmeresztve hallgatta végig. Hol leült, hol felállt. Kinyitotta a száját tizszer is, hogy közbeszóljon. Nem birt. A szóáradat szinte elsöpörte.

- A bárónő!... igen - suttogta végre sápadtan, amikor szóhoz jutott. Nem úgy volt az, kérem. Engedelmet kérek, majd elmondom, hogyan volt. Hivatalnok voltam, az igaz, de megéltem valahogy. A magam emberségéből éltem és nem szorultam soha senkire sem. Már irodavezető is voltam, amikor bemutattak a bárónőnek. Ki volt a „bárónő” akkor? Tudja, ki? Épen olyan szegény ördög volt, mint magam. Fizetésért dolgozott s már nem is volt tulságos fiatal. A nemes lovagok, akiknek harcra kellett volna kelniök a kezéért, késtek. S én magam előtt láttam egy szegény becsületes leányt, akinek - úgy hittem akkor, - meleg jó szíve van s aki az ő elhagyatottságában szomorú, bizonytalan sorsnak néz eléje. Barátja akartam lenni, semmi más. Esküszöm! Hallja? higye el! Még egyszer esküszöm! De maga a viseletével azt a gondolatot keltette bennem, hogy szeret engem. Meg is ijedtem s ösztönszerűleg tártam fel mindent. Nem úgy, ahogyan most mondja. Ó nem! Ellenkezőleg. Én épen azt mondtam, hogy családi összeköttetéseimre nagyon keveset számíthatok. Hisz’ pályámon már eljutottam a legtöbbit, az irodavezetőségig. Semmi más kilátásom!... Az örökség?! Szent Isten! Ami csekélységet még várhatok, az tán elég lesz „apró tartozásaim fedezésére”, ezt mondtam, punktum. Soha mást. S most hogy kiforgatja a szavaimat! Hát nem folyvást azt beszéltem, hogy én egy családot nagy bajok nélkül el nem tarthatok? Hát nem a „bárónő” volt az, aki addig-addig gratuláltatott magának ösmerőseinkkel, amig - nehogy kompromittáljam - kénytelen voltam megkérni a kezét? Nem mondom én, hogy nekem nem tetszett. De én nem mertem volna megházasodni. Félttem! Csakhogy a „bárónő” olyan nagylelkűen bátorított. El kellett hinnem végre, hogy neki van igaza, nem azoknak, akik sötétben festették a jövőt is, akik azzal

rémítettek, hogy a „bárónő” egy kissé hazárd, hogy csak fejkötő alá akar jutni, minden áron. No, én azt nem mondom. Hiszem, hogy kedvelt engem. Hanem most baj van, én nem tehetek róla. Megmondtam előre. A nehéz életet lefestettem; a kenyér drága volt akkor is; nem titkoltam, hogy már kezdek korosodni, s hogy ha mégis gyerekek lesznek, az nagy ribillió lesz. Hát már most itt vagyunk. Uszunk a bajban nyakig. Nyakig, ha mondom! S én nem leszek oka, ha elmerülünk. Mert nemcsak a fás ember van. Hanem még husz más ember, aki mind pénzt vár, hiába.

Elfojtott hangon beszélt, hogy kint ne hallják. A suttogó kiabálás kimerítette. Most látszott igazán, milyen gyöngé, elcsigázott. Az arcából kikelve, pergamenszerű bőrével, őszbevegyűlten, s fátyolos sárgás szemeivel nagyon elnyüttnek tetszett ez a kész öreg ember.

A legényélet minden sanyarusága se rontott rajta annyit, mint ez a családi boldogságban töltött keserves tíz esztendeje az örökös nélkülözésnek, töprengésnek, vigasztalanságnak.

Az asszony e pillanatban tele volt iránta gyűlölettel. Komolyan hitte, hogy feláldozta magát ennek a tehetetlen embernek, aki nem tudott biztosítani számára semmit sem az élet szépségéből. Csak épen hogy szegényesen, napról-napra tengődve, mondhatni száraz kenyeren, eltartotta. Hisz egy jó kézműves is jóval többet keres és annak legalább nincsenek igényei. Az kimegy a porontyaival vasárnap a zöldbe, s a karján hozza haza közülük azt, aki már nem bírja gyalog. De ennek itt urnak kellene lennie. Ez itt egy bárónőre merte emelni a szemét! - S hogy mondja ki ezt a szót: „bárónő”? Mennyi megalázó fitymálással, semmibevevéssel!... Még kisütné róla, hogy mindvégig hiába várt volna a lovagokra; hogy vén leány maradt volna, ha ő meg nem könyörül rajta - ő, az irodamoly!

Nem birt magával. Ledobta a szopós gyermeket az ura vetetlen ágyára, hadd sivitson. Bánta is most. Ő tulharsogta, olyan polgári hanggal, ami nem nagyon illett családi címeréhez:

- S ezt most mondja nekem?! Épen ma? Gyalázatos ember!

Odakint már bömbölt az a Gyuluka nevű fiu: „mama reggeliit!”...

- Menjen ki, menjen ki, nem hallja, hogy hívják? mormolta sápadtan a férj és elkezdte kituszkolni az asszonyt.

Alighogy egy pillanatig magára maradt, felkapta a kalapját e nem gondolva azzal, hogy még nem is reggelizett, kiosont egy mellékajton.

Rohant a hivatalába. Utközben lesütötte a szemét. Attól félt, hogy minden arcra, melyre a tekintete esnék, megvetést olvasna le.

A gránitkövezet kockáira bámult folytonosan. Nem tudta rólok elfordítani a szemét, pedig mindegyikről tüzes betűkkel vigyorgott eléje a csuf szidalom: „gyalázatos, gyalázatos!...”

Lovagias ügy.

Kedves barátom!

A feleségem meglepett, váratlanul hazajött Szliácsról. Most nem mozdulhatok tőle, pedig egy órácskára feltétlenül el kell szabadulnom. Az isten szenteljen meg, gyere ide rögtön s valami ürügygel hurcolj el hazulról. Legjobb, ha azt mondod, hogy lovagias ügyed van s csak bennem bízol, mert én az ilyesmit rövidesen, okosan bonyolítom le. Ez ellen nem lehet szólani. - Siess! rohanj!

Igaz cimborád
Laci.

Gábor elolvasta ezt a sürgős levelet s kedvetlenül fogott hozzá, hogy magára kapkodja a ruháját. Nyár dereka lévén, délutánonként otthon komótizált hűvös garçon-lakásában s nem mozdult ki, amíg a nagy hőség el nem mult. Most fel kellett magát áldoznia s mialatt a nyakkendői közt turkált, egyre dohogott:

- Ez a Laci szeleverdi volt egész életében s az is marad. Bizonyos, hogy valami léha kalandról van szó. S én most hazudozzam a kedvéért, mint egy cseléd.

De azért belenyugodott, hogy hazudni fog. Kicsipte magát, mint az ilyen don Juan-aggregényhez illik, s úgy hajtatott a szép asszonyékhoz.

Futva ment fel a második emeletre s fuldokolva állított be a Laci lakásába. Mikor a menyecskét meglátta, zavart színlelt s akadozva mondta:

- Nini! hát nagyságod idehaza van?... boldog vagyok, hogy látom.

Az édes fiatal asszony örömmel fogadta:

- Mi jót hoz? talán itt marad nálunk vacsorára?

- Jaj nagysádkám, dehogy; dehogy maradhatok. Nagy bajom van, még Lacit is ki kell könyörögnöm nagyságodtól egy kis félóra; - tetszik tudni, ostobaság az egész, afféle lovagias ügy...

Épp' erre a szóra toppant be Laci a szomszéd szobából.

- Na nézze az ember ezt a vén krakélt, - förmedt a barátjára, ez sohase javul meg. Fogadni mernék, hogy nő van a dologban. Bizony pedig ma még neked se szívesen állok rendelkezésedre; hisz itt van az aranyom, meglepett! holnap már utazik is vissza. Csak nem akarsz bennünket elszakítani?

Gábor hebegett: - Ha tudtam volna...

Laci közbevágott: - No nem hagylak cserben, öreg cimborá. Mariskának is van ám szíve, megkönyörül rajtad. Ugy-e szentem?

Az ártatlan fiatal asszony felváltva nézegette ezt a két embert. Sokkal nemesebb volt, semhogy csak egy pillanatra is kételkedett volna őszinteségükben, de azért sehogysem találta rendén levőnek, hogy ő valóságos áldozat árán meglepi az urát s most elveszik tőle.

- Menjenek, ha muszáj, hanem siessenek vissza. 'Iszen már holnap nem leszek itt.

Szerelmes és egyszersmind szemérmes pir futotta be arcát; üde volt, mint a ropogós juniusi cseresznye.

Lacin végigborzongott valami. Közel volt hozzá, hogy így kiáltson fel: - Erigy a pokolba, vén hazug! engem ugyan el nem csalsz ettől a kis kincstől. - De rossz szelleme megszólalt ebben a percben:

- Ez a tied, ma is, holnap is; - hát ki veszi el tőled?

S Laci sietve csókolta meg bánkódó feleségét és karon fogta Gábort!

- Gyerünk no, - sürgette - hogy annál hamarabb visszajöhessünk.

*

A lépcsőn megszorongatta a barátja kezét.

- Nagyszerű voltál, pajtás! Igazi gazember vagy.

- Köszönöm, mondta Gábor minden legkisebb elragadtatás nélkül. De hát legalább mondd meg...

- Mindent megmondok, vágott közbe Laci s odakiáltotta a bérkocsisnak: gazella-utca tizenkettő.

Azután Gáborhoz fordult. Te még nem sokat tudsz erről az esetemről. Szirénnek udvarlok, az isteni Szirénnek, s megígértem neki, hogy ma együtt vacsorálunk. Most képzeld, mily borzasztó helyzetbe hozott a feleségem! Csak ki kell magamat Szirénnél mentenem?

Gábor nagyon furcsán nézett a lelkiismeretes férfiúra.

- Mit bámulsz? - kérdezte Laci.

- Nagyon tetszel nekem.

- Különös vagy. Az ember csak nem ülhet folyvást a felesége nyakán; kell egy kis - hogy is mondjam...

- No de már engedj meg, egy Szirén kedvéért! - Ha nekem olyan feleségem volna, mint a tied!...

- Soha se udvarolnál más nőnek. No persze. Most még csak az hiányzik, hogy morális prédikációt tarts, mikor jól látod, hogy ugyis magamon kívül vagyok. Egy csöpp hija, hogy a világ leglovagiatlanabb embere nem lettem.

A kocsí megállott a gazella-utcában.

- Várj meg kérlek, hadarta Laci, maradj itt a kocsin, Szirén majd ki fog nézni s az megnyugtatta, ha itt férfit lát. Egyébiránt neki be kell vallanom az igazat, hogy megjött a feleségem.

Berohant a kapun, Gábor pedig unatkozva terpeszkedett el a kocsí ülésén.

Azt gondolta magában, hogy bizony nagy barom ez a kedves cimborája, hogy egy olyan tökéletes asszony mellől, amilyen Mariska, ide tud szokni, ehhez az ideges skelethez, akin semmi, de épen semmi különös sincsen. Egy kicsit divatban van, az igaz, mert tud a férfiak nyelvén s ennél fogva meglehetősen körülrajongják, de az csak nem ok, hogy okos emberek megtegyék istennőnek?

Ah, micsoda felséges egy nőcske az, aki otthon vár most rájuk!

Otthon! - Gábor valósággal átszellemülve képzelte el apróra azt a boldogságot; ha ő lenne az, akinek joga lenne azt mondani - otthon!

Laci késett, pedig a félóra jól elmúlt.

- S ilyen félkegyelműnek ad meg az isten mindent! - zsörtölődött magában Gábor s dühösen harapott bele a szivarjába.

Valahára, úgy egy óra múlva, előkerült Laci. Ragyogott az arca, de azért úgy tett, mintha egy csomó szerencsétlenség érte volna.

- Barátom! - csudálatos, felséges teremtés ez; hát azt hiszed, hogy el birtam tőle szabadulni? - De még ez mind semmi! barátom, ez az asszony maga a satanella! nem akar kevesebbet, mint hogy vacsora után visszajöjjen hozzá. Követeli!

- Persze, te megigérted.

- Persze!... te is megigérted volna. Nem lehet annak ellentállani. Te őt nem ismered. Mikor meghallotta, hogy megjött a feleségem, nőstény-párduccá változott. A fogát csikorgatta s úgy ugrott nekem, hogy azt hittem, rögtön kiveszi mind a két szememet.

- S csakugyan visszajössz?

Laci féloldalt bandzsított Gáborra, mintha azt vizsgálná, hogy komolyan beszél-e.

- Hogy visszajövök-e?... hm. Hát ugyan mit csináljak. Szörnyen féltékeny ez a kis furia; csak illik megnyugtatnom.

- Hát a feleséged?

- Tudod mit, Gábor, neki majd azt mondjuk, hogy nem lehetett a dolgot békésen elinteni s te még az éjjel megverekszel.

- Gyönyörű! s még te mondtad nekem, hogy nagy gazember vagyok.

- Ugyan kérlek, ne fogd fel olyan tragikusan. Beláthatod, hogy egy ilyen isteni szeszély előtt valamelyest meg kell hajolnom. Egyébiránt becsületesemre mondom, nem szívesen teszem. Tudom, hogy örültség, éppen ma... de ha becsapnám, meg tudná tenni, hogy nem nézne rám többet, kikergetne.

- S te akkor kétségbe esnél, tán öngyilkos is lennél.

- No arról szó sincsen. Hanem bizony szégyen-gyalázat lenne egy gavallér emberre az ilyen kompromittáltatás. Még hire mehetne.

A kocsi megállott.

Együtt mentek fel a várakozó fiatal asszonyhoz. Laci lelkesedve ölelte meg a feleségét s a fülébe sugta:

- Nem lehetett az ügyet kiegyenlíteni. Éjfélkor verekszünk, azaz, hogy Gábor verekszik - kardra. Ugy tégy, lelkem, mintha semmit sem sejteneél, ne izgassuk szegényt, úgy is kedvetlen egy kicsit.

Azután lármázva fordult Gáborhoz:

- Együtt vacsorálunk öregem; nagyon jól vacsorálunk, egy-két pohárka jó bor s olyanok leszünk, mint az oroszok. Ne félj, nem hagylak el!

A fiatal asszony benső részvétellel nézett Gáborra; nem tudta megállani, hogy el ne forduljon s hirtelen le ne törölje azt a két fényes, cseppfolyós gyöngyöt, amely a szemébe lopakodott.

„Borzasztó - gondolta magában, - talán még meg is ölik az éjjel. Ha Laci lenne valaha ilyen veszedelemben, bele kellene abba bolondulnom.”

Együtt mentek egy vendéglőbe, ahol jó cigány volt, de a szüzlelkű fiatal nő se enni, se inni nem tudott. Csudálta az ura hősiességét hogy olyan vidám ebben a nehéz órában, s így okoskodott: „bizonyosan bátorságot akar önteni a barátjába; istenem-istenem, milyenek is ezek a férfiak!”

Eközben pedig egyre az órát nézte s valahányszor Gábor a pohárhoz nyult, gyöngéd aggodalommal fogta meg a kezét.

- Ne igyanak, kérem. Szeretném, ha ma szolidak lennének.

(Persze, ha be talál rugni, akkor majd vakon vagdalózik s még beleszalad az ellenfele hegyes kardjába.)

Tizenegy órakor erővel felállt s így szólott:

- Nem valami jól érzem magamat; kísérjenek haza s aztán nem bánom, még egy darabig együtt maradhatnak.

Laci lelkendezve markolt egyet az abrosz alatt a Gábor combján. Gábor pedig dühében feldőntötte a poharát, amely tele volt vörös borral.

- Szegény! sóhajtotta titokban az édes jó asszonyka.

Aztán csakugyan hazáig mentek s a kapuban kezét csókoltak az asszonynak.

Mariska megcsókolta Lacit s remegő hangon sugta:

- Az istenért vigyázz, legalább te ne veszítsd el a fejedet.

Félperc múlva már bérkocsiban ült a két jó barát.

A legelső fordulónál megállította Gábor a kocsit.

- No, én itt kiszállok; most már azt hiszem, nincsen rám szükséged.

- Hát jól van fiam; köszönöm, nagyon köszönöm! sohasem fogom elfeledni.

A kocsis a lovak közé csapott s Gábor elfojtott dühvel nézett egy ideig az ő tovarobogó pajtása után.

- Otthon egy mennybéli angyal van a kalitkájában s ő egy szárnyasegér odujába siet, morgogta fogcsikorgatva.

Ütni, harapni, tombolni szeretett volna. Mégis disznóság, hogy így tette tönkre az egész napját, azért, hogy most, éjfélkor, tele legyen lel kifurdalással.

Hevesen indult utnak s gyors mozdulatával belé ütközött egy füttyörésző, félre csapott sipkájú katonatisztbe.

- Ügyetlen!

- Was? Selber áner!

Egy pillanatig farkasszemet néztek egymással, aztán egyszerre nyultak a zsebökbe s kicserélték a névjegyöket.

Gábor egészen megkönnyebbülve ballagott tovább.

- Legalább nem ég ki a szemem, dünnyögte, ha az az édes jószág a mai párbajomat emlegeti.

Az emlékkönyv.

Elesteledett s utközben meg kellett szállnia abban a kis vidéki városban, amelyen éppen átkocsizott.

Ott éppen vásár volt s alig tudott a sáros országuton kitérni a sok apró rozoga parasztszekérnek, amely szemközt jött rá.

A vásáros atyafiak, a kéklajbis, durva vászongatyás falusi gazdák mentek hazafelé, a szomszédos kis községbe; de az urféle, a „birtokosság”, még maradt s a jó vásár után vigan huzatta a nagy vendéglőben a cigánynyal.

Ha senki utba nem igazította volna is a kocsist, megmondta volna a duhaj kurjongatás, hogy merre kell menni a vendéglőhöz. Még a harmadik utcába is elhallatszott a zenebona, a nagy vigasság változatos hangja.

A vendéglős megdörzsölte a füle tövét, mikor az új vendég befordult a kapun. Minden szoba el volt foglalta mára, hova teszi most ezt? A vendég látta a töprengést s bizonyos nyomatékkal így szólt:

- Balatoni Elemér vagyok Budapestről.

Bármely szépirodalmi lap szerkesztőségében mondta volna ki ezt a nevet, a redaktor mohón rohant volna hozzá s bizonynyal így szól vala: „Örvendek! nagyon örvendek uram, hogy végre színről-szinre láthatom önt! Házam az öné, rendelkezék benne mindennel... stb.”

A szegény egyszerű kisvárosi vendéglős nem mert ennyire ömlengeni, elégnek találta, hogy lekapja a sipkáját s az előkelő budapesti (!) vendéget ekképen biztassa:

- Egy szöglet sincs már üresen a vendéglőben, de ha nagyságodnak tetszik, rendelkezésére bocsátom a saját vizitszobámat erre az éjszakára.

Balatoni Elemér mosolygott s leereszkedőleg veregette meg a becsületes vendéglős vállát. - Önre bizom magamat, mondta, - kérem, gondoskodjék róla, hogy mielőbb vacsorát kapjak s aztán nyugodni térhessek, mert korán reggel a vonathoz kell lennem, különben elszalasztom az összeköttetést az orient expresszel.

„Az összeköttetés az orient expresszel!...”

Ebből minden világos lehetett. Hová? merre? mily égtájak felé igyekszik a költő?... Talán Páris?... - talán a Kelet az ő útjának a célja! A bűbájos Konstantinápoly... a mesék országa: citrom, narancs, ciprus és pálma mindenütt! Ah!

A jámbor vendéglős arcán mintha mély meghatottság ömlött volna el. Előkurgatott egy tenyeres-talpas szolgálat s ráförmedt, hogy vigye a nagyságos ur holmiját rögtön a szép szobába. Maga pedig ugrott a konyhába s disznóoldalt rendelt gombóccal, hogy éhen ne maradjon a költő.

Balatoni Elemér ezalatt kiment a szép szobába.

Egyszerű, tiszta kis fészek volt az; egy pár kép a falon, holmi olajnyomatok, csendéletfélék, gyümölcs meg fácán és nyul mindegyikén. Az ágy három kondignációs. Ha egy ösmerős család jött vendégségbe, annak minden tagja számára került belőle vankos, dunna. Fényezett butorok, a diván előtt kis kerek asztal, azon diszkötésű könyvek. Legfelől egy kékbársonyba kötött ujdonaújság könyv, rajta arannyal himezve ez a szó:

„Souvenir”

A költő könnyed mozdulattal dobta le kalapját, hagyta hogy paletotja magától csuszszék le a válláról egy székre; tiz ujjával végig fésülgette sűrű haját s ábrándos szemmel nézván az emlékkönyvre, mosolygott.

Mélán és sokat mondólag mosolygott, ahogy a költők szoktak, mikor álmodoznak, vagy amikor sejtelveik vannak.

Leült s kezébe vette a kékbársonyos könyvet.

Mindjárt az első lapon gyakorlatlan írással volt megörökítve az a gondolat, hogy a jó anyák legnagyobb örömeiket abban találják, ha gyermeköket boldognak tudják. Ezt az egyszerű, de szívből fakadó pár sort bizonyynyal egy jó anya írta, s az ilyen érzelmeket csak kalap levéve emlegeti minden tisztességes ember.

De voltak ott másféle dolgok is.

Pajkos mondások, amikkel serdülő vagy tán már egészen nagy leányok kedveskednek a barátnőiknek; azután szentimentális sóhajok, nyilván afféle pelyhedző állu sihederek tollából; nagy költők aranymondásai, citálva; itt-ott egy szerelmes vers is, leplezetlen naiv célzással beiktatva ebbe a gondolatleltárba.

Balatoni Elemér tisztában volt azzal, hogy egy fiatal leány emlékkönyvét forgatja ujjai közt; s azok a mondások, a mik a könyv lapjain váltakoztak, minden kombináló elme előtt kétségtelessé teheték, hogy az emlékkönyv tulajdonosa már benne van a felséges korban, amit a költő a bimbóvilág korának szeret nevezni s amivel egyidejűleg meg szokták kapni a leánykák az első hosszú ruhát.

- Vajjon milyen lehet? kérdezte önmagától Balatoni Elemér s ösmert fantáziájával mindjárt megalkotta ennek a kétségkívül bájos fruskának a fotografiáját.

Az, hogy a kék színt szereti, gyöngédségre, hűségre mutat, ami mind a kettő inkább a szőkék erénye. A barátnők tréfás mondásai sejtetik, hogy mindamellett is egy kis eleven ördög lehet ez a leányka, tehát úgy illenek, hogy rövid, göndörödő haját viseljen; a fiatal emberek (!) érzelmes nyílt vallomásai arra mutatnak, hogy szép is ez a kis szőke, göndörhaju, eleven ördög, különben nem lennének belé mindnyájan szerelmesek. Ime, milyen egyszerű dolog a lélekbuvárnak rögtön tisztába jutni a néma jelekből is a szituációval.

A szolgáló behozta a disznóoldalt meg a gombócot s a költő érdeklődése ezáltal eltérült némileg az emlékkönyvről. De nem egészen. Mialatt jó étvágygyal evett, megkérdezte a szolgát, hogy csinos-e a házikisasszony. A buta teremtés nagyot röhögött s felelet nélkül futott ki a szép szobából, amelyet ez idő szerint meglehetősen beparfümozott az oldalashoz járó káposzta-cuszpajz szaga.

A költő megevett mindent és megivott mindent, ami vacsora címén eléje került s aztán hozzá fogott, hogy nyugalomra térjen. Mikor eloltotta a gyertyát, még sokáig gondolkozott, mert az ivóból hallatszókurjongatás, meg a folytonos kutyaugatás, nem igen hagyta elaludni. Egyébiránt lehet, hogy úgy sem aludt volna. Egy eszme fészkelte magát az agyába, egy gondolat, melytől nem tudott szabadulni. Édes, poétikus gondolat volt, amilyen csak igazi költői lelkekben foghatnak meg. Valósággal elfogták a mélabus hangulatok s folyvást érdekes tervén gondolkozva, ihletett s átszellemült arccal engedte át végre testét s lelkét az álmok tündérének.

Korán reggel volt még, mikor a szolgáló a vendéglős megbízásából felzörgette.

- Egy óra múlva indul a vonat, tessék sietni, ha nem akar itt rekedni.

A költő leverten hagyta abban gyönyörű álmképével folytatott szeretkezését s a nagylelkek nonchalance-ával hányta magára öltönyét. Egész viselkedése azt mutatta, hogy alig van ezen a prózai világon. Többször agyához nyult s jól ösmert bánatos mosolya játszadozott ajka körül.

Még most is a tegnap esti nagy gondolat hatása alatt állott.

Igen! meg fogja tenni!... Mily nagyszerű, mily nemes vonás lesz az. Ő, a hirneves férfiú, a lánglelkű poéta, itt fogja hagyni öröklelkezetét ebben a kék könyvben, anélkül, hogy kérné, anélkül, hogy előre tudnák!... Mily meglepetés, mily öröm, mily égi kék lesz az annak a szegény kis polgárleánynak, ha az ő nevét fogja megpillantani a kék boríték alatt. - Fordulópont lesz életében; egy felséges ábrándozásra ingerlő emlék!... Őrizni fogja ezt az édes-édes könyvet s el fogja tenni apró kincsei közé, mint a legtöbbet érőt valamennyi közt... A családban sokáig beszélnek majd arról, hogy ide tévedt egyszer egy fényes meteor s egy szerény ibolya által lelkesítve szórta el lánglelke sziporkáit!

S a költő szinte égő arccal ragadott írónt, mert tinta és penna nem volt a szobában s lázas gyorsasággal irt tele két teljes lapot a szikrázó meteorról, meg a szerény ibolyáról. Végül határozott vonásokkal kanyarította alá a nevét is, megjegyezvén, hogy ez az írás az év melyik napjának a hajnalán született.

Hogy nyitva maradjon a könyv azon az oldalon: egy ollót tett keresztbe rajta. Hadd essék rá a szép szűz szeme mindjárt, amint ide belép, ide, ahol a költő egy egész éjszakát töltött az ő csudás álmai társaságában...

*

A költő málázva ült a vasuti kocsiszakasz egyik sarkában s szelid gyönyörrel adta át magát annak a gondolatnak, hogy ime, azóta már bizonynyal kiderült minden s a szende angyal felmagasztosult arccal, dobogó szívvel veszi birtokába nem is remélt kincsét.

Ugy volt. A szende angyal, a kis kócoshajú árendásleány, éppen akkor futott az emlékkönyvvel a mamájához s majdnem sirva, duzzogva mutatta a jó asszonynak a bepíszkolt lapokat.

- Balatoni Elemér!... hát ki ez?

- A szemtelen! - mondta a kisasszonyka pityeregve s az elkényeztetett leánykák ingerültségével tépte ki a fennkölt lapokat, hogy szélnek ereszsze.

Egy vidám kis hadnagyról.

Ritter von Haggart ezredes morózus arccal várta Bánki hadnagyot, a harmadik zászlóalj legfiatalabb s egyszersmint legvidámabb tisztjét, akiért az imént ugratta el a zászlóalj-ügyeletes szakaszvezetőt.

Kint kemény téli idő volt. Mindenütt hó. A bosnyákok görbe országa hasonlított a sarkvidékhez.

Az okkupációra következő tél olyan dermesztő hideg volt, hogy olyanra a legvénebb hegylakók sem emlékeznek. A Boszniában telelő csapatok valósággal befagytak állomásaikra. Még katonai gyakorlatot sem lehetett a szabadban tartani. A bakák, valamint a tisztek, a nyomorúságos faviskók foglyai voltak akárhány helyen.

Haza nem mehetett onnan senki.

Akárhogy kinozta a honvágy egyik-másik tisztet, nem is mert arra gondolni senki, hogy szabadságot kérjen. Ugy sem kapott volna.

Folyvást készenlétben volt mindenki ezen a vulkanikus földön, ahol kővé fagyott ugyan a világ külső képe, de hogy a jégország leigázott, megalázott fiainak a szívéből mikor robbannak ki újra a forrongás bombái, azt senki sem tudhatta.

Az ezredes ajtaján kopogtak s belépett Bánki hadnagy.

Kérdőjellé válva toppant a komoly katona elé, aki szokott szigorú hangján így szólt hozzá:

- Hadnagy ur, ön holnap reggel indul innen haza!

Bánki elképedt. Bátortalanul kérdezte: „szolgálati ügy?”

- Nem. - Az édesanyja akarja önt látni.

A fiatal hadnagy, akit némileg felszabadított a szubordináció alól az a tudat, hogy nem „szolgálati” ügyről van szó, csudálkozva ismételte: „az édes anyám!” Aztán megcsóválta a fejét s azt mondta: - Ezredes ur, az lehetetlen, hogy én most olyan messzire menjek látogatóba. Tessék megnézni a hőmérőt, igazi Szibéria van itt s út nincs a hóban sehol. Dobojnál kezdődik a tábori vasút, de addig el nem visz most engem bosnyák fuvaros.

- Már pedig önnek holnap reggel indulnia kell innen haza, - volt a rideg válasz. - Nekem könyörgő levelet irtak s én borzadok az asszonyok könnyétől. Amíg a nagy tél tart, úgy sem tudunk itt mit csinálni, önre most nincsen különös szükség. Két heti szabadságot kap; ennyit indokolás nélkül is jogom van adni. Megjegyzem, hogy az időt, amit a határig tölt el az utazással, nem számítom be. Hisz megeshetik, hogy ott reked valahol.

Haggart ezredessel rendes körülmények közt nem igen lehetett vitatkozni. Parancs-parancs, s aki alantas tiszt, az tanuljon meg engedelmeskedni. De Bánki jól tudta, hogy valamennyi tiszt közt őt kedveli az ezredes legjobban, mégis mert hát szólani kivételesen.

- Éppen ezért képtelenség az, ezredes úr, hogy én most elmozduljak, ha csak a szolgálat nem követeli. Anyám nem tudja, mi van itt, azért sürgeti, hogy a hugom lakodalmára haza menjek. Most lesz, irták s egyre hivatgatnak; pedig se fuvarom, se pénzem, tetszik tudni.

- Hm, persze, a fuvar!... Tudja mit hadnagy ur itt van az én sárgám, elcammog az magával Dobojugig.

Szegény sárga!... Mintha csak azt indítványozná az ezredes, hogy uszsa meg Bánki a tengert egy vén csacsi hátán.

Jó indulatu ló volt ugyan a sárga s nagyon értett hozzá, hogy diszszemlék alkalmával egy térdnyomásra kurta galoppban vágasson végig a tisztelgő csapat előtt, de hogy mit szól majd a térdigérő hóhoz, amelyben nem találhat utat, azt könnyű kitalálni.

- Nincs pénzem, - szólt a hadnagyocska, kedvetlenül.

- Hm! pénz! - no persze, - várjon csak.

Az ezredes kinyitotta asztalafiókját s nagy keresgélést művelt benne.

Volt ott sok dugó, meg üres patron; továbbá dohány, szivar, meg cigarettapapiros; aztán fidi-busznak használt régi lölapok; egy egész lombfüreshézség, amiben a kemény katonának nagy öröme telt, ha játékos kedve volt. S végül ott pihent az az ócska disznóbőr-tárca is, amelyben a pénzét tartogatta a jeles férfiú. Itt ugysem lehetett költeni semmire sem, minek hordta volna magával.

A tárca ezuttal nagyon is lapos volt.

- Látta *odafent* elkéstek a jóváhagyásokkal, s most nekem kellett az ezred számlájára előlegeznem. Magamnak sincs pénzem.

- Hát akkor sehova se megyek, - kapott az alkalmon a kis hadnagy.

Az ezredes dobbantott. Már sok volt neki az ellenmondás.

- Az ördögbe is, ne rezonirozzon! Mennie kell! Beteg az édes anyja!...

Észrevette, hogyan sápadt el Bánki hadnagy s elhallgatott. Röstellte, hogy így elszólta magát, pedig kimélni akarta a szegény gyereket.

- Beteg a mamám! - dadogta a fiatal tiszt. - Ezredes ur, ha szabad, azonnal indulok.

Haggart ezredes odament hozzá s megsimogatta a fejét.

- Jöjjön fiam, - mondta részvétellel, - az élelmezési tiszt ad pénzt, én majd szavatolok a jövő havi gázsija erejéig. Hanem többet észszel, mint erővel. Ma semmiesetre se mozdul, érti? Holnap elmegy a sárgán Gracsanicáig, holnapután Dobofig, onnan vasuton a határállomásig. Ha hazaér, értesítsen rögtön.

A harmadik zászlóalj legvidámabb tisztje nem felelt, nehéz könnyecseppek peregtek végig az arcán.

*

A Jala-völgyben fagyos északi szél süvöltött.

A hó tökéletesen befujta az utat s az ezredes öreg sárgája félve tett minden lépést, mintha sejtette volna, hogy csak egy csuszamlás, csak egy botlás és könnyen ott marad mindörökre.

Egy mély árok mellett vitte lovasát a hű állat.

Amerre az az árok kanyargott, arra kellett lenni az utnak is.

Eleinte találkoztak egy-egy rőzsét cipelő bosnyákkal, aki csudálkozva nézte a havat gázoló lovat, meg a szép, fiatal, szomorú katonatisztet, de nemsokára egészen eltűntek a fecskéfészkekhez hasonló kis bosnyák viskók s következett az igazi sivatag, a Sprecsa völgye irányában.

Ló és lovas egyaránt jól állta eleinte az északi szél élességét. A szegény párát megizzasztotta az erős gimnasztika, csakugy gőzölt. A kis katona még kevésbé fázott, csupa tűz volt egész teste a belső forróságtól, ami a lelkéből áradt szét tagjaira.

„Édes mama beteg!...”

Ezzel a szóval még a jégsarkokat is könnytengerré lehetne olvasztani. Ó be’ soká tart minden lépés!... Milyen szörnyen hosszú még hazáig az út.

Meg lehetne bolondulni a téli fehérségnek ettől a nagy némaságtól, ha a viharra növekvő szél meg nem rontaná a temetői hangulatot.

Dühösen vagdossa földhöz önmagát; föl-szétszórja a havat s forgó oszlopokba gyűjtve turja a jégmorzsákat, száguld velök az Isten tudja merre.

Ettől a fölfordulástól megelevenül valamennyire a tájék; az összeomló hóoszlopok eltakarják a farkasok nyomait, amelyek keresztül-kasul vonulnak a téli sivatagon.

A sárga egyre jobban fujt s gőzfelhőbe burkolva dagasztotta a havat. Néhol hasig csuszott bele; olyankor ijedt nyeritással kapta vissza magát s alig mert megmoccanni. Az állatok megmagyarázhatatlan ösztöne sughatta neki, hogy ha be talál esni az árokba, ott vész; onnan ki nem ássa most senki, még a lovasát is maga alá fojtja.

A hadnagy összeborzadt. Mégis csak dicstelen halál lenne az ő neki, aki annyiszor kacérkodott már a hősöknek való elmulással.

S az elmulás gondolata megint összeszorította a szívét.

Mikor a bosnyák golyók fűtyöltek körülötte, tudott mosolyogni. Most egy hófehér ágyat látott képzeletében s azon szenvedő, beesett arccal, haldokolva és ő érte imádkozva feküdt az édes anyja. Ettől a szomorú látománytól kicsordult szeméből a könny végig pergett arcán, lecsöppent a köpenyegére és ott megfagyott.

A sárga borzasztóan küzdött az úttalan úttal. Nyilvánvaló volt, hogy így nem bírhatja soká. Az elkényeztetett tisztecske leszállott róla s kantáron vezette, térdig hóban, tévelyegve a pusztulás kietlen térségein.

Talán legjobb is lenne itt megállani; megvárni, amíg a jeges szél rostává fujja egész testét, s örökre megdermeszti. De mikor otthon összetett kézzel hívja most valaki!

Tízszor is kidőlt volna, ha ez a tudat nem serkenti, nem tartja ébren.

A mozgás sem használt, kezdett kihűlni a teste. Szakadatlanul kinozta valami borzongás, amitől lassankint egészen elzsibbadt.

Mindene fáj; éles és szuró nyilalásai voltak; nyitott szájjal vett lélekzetet.

Ha az a fehér alak nincs folyvást előtte, aki hívta, - összeroskadott volna.

Késő este volt, amikor Gracsanicára érkezett.

Ott alig tudták a jégcsapok közül kiolvasztani. Órahosszat dörzsölték hóval. Amint magához tért, első sóhajtása volt: a m a m a.

Másnap alább hagyott a vihar, könnyebb volt utazni. Sütött a nap, de azért még két fokkal süllyedt a hőmérő. A farkasok az iszonyu hidegben veszettül vakmerőkké váltak s itt is, ott is mutatkoztak az erdő szélén. Zuzmarás fejök másfélszer akkorának látszott, amilyen igazán volt. Azzal a pofával jegesmedvének is beállhattak volna.

Dobojtól jó egy mérföldnyire térdre bukott a sárga egy árok jegén s kimarjult a lába. Nem mehetett tovább. Bánki előtt itt volt a tegnapi nap minden kinja megint.

Tiszti revolverével föbelőtte a szegény állatot s fásult közönnyel törte magát keresztül torony iránt a félöles havon.

Egy bokorban zörgést hallott, arra tekintett. Ott egy nagy szenes róka lapult meg, alig öt lépésnyire tőle. A ravaszdinak eszeágában sem volt, hogy kiugorjon a síkságra, ahol futni sem tudott volna az éjszaka esett magas hóban.

Bánki elfordult tőle s lihegve folytatta az útját.

Egy sápadt, szenvedő arc járt mindenütt előtte; az vezette, biztatta, - az nem engedte, hogy végkép elcsüggedjen.

Elérte végre Dobojt is, a második stációt.

Onnét még aznap tovább indult a határ felé, egy nyitott l ó r i n, egy vasuti targoncán.

Itt már legalább attól nem kellett reszketnie, hogy eltéveszti az utat s a havas szakadékok közt csonttá dermed. Itt már egy csöppecske civilizáció fogta pártját.

A vijjogó szelek utána futkostak a bosnyák hegyek közül s tépték, marcangolták, de el-elmara-
doztak lassankint. Messziről bágyadt északi fényt sejtett az égen, mintha egy megdicsőültnek a glóriája verődnék vissza a magasságból.

Az a szentek fejére illő fény már Magyarország fölött derengett.

Most már semmi sem tartotta vissza a harmadik zászlóalj legvidámabb tisztjét, hogy két tenyerébe ne hajtsa a fejét és kétségbeesett gyermek módjára ne sirjon az édes anyja után.

A durva műszaki katonák, akik a lórit fölváltva hajtották, el nem tudták képzelni, mért szomorkodik az ilyen nagyon, a ki a görbe hegyek országából hazafelé megyen.

Az örültek doktora.

(Egy orvos naplójából).

Orvos vagyok.

Egy volt betegemet mentem meglátogatni, aki szegény, az örültek házába került. A szegény asszonyt nagyon elővette a melancholia, rendszeres lelki orvoslásra volt szüksége s így - ámbár testi egészsége is megkívánta a gondos ápolást, - a rokonsága sietett megszabadulni tőle. Ez rövid története annak, hogyan került a beteg asszony abba a szomorú házba.

Tél volt; a föld havas, a fa zuzmarás. A nagy komor épület, melynek örök gyászát a nyár zöldje, meleg napsugara még csak enyhíti valamennyire: most nem csalta meg az érzéket, annak látszott, ami volt: kriptának.

Ismertem benne a járást, elindultam megkeresni az egyik alorvost, aki iskolatársam volt. A folyosókon senki; először is a némaság az, az ilyen helyen, ami szorongással tölti el az embert. Végre az egyik mellékfolyosón, amelyik a kertbe visz, megpillantottam valakit, aki éppen az emeletről jött le.

Nagyon ismerősnek tetszett, utána kiáltottam:

- Doktor Lang!

Hirtelen megfordult, fürkészve nézett rám; mikor egészen a közelébe értem, összecsapta a kezét.

- Nini, kolléga! mit csinál ön itt?

- Ugyanazt akartam kérdeni öntől.

Fanyarul mosolygott. - Hm! én itt itthon vagyok.

- Ugyan! No ez ujság; így hát ön az örültek doktora. Szegény ember.

- Soh'se sajnáljon. Nincs itt rossz dolgom. Tudja, hogy mindig olyan vad ember voltam; no itt most eléggé el vagyok zárva a világtól.

- Megvallom, nem irigylem; mégis csak rabság ez.

- Ahogy vesszük. Minden héten van egy szabad napom, akkor azt tehetem, ami tetszik. Ma is éppen rekreációm van, megyek a városba.

- Tudja mit? Beviszem a kocsimon. Hanem előbb egy kis szivességre kérem.

- Csak rajta.

- A szegény kis X-nét szeretném látni; orvosa voltam s úgy hallom, vágyik utánam. Valamilyik rokona volt itt, az mondta.

- X-nét?... Igen. Várjon csak; alkalmasint doktor Bekének az osztályán lesz; én a férfibetegek közt vagyok.

Kezét a fejére szoritotta, úgy ismételte egy párszor az asszony nevét. Bizonyosan hallott már róla. Azután gyorsan, mint a kereplő elkezdte darálni:

- Krónikus anaemia, ugy-e? hajlandóság a chlorosisra, ez idő szerint febris intermittensszel súlyosbodva; egyébiránt haladó melancholia...

Szegény betegem: Ugy látszik, csöppet sem javult az állapota, mióta ide hozták. Vajon hogy fogad, ha meglát.

- Vezessen hozzá, kedves Lang.

Az orvos türelmetlenül rázta a fejét. - Nem lehet, nem lehet! Mondom önnek, barátom, hogy lehetetlent kíván. A betegek most éppen ebédelnek; minden izgatottság rendkívül zavarja táplálkozásukat, pedig ön tudja, hogy a jó emésztés minden.

Megnéztem az órát, csakugyan dél volt. Itt bizony ebben a kriptában nem figyelmezteti az embert semmi a világi rendre; minél egyformábban, nyugodtabban folynak a percek, annál jobb; homokóra van a folyosó sarkában, az nem ketyeg, némán számol be a múlt idővel.

Mintha ki akart volna engesztelni, mosolyogva mondta doktor Lang: - Látta, ilyenek vagyunk mi mindnyájan. Az örökös megfeszített figyelem, a környezet, a beteggel való érintkezés, a nagy felelősség mind hozzájárul, hogy egy kicsit magunk is megbolonduljunk. Idegesek vagyunk. Látta, már nem tudok itt állni; jöjjön, menjünk egy kicsit a kertbe, ilyenkor nincs ott senki; beszélgethetünk.

Jobban szerettem volna ugyan valami meleg szobába meghuzódni, de eszembe jutott, hogy ennek a szegény doktornak szabad napja van, neki még az is nagy élvezet lehet, ha ilyenkor ezt a havas kertet bujja. Egyébiránt az utakról el volt söpörve a hó s a zuzmarás fák úgy borultak össze fölöttünk, hogy fehér lombátorban képzelhettük magunkat. Nem bántam már, hogy ide jöttünk.

A doktoron nem volt felsőkabát.

- Az istenért, nem fél, hogy megveszi a hideg?

- Dehogya; hozzá vagyok én ehhez szokva; a congelatio ellen megvéd a forró vérem.

De a forró vér gunyjára elkékült az arca. Bizony nem volt meleg a kertben.

- Hallja, doktor Lang, meddig állja ki itt? Én azt hiszem, egy hétig sem maradnék.

Megint olyan busan mosolygott.

- Nem is való az akárkinek. Vasember kell ide; se teste, se lelke ne legyen annak közönséges, aki ide kerül. Nézzen meg engem; ezt a kart, ezt a mellett, (ráütött öklével a mellére, hogy csak úgy kongott) nincs olyan maniakus beteg az osztályban, akit egymagam le ne gyűrnek, ha rákerül a sor. Én nem félek bemenni a dühöngőkhöz; egy kanyarítás a vállokon és már rajtok a kényszerzubbony, így ni!

Csakugyan megmutatta rajtam. Váratlanul jött a markolása s amint meglóditott, majd hanyatt vágódtam.

- Nana, doktor Lang! Kimélje erejét a betegek számára; ön kissé hevesen illusztrál, mondtam elfojtott boszusággal.

- Csak nem neheztel? Látta, ez még semmi. Tegnap hoztak ide egy beteget, az istenadtának valami agy-contusiója volt, abba beleőrült; encephalitise is lehetett, annyi bizonyos, hogy a vesania egészen hatalmába kerítette. A mint a kocsiból kiszállt, megcsökönyösödött s nem akart felmenni a lépcsőn. Az ápolók láttára veszett düh fogta el, ki akart rohanni. Én éppen a háta mögött állottam s a mint megfordult, valósággal a karomba futott. Megöleltem...

E szónál doktor Lang kitárta a karját s felém közeledett. Arc kifejezéséből láttam, hogy felizgatta a visszaemlékezés. Nem akartam, hogy a történet folytatását megint rajtam illusztrálja valami brutális öleléssel, hát közbevágtam:

- S természetesen addig tartotta erős karjai közt, a míg az ápolók nem teljesítették kötelességeket.

- Dehogy. Sokkal szomorubb dolog történt. Minthogy borzasztóan küzdött velem, kénytelen voltam magamhoz szorítani. Asphyxia állott be, az ember megfulladt.

Most már igazán elszörnyedtem. Nem csekély volt örömem, arra gondolva, hogy kikerültem az imént az illusztris ölelést.

Fázni kezdtem; ennek a különös embernek a közelléte még növelte borzongásomat. Csak rövidesen jegyeztem meg: - Biz azt kár volt tennie doktor Lang; de most már, ha úgy tetszik, kíséren el a doktor Beke osztályára, az én betegemhez.

A doktor összeszorította a száját s fagyosan nézett végig.

- Ön azt hiszi, hogy kár volt? S ha az őrzőngő engem fojt meg, akkor meg lett volna ön elégedve? Vagy ha sikerül neki a szökés s az emberek közé visszatérve rémdolgokat művel, akkor ki a hibás? ki a felelős? Ugy-e, hogy doktor Lang! Mindig csak doktor Lang!

Egészen kikelt az arcából, úgy folytatta folyvást emelkedő hangon:

- Mit tudják azt önök odakint, hogy miféle felelősség terhel itt minket?! Ily helyzetben kell, hogy élet-halál urai legyünk, mint a hajóskapitány a tengeren. S ha én itt megölök egy embert, - hallja? ha megsemmisítem, elpusztítom a föld színéről s emlékét is kitörlöm az élet naplókönyvéből, az nekem szent jogom! Önök azt hiszik magokról, hogy tudnak valamit, ha holmi ringyrongy ischiasokat, variolákat, dysenteriákat gyógyítanak az örökös sablonok szerint; jöjjenek ide, a hol az ember elveszett lelkét kell újra megtalálni; a hol a mánia vigyorg feléjük s az idiotizmus meg a dementia kísértetei mellett a paralysis progressiva hülye arculata mered rájuk! Itt legyenek önök tudósok és bölcsek!...

Fel tudom ugyan fogni, ha valaki elfogult a saját életpályája iránt, de ennek az embernek a tulzása megharagított. Most már elfordultam tőle s szó nélkül indultam kifelé a kertből.

Alig tettem pár lépést, dr Lang vonagló arccal ugrott elém s tele torokkal ordította:

- Mit? Ön így akar távozni?! A nélkül, hogy legyőzetését beösmerné? Vagy talán ön az, aki haladásomnak útját állja? Tudom, hogy titkos ellenségeim vannak, most már tisztán látok, ön semmivé akar engem tenni!

Vad erővel ugrott nekem s torkon ragadott. Nem birtam hangot adni, közel voltam a megfulladáshoz. Félig elvesztém eszméletemet, de még hallottam a doktor Lang éles, rikácsoló hangját, a mint kiáltotta:

- Ide hozzám, ápolók! Itt van egy örült! Emberek futottak a kertbe; homályosodó szemem látta a szürke-ruhás ápolókat, az intézet orvosai közül is ott termett valaki.

- Itt van, itt van! Fogjátok meg! A zubbonyt rá gyorsan! - kiabálta.

Mire magamhoz tértem, doktor Langot már leteperték. Iszonyuan ordított; a dühöngés teljes erővel tört ki rajta.

- Csak vissza vele a cellájába, - parancsolta a lelkenedző orvos. Jaj annak az ápolónak, akinek a könnyelműsége okozta, hogy ez a veszedelmes örült megszökhetett!

Doktor Lang, az „örültek orvosa”, e szerint csakugyan itthon volt ebben a kriptában.

- Vége. -

